

Zicht op rijksbezit

De gewoonste zaak van de wereld?

2021

Algemene
Rekenkamer

Vooraf

Deze publicatie sluit aan bij onze eerdere rapporten over de informatievoorziening in begrotingen en verantwoordingen. Primair doel van die rapporten is te bevorderen dat het parlement zijn budgetrecht goed kan uitoefenen. Hierbij draait het telkens om de vraag: welke informatie is nodig om te beoordelen of een kabinet zinnig, zuinig en zorgvuldig met publiek geld omgaat?

Eerdere onderzoeken zijn onder meer: *Navolgbaarheid financiële meerjarencijfers bij kabinetswisseling* (Algemene Rekenkamer, 2016a), *Zicht op extra geld kabinet-Rutte III* (Algemene Rekenkamer, 2018a), *Inzicht in publiek geld - deel 1* (Algemene Rekenkamer, 2016b) en *deel 2* (Algemene Rekenkamer, 2019a) en *Ruimte in de ramingen?: meerjarenramingen onderzocht* (Algemene Rekenkamer, 2021a).

In dit rapport bieden we een beeld van de rijksbezittingen per ministerie en geven we aan wat de waarde van deze informatie is voor het parlement, de ministeries zelf en andere belanghebbenden zoals burgers en bedrijven, alsmede het Centraal Bureau voor de Statistiek. Daarmee beogen we onder meer een bijdrage te leveren aan de evaluatie van het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid die in 2021 is gestart.

Inhoud

Samenvatting | 5

1. Inleiding | 9

- 1.1 Aanleiding | 9
- 1.2 Doelstelling en aanpak | 14
- 1.3 Leeswijzer | 15

2. Staat van bezittingen Rijk | 16

- 2.1 Inleiding | 16
- 2.2 Beperkingen aan het onderzoek | 16
- 2.3 Globaal beeld | 17

3. Ministerie van Algemene Zaken | 25

4. Ministerie van Buitenlandse Zaken, | 28

5. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties | 33

6. Ministerie van Defensie | 42

7. Ministerie van Economische Zaken en Klimaat | 52

8. Ministerie van Financiën | 59

9. Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat | 69

10. Ministerie van Justitie en Veiligheid | 75

11. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit | 80

12. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap | 84

13. Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid | 89

14. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport | 93

15. Meerwaarde van zicht op rijksbezit | 98

- 15.1 Inleiding | 98
- 15.2 Beleid bepalen | 100
- 15.3 Begroten | 101
- 15.4 Beheren | 103
- 15.5 Verantwoorden | 105
- 15.6 Doelmatigheid beoordelen | 106
- 15.7 Statistieken opstellen | 107

16. Conclusies en aanbevelingen | 110

- 16.1 Inleiding | 110
- 16.2 Naar structureel zicht op rijksbezit | 111
- 16.3 Van saldibalans naar ministeriebalans | 112
- 16.4 Consequent toepassen lifecyclemanagement | 113
- 16.5 Tot slot | 115

17. Reactie minister van Financiën en nawoord Algemene Rekenkamer | 116

- 17.1 Reactie minister van Financiën | 116
- 17.2 Nawoord Algemene Rekenkamer | 118

Bijlagen | 120

- Bijlage 1 Uitgangspunten voor de indeling van de staten en het daarin opnemen van bezittingen | 120
- Bijlage 2 Rijksbegrotingsvoorschriften - Model 4.70 | 123
- Bijlage 3 Literatuur | 124
- Bijlage 4 Afkortingen | 127
- Bijlage 5 Eindnoten | 129

Samenvatting

De Algemene Rekenkamer heeft onderzoek gedaan naar de bezittingen van het Rijk. Wij hebben dit onderzoek uitgevoerd omdat ministers volgens de huidige verslaggevingsregels een groot deel van de bezittingen niet in hun jaarverslag hoeven te tonen. Ook houden ministers zelf geen totaaloverzichten van alle bezittingen bij.

Alleen financiële bezittingen, zoals deelnemingen in de Gasunie en het Havenbedrijf Rotterdam, leningen aan Griekenland en de belastingvorderingen, staan in de saldibalans van de ministeries. Alle andere bezittingen blijven dus voor Kamerleden, burgers en bedrijven buiten beeld. Dat staat haaks op het principe dat over al het publieke geld publieke verantwoording moet worden afgelegd. Het niet-financiële rijksbezit is immers publiek geld in vaste vorm. Ten opzichte van vrijwel alle andere publieke organisaties zoals provincies, gemeenten, ziekenhuizen en scholen, blijft de rijksoverheid op dit punt dus achter.

Het gaat bij dit rijksbezit vaak om kostbare bezittingen en essentiële maatschappelijke voorzieningen waarvan burgers en bedrijven afhankelijk zijn, zoals wegen, bruggen en sluizen. Maar ook om bezittingen waarmee de overheid collectieve diensten verleent, zoals het defensiematerieel, natuurgebieden, de collectie cultureel erfgoed en de voorraad coronavaccins. En het gaat om de vele IT-systemen (hardware en software) en het Rijksvastgoed, die de dienstverlening van de overheid aan burgers en bedrijven mogelijk moeten maken. Uit een in 2019 – bij wijze van pilot – door het Centraal Bureau voor de Statistiek opgestelde staatsbalans bleek dat de waarde van de bezittingen eind 2018 circa € 350 miljard bedroeg. Die bezittingen vertegenwoordigen dus een enorme hoeveelheid publiek geld.

Zicht hebben en bieden op die bezittingen is essentieel. Niet alleen omdat het parlement en de samenleving er recht op hebben om te weten welke bezittingen met publieke middelen zijn betaald, maar ook omdat die bezittingen gedurende hun gehele levensduur beheer- en onderhoudskosten met zich meebrengen. Hiervoor moeten in de begrotingen voldoende middelen worden opgenomen. Als je niet precies weet wat je hebt, weet je ook niet wat het beheer en onderhoud ervan kost. Dat belemmert ministers en het parlement bij het maken van goede keuzes over de besteding van belastinggeld. Zonder een goed en volledig zicht op de stand en de staat van onderhoud van de bezittingen kan er niet goed worden beoordeeld of beleidsambities wel haalbaar zijn en of er in de begroting voldoende geld wordt uitgetrokken voor beheer en onderhoud. Ook is het van belang om bij investeringen in nieuwe bezittingen voldoende rekening te houden met de daaraan verbonden meerjarige beheer- en onderhoudskosten. Zo constateerden wij in het verantwoordingsonderzoek 2018 bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Algemene Rekenkamer, 2019b) dat maar liefst 75% van alle kosten voor IT betrekking hebben op het in stand houden van het huidige IT-landschap.

Uit verschillende onderzoeken van de Algemene Rekenkamer in de afgelopen jaren bleek dat het gebrek aan zicht op de bezittingen en een ontoereikend budget voor beheer en onderhoud tot grote problemen in de dienstverlening kunnen leiden. Zo constateerden wij in ons verantwoordingsonderzoek 2020 bij het Ministerie van Defensie (Algemene Rekenkamer, 2021b) dat de minister van Defensie nog geen volledig inzicht heeft in de staat van het defensievastgoed, en dat ook het budget voor beheer en onderhoud al jarenlang onvoldoende is. Het vastgoed van Defensie is noodzakelijk voor een goed functionerende krijgsmacht; goede huisvesting van mensen en materieel is essentieel voor de inzetbaarheid. In het verantwoordingsonderzoek 2018 bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (Algemene Rekenkamer, 2019c) constateerden we dat de onderhoudssituatie van sluizen en bruggen urgenter was dan uit het jaarverslag van het Infrastructuurfonds naar voren kwam. Het achterstallig onderhoud leidde in veel gevallen tot (tijdelijke) gebruiksbepalingen. Ook de recent ingevoerde beperkingen bij het gebruik van de Haringvlietbrug zijn het gevolg van een te beperkt budget voor onderhoud. En in het verantwoordingsonderzoek 2018 bij het Ministerie van Financiën (Algemene Rekenkamer, 2019d) constateerden wij dat meer dan de helft van de IT-systemen bij de Belastingdienst verouderd was en daardoor moeilijk aan te passen en duur in onderhoud. Zo bleken de IT-systemen voor de omzetbelasting dermate verouderd dat de omzetbelastingpercentages in de jaren daarna niet meer konden worden aangepast.

Het parlement heeft goede informatie over de bestaande en nieuwe bezittingen en de bijbehorende uitgaven voor beheer en onderhoud nodig om zijn controlerende

taak te kunnen uitoefenen. In begrotingen en verantwoordingen wordt deze informatie echter niet systematisch gegeven. Daarmee is ook het budgetrecht van het parlement in het geding.

Om die redenen schetsen wij in dit rapport een eerste beeld van de vele bezittingen die op dit moment niet zichtbaar zijn in begrotingen of verantwoordingen, maar wel aandacht verdienen. Wij hebben ons daarbij primair gericht op de bezittingen bij de ministeries en de agentschappen. Bezittingen van de deelnemingen van de ministeries, zoals de Nederlandse Spoorwegen en De Nederlandsche Bank, hebben we niet apart getoond; we hebben die deelnemingen zelf als bezit getoond.

De overzichten zijn nog niet volledig. Door het ontbreken van totaaloverzichten bij de ministeries zelf is het niet zeker dat we alle bezittingen in beeld hebben gekregen. Ook staan in de overzichten per ministerie geen waarden van de bezittingen. Het waarderen van bezit vergt aanvullend onderzoek en dient bovendien gebaseerd te zijn op vooraf gedefinieerde uitgangspunten.

Het is nu aan het kabinet om op basis van ons onderzoek verdere stappen te zetten. We bevelen aan om de geboden overzichten per ministerie verder te completeren, te actualiseren en te voorzien van waarderingen. Ministers kunnen deze overzichten vervolgens benutten om de stand en staat van hun bezittingen zelf goed te blijven bijhouden en zichtbaar te maken, onder meer als vast onderdeel van hun jaarverslagen. Dat biedt een goede basis om de huidige saldibalansen stapsgewijs aan te vullen en verder te ontwikkelen tot volwaardige ministeriebalansen. Met die informatie kunnen kabinet en parlement meer weloverwogen besluiten nemen over de inzet van publiek geld, zijn ministers beter in staat het beheer van publiek bezit op verantwoorde wijze te organiseren, en kan het parlement zijn budgetrecht beter uitoefenen.

Met rijksbezittingen zijn grote publieke belangen en grote bedragen aan publiek geld gemoeid. Ze verdienen dan ook een prominente plaats in de publieke verantwoording. Waar vrijwel elke organisatie van enige betekenis structureel inzicht moet geven in haar bezittingen, verdwijnen de rijksbezittingen na het jaar van aanschaf in de mist. Een beter zicht op de bezittingen versterkt de basis voor besluitvorming, beheer en decharge en past bij een prudente omgang met publiek geld. Het voedt bovendien het vertrouwen van burgers en bedrijven in die verantwoording, en daarmee in het functioneren van de rijksoverheid. In een tijd waarin de roep om integraal denken en integrale verantwoording door publieke organisaties steeds luider klinkt moet het niet meer dan vanzelfsprekend zijn dat ministers transparant zijn over hun bezit. We bevelen dan ook aan de informatie over de bezittingen op minstens hetzelfde niveau te brengen als dat wat voor andere organisaties – publiek en privaat – de gewoonste zaak van de wereld is.

Tot slot, dit rapport kan ook worden gezien als bijdrage aan de evaluatie van het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid die in 2021 is gestart.

In zijn reactie op ons rapport zegt de minister van Financiën namens het kabinet toe ons rapport te zullen betrekken bij de evaluatie van het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid. Wij complimenteren het kabinet ermee dat het nu een begin wil maken bij die onderdelen van de rijksoverheid waar grote investeringen plaatsvinden. Wij vinden echter dat het daar niet bij kan blijven. Voor een uniform verslaggevingsstelsel en een compleet overzicht van bezittingen is het nodig om ook bij de andere onderdelen van de rijksoverheid voortgang te boeken. De minister geeft geen uitsluitel of en op welke termijn dat verwacht mag worden.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Rijksbezittingen vertegenwoordigen een aanzienlijke financiële waarde en zijn van groot publiek belang. Ook spelen ze een hoofdrol in de uitvoering van beleid en de bedrijfsvoering van de ministeries. Zo zijn ministeries en andere publieke instellingen gehuisvest in gebouwen van het Rijk, is defensiematerieel noodzakelijk voor de uitvoering van militaire missies, beschermen de dijken ons tegen hoog water, en worden IT-systemen gebruikt voor de dienstverlening aan burgers. Rijksbezittingen moeten goed worden beheerd. Goed onderhoud en tijdige vervanging zijn noodzakelijk. Er zijn talloze voorbeelden bekend van uitvoeringsproblemen veroorzaakt door achterstallig onderhoud: denk aan het vastgoed bij Defensie, de IT-problemen bij de Belastingdienst, en de Haringvlietbrug waarvan de komende jaren alleen met snelheidsbeperkingen gebruik gemaakt kan worden. Weten wat je hebt is een voorwaarde om het bezit goed te kunnen beheren en onderhouden, zodat ministeries hun publieke taken goed kunnen blijven uitvoeren. Ministers zijn tot een goed beheer wettelijk verplicht (zie kader). Daartoe is allereerst een volledig zicht op deze bezittingen nodig. In diverse onderzoeken hebben wij echter geconstateerd dat daarvan niet altijd sprake is.

Ministers hebben veel meer bezittingen dan in hun jaarverslag zichtbaar is

Figuur 1: Huidige jaarverslagen ministeries belichten alleen financiële bezittingen

Wettelijke verantwoordelijkheden ministers

Ministers zijn op grond van artikel 3.3 van de Comptabiliteitswet 2016 (CW 2016) verantwoordelijk voor de doelmatigheid, rechtmatigheid, ordelijkheid en controleerbaarheid van het financieel beheer. Op grond van artikel 3.4 van de CW 2016 zijn ministers ook verantwoordelijk voor de doelmatigheid, rechtmatigheid, ordelijkheid en controleerbaarheid van het verwerven, beheren en afstoten van materieel. Dit *materieelbeheer* omvat volgens de CW 2016 de zorg voor het onderhoud en de instandhouding van roerende en onroerende zaken. De normen 'ordelijkheid' en 'controleerbaarheid' brengen met zich mee dat het materieelbeheer goed en volgens geldende procedures georganiseerd moet zijn, en goed moet worden geregistreerd.

Op grond van de Regeling beheer onroerende zaken Rijk 2017¹ en de Regeling materieelbeheer roerende zaken van het Rijk² moeten ministers onder andere zorgen voor een administratieve organisatie en een adequate administratie van het materieel.

Voor het beheer van informatiesystemen geldt het Besluit CIO-stelsel Rijksdienst 2021³. Dit draagt ministers op een departementale Chief Information Officer (CIO) aan te stellen, die onder meer is belast met het beheer van de informatiesystemen van het ministerie, inclusief de inventarisatie, registratie en actualisatie van wijzigingen in informatiesystemen.

Ook voor het beheer van kunst- en cultuurogoderen bestaan regels.

De Regeling beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen⁴

verplicht ministers en instellingen die museale cultuurgoederen van de Staat beheren tot een registratie die voldoet aan 2 eisen:

- De registratie maakt duidelijk wat de actuele juridische status, standplaats en staat van de cultuurgoederen is en zorgt ervoor dat cultuurgoederen kunnen worden geïdentificeerd.
- De registraties zijn aangesloten op het geautomatiseerde systeem van de minister van OCW voor registraties van museale cultuurgoederen van de Staat.

Ten slotte is de directie Financieel-Economische Zaken (FEZ) van een ministerie op grond van het Besluit FEZ van het Rijk⁵ belast met het toezicht op het financieel beheer, de materiële bedrijfsvoering en de daartoe gevoerde administraties.

Resultaten eerder Rekenkameronderzoek

In diverse onderzoeken hebben wij geconstateerd dat er niet altijd sprake is van een volledig zicht op de bezittingen.

Uit ons onderzoek *Instandhouding Hoofdwegennet* (Algemene Rekenkamer, 2014) bleek dat Rijkswaterstaat in de voorafgaande jaren weliswaar een completer zicht had gekregen op het hoofdwegennet, maar ook dat de areaalgegevens nog niet zo actueel, betrouwbaar en compleet waren als zou moeten. Ook had Rijkswaterstaat op dat moment nog onvoldoende gewaarborgd dat de areaalgegevens op orde zouden blijven.

Ook uit ons onderzoek *Instandhouding Hoofdvaarwegennet* (Algemene Rekenkamer, 2015a) bleek dat het inzicht in de te beheren objecten onvolledig was. In het verantwoordingsonderzoek 2019 bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Algemene Rekenkamer, 2020) constateerden we dat het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) niet genoeg inzicht had in de omvang van de vastgoedportefeuille. Inmiddels werkt het RVB overigens met een bronsysteem waarin alle gegevens over de volledige vastgoedportefeuille verzameld zijn.

In de verantwoordingsonderzoeken 2018, 2019 en 2020 bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Algemene Rekenkamer, 2019b, 2020 en 2021c) constateerden wij dat het inzicht van de Chief Information Officers in het IT-landschap van hun ministerie onderling verschilt.

Anders dan andere publieke organisaties en ondernemingen (zie kader) stellen ministeries vooralsnog geen 'balansen' op waarin alle bezittingen worden verantwoord.

De jaarverslagen van de ministeries bevatten alleen de bezittingen van de agent-schappen⁶ en de *financiële* bezittingen die zijn opgenomen in de departementale 'saldibalans'⁷, zoals deelnemingen, voorschotten, vorderingen en liquide middelen. Andere bezittingen blijven in de jaarverslagen buiten beeld. Het gaat hierbij vaak om kostbare en essentiële bezittingen, zoals IT-systemen (hardware en software), vastgoed in eigen beheer van de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie, defensiematerieel (zoals fregatten en jachtvliegtuigen) en fysieke infrastructuur (zoals wegen, bruggen en sluizen), maar ook om bijvoorbeeld kunst en voorraden vaccins. Ook voor intern gebruik houden de ministeries geen totaaloverzichten bij van de bezittingen die ze beheren. Door het beperkte zicht op het rijksbezit is niet bekend wat de waarde is van alle bezittingen die in loop van de jaren met publiek geld zijn aangeschaft.

Wettelijke regels voor de jaarrekeningen van ondernemingen en andere publieke organisaties

Ondernemingen moeten op grond van het Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 9 (BW2) een jaarrekening opstellen die bestaat uit een balans en een winst- en verliesrekening met toelichting. In de balans moeten de bezittingen (activa) en schulden (passiva) per het einde van het boekjaar worden weergegeven. Ook veel publieke organisaties moeten hun jaarrekening opstellen in overeenstemming met de bepalingen in BW2.

Voor provincies en gemeenten zijn de regels voor de jaarrekening vastgelegd in het Besluit Begroten en Verantwoorden (BBV). Ook in het BBV is het opstellen van een balans voorgeschreven.

Van diverse kanten zijn de laatste jaren ideeën geuit en maatregelen aangekondigd om de informatie over bezittingen en schulden in de rijksbegrotingen en -verantwoordingen te verbeteren.

Zo verscheen in 2017 het eindrapport van de ambtelijke Adviescommissie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid (AVRo) (AVRo, 2017). De minister van Financiën en de president van de Algemene Rekenkamer hadden deze commissie ingesteld naar aanleiding van het rapport *Begrotingsreserves: Het opzij zetten van geld als begrotingsinstrument* (Algemene Rekenkamer, 2016c). De commissie werd verzocht advies uit te brengen over de voor- en nadelen van het toevoegen van meer baten-lasteninformatie aan de huidige wijze van begroten en verantwoorden. In haar rapport concludeerde de ambtelijke commissie onder meer dat het functioneren van het huidige verslaggevingsstelsel van het Rijk over het algemeen op orde is, maar dat het stelsel niet alle relevante financiële informatie levert die nodig is voor goede besluitvorming.

Belangrijke elementen van het financieel beheer en materieelbeheer – zoals bezittingen en exploitatiekosten – blijven op departementaal niveau onderbelicht, aldus de commissie.

In lijn met het ambtelijke advies om de financiële informatie te verbeteren, kondigde het kabinet aan⁸:

- te onderzoeken in hoeverre de departementale saldibalansen kunnen worden aangevuld met reeds beschikbare informatie over bezittingen en schulden, voortbouwend op reeds bestaande relevante Rijksbegrotingsvoorschriften;
- door middel van een pilot staatsbalans in 2018 te bezien hoe een groter en integraal inzicht kan worden bereikt in de bezittingen en schulden van de Staat, en op welke wijze deze staatsbalans kan worden opgenomen in het Financieel Jaarverslag van het Rijk;
- in 2020 een tussentijdse evaluatie uit te voeren naar wat bovengenoemde activiteiten hebben opgeleverd en wat er nodig is aan eventuele verdere stappen in de richting van een pragmatisch vormgegeven baten-lastenstelsel.

De Algemene Rekenkamer wees in reactie op het AVRo-rapport op de mogelijkheid om voort te bouwen op beschikbare informatie en bestaande regelgeving, en daarmee snel eerste significante verbeteringen aan te brengen⁹. Wij verwezen daarbij naar de aanbevelingen van de AVRo om de staatsbalans opnieuw te introduceren en balansen in de departementale jaarverslagen op te nemen¹⁰.

Eind 2018 bepleitten de Tweede Kamerleden Sneller en Snels, als rapporteurs van de vaste commissie voor Financiën, een spoedige herinvoering van de staatsbalans¹¹. Zij vroegen tevens om een pilot van een verslaggeving volgens de baten-lasten-systematiek bij de ministeries van Infrastructuur en Waterstaat en Defensie – een aanbeveling die het kabinet onderschreef¹². De rapporteurs verzochten ook om een aanvullend advies van de Studiegroep Begrotingsruimte over de toekomst van het verslaggevingsstelsel¹³. De 16e Studiegroep Begrotingsruimte adviseerde om de departementale saldibalansen aan te vullen met reeds voorhanden zijnde gegevens over bezittingen en schulden, om zo de informatiewaarde van de begroting en de verantwoording te verbeteren¹⁴.

Ook de wetenschap laat van zich horen in deze discussie. Prof. dr. F. van Schaik van de Universiteit van Amsterdam en dr. G. Budding van de Vrije Universiteit hebben beiden een wetenschappelijk paper geschreven ten behoeve van een openbaar gesprek met de vaste commissie van Financiën op 15 oktober 2020. In die papers pleiten zij voor het invoeren van een staatsbalans¹⁵.

En ook Eurostat (het Europese bureau voor de statistiek) heeft zich uitgesproken voor het opnieuw invoeren van een – door het Rijk zelf op te stellen – staatsbalans¹⁶.

Het kabinet betreft de uitkomsten van bovengenoemde ideeën en maatregelen in de evaluatie van het verslaggevingsstelsel die dit jaar is gestart¹⁷.

1.2 Doelstelling en aanpak

Met dit rapport wil de Algemene Rekenkamer een bijdrage leveren aan de evaluatie van het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid die in 2021 is gestart. In de onderzoeksopzet van deze evaluatie wordt al aangegeven dat dit rapport in deze evaluatie zal worden betrokken¹⁸. Wij hebben ons gericht op de rijksbezittingen, omdat die in het huidige kas-verplichtingenstelsel het meest onderbelicht blijven.

In dit rapport geven we op basis van eigen onderzoek per ministerie en rijksbreed¹⁹ een overzicht op hoofdlijnen van het actuele²⁰ rijksbezit.

De kern van dit rapport bestaat uit indicatieve²¹ staten van bezittingen per ministerie met een toelichting per post. In deze staten van bezittingen zijn de bezittingen van het ministerie opgenomen, alsmede die van de begrotingsfondsen, de agentschappen, de diensten en de sharedserviceorganisaties die onder de verantwoordelijkheid van de minister vallen.

Deze staten maken in één oogopslag duidelijk voor welke bezittingen ministers verantwoordelijk zijn en welke ze beschikbaar hebben om hun activiteiten uit te voeren en beoogde prestaties en effecten te bereiken.

De indicatieve staten van bezittingen bevatten geen bedragen in de zin van boekwaarden. We hebben ons in dit onderzoek beperkt tot de belangrijke eerste stap: het zicht krijgen op de bezittingen en het bespreken van de meerwaarde van die informatie.

Voor een globale blik op het totale rijksbezit hebben we in hoofdstuk 2 een indicatieve staat van de bezittingen van het Rijk²² als geheel opgenomen.

We hebben de informatie over de bezittingen per ministerie langs 3 wegen verkregen:

- via openbare bronnen zoals begrotingen, jaarverslagen, beleidsnota's en de websites van de ministeries;
- via antwoorden van elk ministerie op een door ons opgestelde vragenlijst;

- via overige beschikbare bronnen, bijvoorbeeld onze jaarlijkse verantwoordingsonderzoeken of andere onderzoeken.

Wij hebben de aangeleverde gegevens niet gecontroleerd²³. Zo hebben wij deze bijvoorbeeld niet getoetst aan informatie in het kadaster.

In bijlage 1 beschrijven wij de uitgangspunten voor de indeling van de staten van bezittingen en voor het daarin opnemen van de verschillende soorten bezittingen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 geven we in figuur 2 een eerste globaal beeld van de rijksbezittingen. In dit hoofdstuk hebben we ook alle in ons onderzoek geïdentificeerde bezittingen van het Rijk in 1 staat opgenomen. Deze staat is samengesteld vanuit de afzonderlijke staten per ministerie. In de hoofdstukken 3 tot en met 14 zijn de staten van bezittingen van de verschillende ministeries opgenomen, die wij op basis van de beschikbare informatie hebben opgesteld. Vervolgens beschrijven we in hoofdstuk 15 de meerwaarde van het zicht hebben op de rijksbezittingen. In hoofdstuk 16 ten slotte presenteren we onze conclusies en doen we aanbevelingen voor het verder ontwikkelen van de huidige saldibalansen naar complete balansen per ministerie waarin alle bezittingen zijn opgenomen.

2. Staat van bezittingen Rijk

2.1 Inleiding

In dit onderzoek hebben we een aanzet gegeven om zicht op rijksbezit te krijgen, door zo goed mogelijk de bezittingen van elk ministerie te identificeren. In onderstaande staat van bezittingen Rijk zijn alle departementale staten van bezittingen gecombineerd.

2.2 Beperkingen aan het onderzoek

De staat van bezittingen Rijk is niet volledig, en dat geldt ook voor de staten van bezittingen van de ministeries. Zoals in § 1.2 is aangegeven bieden we in dit rapport een overzicht op hoofdlijnen van het rijksbezit via indicatieve staten. Het ontbreken van totaaloverzichten bij de ministeries en de beperkingen van het onderzoek brengen met zich mee dat niet zeker is dat ook alle bezittingen in beeld zijn. We hebben de door de ministeries aangeleverde informatie ook niet gecontroleerd. Ook in een ander opzicht zijn de staat van bezittingen Rijk en de staten van bezittingen van de ministeries niet compleet: de waarde van de bezittingen ontbreekt, omdat dit onderzoek daar nog niet op gericht was en omdat de waarde vaak onbekend is of niet meer actueel is. De staat van bezittingen Rijk geeft echter wel een eerste rijksbreed beeld van de bezittingen.

In de rechterkolom van de staat van bezittingen Rijk staan de posten uit de meest recente Staatsbalans (2018²⁴) met de bijbehorende bedragen. De indeling van de posten in de Staatsbalans komt echter niet volledig overeen met de indeling die wij

in het onderzoek hebben gebruikt, waardoor enige voorzichtigheid is geboden bij de vergelijking.

2.3 Globaal beeld

Zoals uit figuur 2 blijkt, hebben álle ministeries bezittingen, zoals software, IT-hardware, facilitaire zaken en voertuigen. Verder blijkt dat niet alleen het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Rijksvastgoedbedrijf) grond en/of gebouwen bezit, maar dat dit ook het geval is bij de helft van de andere ministeries. Zo bezit het Ministerie van Buitenlandse Zaken vastgoed voor ambassades, consulaten en residenties, en het Ministerie van Defensie onder meer vliegbases, kazernes, oefenterreinen en depots. Ondanks de beperkingen van het onderzoek heeft dit geresulteerd in een vollediger beeld van de bezittingen dan tot nu toe bestond. Daarmee bieden we de ministers een basis om de geboden overzichten per ministerie verder te completeren, te actualiseren en te voorzien van waarderingen. Ministers kunnen deze overzichten vervolgens benutten om de stand en staat van hun bezittingen zelf goed te blijven bijhouden en zichtbaar te maken, onder meer als vast onderdeel van hun jaarverslagen.

Alle ministeries hebben bezittingen

Soort bezit	Ministeries											
	AZ	BZ/BHOS	BZK	Defensie	EZK	Financiën	IenW	JenV	LNV	OCW	SZW	VWS
IT (software)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
IT (hardware)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Concessies			✓		✓							
Data(banken)			✓		✓	✓		✓		✓		
Grond en gebouwen		✓	✓	✓			✓		✓			✓
Infrastructuur				✓			✓					
Facilitaire zaken (inventarissen e.d.)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Voer, vaar en vliegtuigen		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓
Kunst en cultuurgoederen	✓	✓	✓	✓		✓	✓			✓		
Deelnemingen		✓	✓		✓	✓	✓					
Verstrekte leningen		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		
Kapitaalverstrekkingen						✓						
Revolverende fondsen		✓	✓	✓	✓					✓		
Derivaten				✓		✓						
Vorraden			✓	✓	✓			✓				✓
Onderhanden projecten/werk			✓				✓	✓				
Vorderingen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Liquide middelen	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

 Bezit van het ministerie
 Belangrijk en/of kenmerkend bezit van het ministerie

Figuur 2: Overzicht soorten bezittingen per ministerie

Staat van bezittingen Rijk

ACTIVA	Staatsbalans 2018
Vaste activa	
Immateriële vaste activa	
Software <ul style="list-style-type: none"> Gekochte software (rijksbreed) Zelfontwikkelde software (meerdere departementen) Software in ontwikkeling (meerdere departementen) Coronacrisisgerelateerde applicaties (VWS) 	Computerprogrammatuur (incl. databanken) (waarde Staatsbalans eind 2018: € 2,6 miljard)
Te verlenen concessies <ul style="list-style-type: none"> Royaltyregelingen (DEF) Te verlenen concessies ondergrondse opslag (gas, gasolie, stikstof, zout water en CO₂) (EZK) Uit te geven vergunningen etherfrequenties (EZK) Uit te geven CO₂-emissierechten (EZK) Uit te geven vergunningen delfstofwinning (aardolie en aardgas) (EZK) Tankstations langs rijkswegen (BZK/RVB) 	
Overige immateriële vaste activa <ul style="list-style-type: none"> Modellen (EZK/CPB) Databanken (JenV/NFI, EZK/CBS) Basisregistraties (BZK, FIN) Centrale eindtoets (OCW) 	Onderzoek en ontwikkeling (waarde Staatsbalans eind 2018: € 1,5 miljard)
Materiële vaste activa	
Grond en gebouwen <ul style="list-style-type: none"> Vastgoed Rijksvastgoedbedrijf (BZK/RVB) Vastgoed <i>specialty</i>-stelsel (meerdere departementen) Vastgoed, terreinen en depots Defensie (DEF) Laboratoria (DEF, VWS/RIVM, LNV/NVWA en JenV/NFI) (Erf)pachtboerderijen en agrarisch vastgoed (BZK) Staatsdomeinen (BZK) Postennetwerk: ambassades, consulaten en residenties (BZ) Grond en gebouwen Rijkswaterstaat (IenW/RWS) Grond en gebouwen KNMI (IenW/KNMI) Landbouwgrond (IenW) Grond en rijksmonumenten Staatsbosbeheer (LNV) 	Woningen, bedrijfsgebouwen (waarde Staatsbalans eind 2018: € 15,96 miljard); Grond onder woningen, grond onder bedrijfsgebouwen, land- bouwgrond, overdrachtskosten op grond (waarde Staatsbalans eind 2018: € 6,8 miljard)
Infrastructuur <ul style="list-style-type: none"> Hoofdwegennet (IenW/RWS) Hoofdvaarwegennet (IenW/RWS) Hoofdwatersysteem (IenW/RWS) Onderbouw hogesnelheidsinfrastructuur (IenW) Glasvezelnetwerk (NAFIN) (DEF) Pijpleidingennetwerk DPO (DEF) 	Grond-, weg- en waterbouw- kundige werken (waarde Staatsbalans eind 2018: € 73,7 miljard)

Installaties en inventarissen

- Werkplekken etc. (BZK/FMH/SSC-ICT; rijksbreed)
- Kantoorinventarissen (rijksbreed)
- Inventarissen en installaties gebouwen (BZ, BZK/RVB, JenV/IND/OM/DJI, OCW/NA)
- Pompinstallaties (DEF)
- Meetapparatuur Agentschap Telecom (EZK)
- Bedrijfsmiddelen Domeinen Roerende Zaken (FIN)
- High-volume-scanners Belastingdienst (FIN)
- Scanapparatuur Douane (FIN)
- Fysieke inrichting terreinen DJI (JenV/DJI)
- Laboratoriuminrichtingen (DEF, VWS/RIVM, LNV/NVWA en JenV/NFI)
- Inrichting, scanners en ontzuringsinstallatie Nationaal Archief
- Apparatuur Rijksschoonmaakorganisatie (SZW/RSO)

Machines en installaties (in de Staatsbalans is onder deze post ook het defensiematerieel begrepen)
(waarde Staatsbalans eind 2018: € 9,8 miljard)

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Hoofwapensystemen Marine (DEF)
- Hoofwapensystemen Landmacht (DEF)
- Hoofwapensystemen Luchtmacht (DEF)
- Hoofwapensystemen Defensiebreed (DEF)
- Overig materieel Defensie (DEF)
- Wapensysteemgebonden en overige reserve-onderdelen (DEF)
- Voertuigen (BZ, BZK/UBR, BZK/FMH, EZK/AT, FIN/DRZ/BD/Douane/FIOD, JenV/DVO/DJI, IenW/RWS, LNV/NVWA, VWS/RIVM)
- Schepen rijksrederij/kustwacht (IenW/RWS)
- Regeringsvliegtuig (IenW)
- Installaties en inventarissen RWS en KNMI (IenW)
- Wagenpark Brandweerkorps Caribisch Nederland (JenV)
- Wagenpark Korps Politie Caribisch Nederland (JenV)

De wapensystemen zijn in de Staatsbalans ondergebracht bij de post Machines en Installaties

Vervoermiddelen
(waarde Staatsbalans eind 2018: € 1 miljard)

IT-hardware

- Rekencentra (EZK/DICTU, FIN/Belastingdienst, BZK/SSC-ICT, OCW/DUO)
- IT-apparatuur (meerdere departementen)
- Desktop-pc's, laptops, tablets, mobiele telefoons etc. (BZK/SSC-ICT; EZK/DICTU; rijksbreed)
- IT-systemen voor hoofdwegennet, hoofdvaarwegennet, hoofdwatersysteem en hogesnelheidsinfra (IenW/RWS)

Computers en telecomapparatuur
(waarde Staatsbalans eind 2018: € 0,5 miljard)

Kunst- en cultuuroederen

- Rijkscollectie cultureel erfgoed (OCW/RCE)
- Nationale Archiefcollectie (OCW/NA)
- Kunstvoorwerpen AZ (AZ)
- Kunstcollectie BZ (ambassades etc.)
- Paleismeubilair (BZK/RVB)
- Collectie militair erfgoed (DEF)
- Bibliotheken (DEF)
- Rijkscollectie Belasting en Douane Museum (FIN)
- Kunstcollectie KNMI (IenW)

Onderhanden werk

- Onderhanden huisvestingsprojecten (BZK/RVB)
- Onderhanden werk Rijkswaterstaat (IenW/RWS)
- Onderhanden werk arbeidsbedrijven DJI (JenV/DJI)

Overige materiële vaste activa

- Trainingsmiddelen (simulatoren) (DEF)
- Postkamerapparatuur Belastingdienst (FIN)
- Duikapparatuur Douane (FIN)
- Wapens Douane en FIOD (FIN)
- Wapens etc. Rijksrecherche en medewerkers DJI (JenV)
- Diversen

*Overige materiële vaste activa
(waarde Staatsbalans eind 2018:
€ 0,15 miljard)*

Financiële vaste activa**Deelnemingen (1/2)**

- Air France-KLM (FIN)
- BNG Bank (FIN)
- Covra (FIN)
- FMO (FIN)
- Nederlandse Gasunie (FIN)
- Havenbedrijf Rotterdam (FIN)
- Holland Casino (FIN)
- Invest-NL (FIN)
- KLM (FIN)
- Nederlandse Loterij (FIN)
- Nederlandse Investeringsbank Ontwikkelingslanden (FIN)
- Nederlandse Spoorwegen (FIN)
- Nederlandse Waterschapsbank (FIN)
- Luchthaven Schiphol (FIN)
- Tennet Holding (FIN)
- Thales Nederland (FIN)
- Ultra Centrifuge Nederland (FIN)
- De Nederlandsche Bank (FIN)
- ABN AMRO Group (FIN)
- Volksbank Holding (FIN)
- SRH Holding (FIN)
- Deelneming *Council of European Development Bank* (BZ)
- Deelneming *Asian Development Bank* (BHOS)
- Deelneming *African Development Bank* (BHOS)
- Deelneming *Inter-American Development Bank* (BHOS)
- Deelneming *Inter-American Investment Corporation* (BHOS)
- Deelneming *INSTEX* (BHOS)
- *Saba Statia Cable System B.V. (SSCS)* (BZK)
- N.V. NOM Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland (EZK)
- N.V. Industriebank, Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering (LIOF) (EZK)
- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Capital I BV)
- BOM BDFI BV (EZK)
- Ontwikkelingsmaatschappij Oost Nederland N.V.(Oost-NL) (EZK)
- *ROM InnovationQuarter* (EZK)
- NPEX BV (EZK)
- Investeringsfonds Zeeland BV (EZK)

*Aandelen en overige deelnemingen
(waarde Staatsbalans eind 2018:
€ 71,7 miljard)*

Deelnemingen (2/2)

- ROM Regio Utrecht BV (EZK)
- GasTerra BV (EZK)
- *Saba Bank Resources NV* (EZK)
- Groeifonds Flevoland (EZK)²⁵
- Energie Beheer Nederland B.V. (EZK)
- ROM InWest (EZK)²⁶ Railinfratrust + dochter ProRail (IenW)
- *Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider* (IenW)
- Winair NV Sint-Maarten (IenW)
- Intravacc (VWS)

Leningen

- Leningen via BHOS aan onder meer OS-landen (BZ/BHOS)
- Leningen aan het *Dutch Good Growth Fund* (BHOS)
- Lening aan de *Private Infrastructure Development Group* (BHOS)
- Lening ABP en Koninklijke Scheldegroep (DEF)
- Kredietregelingen RVO (EZK)
- Leningen Griekenland, KLM en ABN AMRO (FIN)
- Leningen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten (BZK/KR)
- Leningen schatkistbankieren aan agentschappen, rwt's en andere deelnemers (FIN)
- Hypothecaire lening Winair N.V. (IenW)
- Leningen Wageningen Research (LNV)
- Leningen studiefinanciering (OCW/DUO)

Leningen (langlopend en kortlopend)

(waarde Staatsbalans eind 2018: € 84,7 miljard)

Kapitaalverstrekkingen

- *International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)* (FIN)
- *European Financial Stability Facility (EFSF)* (FIN)
- *European Stability Mechanism (ESM)* (FIN)
- *European Investment Bank (EIB)* (FIN)
- *European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)* (FIN)
- *International Finance Corporation (IFC)* (FIN)
- *Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)* (FIN)
- *Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)* (FIN)

Vorderingen (langlopend)

- Vorderingen exportkredietverzekeringen (FIN)
- Overige vorderingen (FIN)
- Vorderingen studiefinanciering (OCW/DUO)
- Vordering Sociale Verzekeringsbank

Schuldbewijzen (langlopend en kortlopend (waarde Staatsbalans eind 2018: € 3,2 miljard)

Revolverende fondsen (1/2)

- Massif-fonds (BHOS)
- *Building Prospects-fonds* (BHOS)
- *International Finance Corporation-GAFSP* (BHOS)
- Fonds Duurzaam Funderingsherstel (FDF) (BZK)
- Nationaal Energiebesparingsfonds (NEF) (BZK)
- Codemo (DEF)
- *Dutch Venture Initiative* (EZK)
- Innovatiekrediet (EZK)
- *Qredits* (EZK)

De meeste revolverende fondsen staan in de Staatsbalans onder de leningen

Revolerende fondsen (2/2)

- Duurzame Scholenfonds (OCW)
- Kerken Nevenfunctie Lening (OCW)
- Verduurzaming Rijksmonumenten (OCW)
- Talentlening (OCW)
- Slecht Weer Fonds (OCW)
- *Smart Industry* (EZK)
- *Seed Capital* (EZK)
- Restauratiefonds Hypotheken (OCW)
- Restauratiefondsplus Hypotheken (OCW)
- Filmfonds (OCW)
- *Revolving fund* Antillen (OCW)
- Vroegefasefinanciering (EZK)
- Toekomstfondskrediet voor onderzoeksfaciliteiten (EZK)

Derivaten

- Rentederivaten (FIN)
- Valutaderivaten (DEF)

Financiële derivaten

(waarde Staatsbalans eind 2018:
€ 8,2 miljard)

Vlottende activa**Voorraden**

- Minerale reserves (aardgas, aardolie, steenzout) (EZK)
- Strategische oliereserves (EZK/COVA)
- Bodemmaterialen (schelpen, zand en grind) (BZK/RVB)
- Onderhanden werk RVB (BZK/RVB)
- Identificatiebewijzen (BZK/RvIG)
- Voorraad te verkopen onroerend goed (BZK/RVB)
- Munitie, medische goederen, kleding en uitrusting (DEF)
- Documenten IND (JenV/IND)
- Inrichtingsmagazijn DJI (JenV/DJI)
- Medicinale cannabis (VWS/CIBG)
- Vaccins Rijksvaccinatieprogramma (VWS/RIVM)
- Coronavaccins (VWS)
- Medische hulpmiddelen en apparatuur coronapandemie (VWS)

Olie- en gasreserves (waarde

Staatsbalans eind 2018:

€ 18,7 miljard);

Voorraden

(waarde Staatsbalans eind 2018:

€ 1,3 miljard);

Onderhanden projecten

- Onderhanden projecten (BZK/RVB)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

- Belasting- en premievorderingen Belastingdienst (FIN)
- Voorschotten en terugvorderingen toeslagen (BZK, SZW, VWS)²⁷
- Vorderingen exportkredietverzekeringen
- Openstaande rechten (JenV)
- Vorderingen studiefinanciering (OCW)
- Debiteuren (meerdere departementen)
- Voorschotten (rijksbreed)
- Vorderingen buiten begrotingsverband (rijksbreed)
- Overige vorderingen (rijksbreed)
- Nog te ontvangen rente (FIN)

Handelskredieten en transitorische posten

(waarde Staatsbalans eind 2018:

€ 46,7 miljard)

Derivaten

- Valutaderivaten (DEF)
- Rentederivaten (FIN)

ACTIVA	Staatsbalans 2018
Liquide middelen <ul style="list-style-type: none"> • Kas (rijksbreed) • Bank (rijksbreed) • Rekening-courant RHB (rijksbreed) 	<i>Chartaal geld en deposito's</i> <i>(waarde Staatsbalans eind 2018:</i> <i>€ 4,4 miljard)</i>
Overlopende activa	<i>Zie Vorderingen, transitorische</i> <i>posten</i>
TOTAAL BEZITTINGEN	Waarde Staatsbalans eind 2018: € 350 miljard

3.

Ministerie van Algemene Zaken

Het Ministerie van Algemene Zaken is het ministerie van de minister-president. Het ministerie houdt zich bezig met de coördinatie van het algemeen overheidsbeleid en van de overheidscommunicatie. Ook verzorgt het departement de voorlichting over het Koninklijk Huis.

Het Ministerie van Algemene Zaken heeft afspraken gemaakt met het Kabinet van de Koning en de Commissie van Toezicht op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten (CTIVD) over de dienstverlening door het ministerie op het gebied van bedrijfsvoering. Het gaat om ICT, financiële administratie en personeelszaken. De afspraken gaan ook over de planning-en-controlcyclus.

Het Ministerie van Algemene Zaken verzorgt ook de bedrijfsvoering voor de begroting van de Koning. De uitgaven van het Kabinet van de Koning en de uitgaven van de Rijksvoorlichtingsdienst (RVD) voor communicatie over het Koninklijk Huis worden doorbelast aan de begroting van de Koning.

Het Ministerie van Algemene Zaken heeft een baten-lastenagentschap: de Dienst Publiek en Communicatie. De belangrijkste taak van dit agentschap is het verzorgen van de overheidscommunicatie van de rijksdienst.

De belangrijkste bezittingen van het Ministerie van Algemene Zaken bestaan uit IT-middelen, zowel software als hardware. Ook heeft het ministerie, naast kantoorinventaris, een eigen kunstverzameling.

Staat van bezittingen Ministerie van Algemene Zaken

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software²⁸

- Gekochte software

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair

Voer-, vaar- en vliegtuigen

IT-hardware

- IT-apparatuur
- Computers en laptops
- Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)

Kunst- en cultuurgoederen

- Kunstvoorwerpen

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

Leningen

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

Derivaten (langlopend)

Vlottende activa

Vorraden

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Het Ministerie van Algemene Zaken maakt gebruik van verschillende software-applicaties. Ook loopt er op dit moment een programma (AZ Next) voor vernieuwing van de IT-infrastructuur van het ministerie. Het gaat hierbij zowel om software als hardware.

Kunstvoorwerpen

Het Ministerie van Algemene Zaken bezit eigen kunstvoorwerpen.

Vorderingen (langlopend)

Onder deze post vallen: debiteuren, voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband en overige vorderingen.

Liquide middelen

Onder deze post vallen banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

4.

Ministerie van Buitenlandse Zaken,

inclusief Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken is verantwoordelijk voor het behartigen van de belangen van Nederland en Nederlanders in het buitenland. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken werkt zowel vanuit het departement in Den Haag als via een netwerk van meer dan 150 ambassades, consulaten en andere vertegenwoordigingen in het buitenland, het 'postennetwerk'. Het ministerie onderhandelt en werkt samen met andere landen, een-op-een of binnen verbanden als de Europese Unie, de NAVO en de Verenigde Naties.

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken bezit een uitgebreid postennetwerk in ongeveer 140 landen. De ambassades, consulaten en diplomatieke vertegenwoordigers zijn voor het overgrote deel gehuisvest in gebouwen en woningen die worden beheerd door het ministerie. Die gebouwen en woningen, inclusief de in en rond de gebouwen aanwezige (beveiligings)apparatuur en inventarissen, zijn belangrijke bezittingen van het ministerie.

In veel gebouwen is een kunstcollectie aanwezig. Voor het overgrote deel is deze kunst in bruikleen gegeven door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed of door particulieren, maar het ministerie bezit ook een eigen kunstcollectie.

Voor het uitvoeren van de taken in het buitenland bezit het ministerie onder meer gepantserde voertuigen en communicatiemiddelen.

Ook wordt voor alle werkzaamheden gebruik gemaakt van ICT-systemen, zowel softwareapplicaties als IT-hardwarecomponenten.

Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking (BHOS)

De minister voor BHOS is verantwoordelijk voor buitenlandse handel, ontwikkelings-samenwerking en het internationale milieu- en klimaatbeleid.

De bezittingen die voortvloeien uit de taken en verantwoordelijkheden van de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking zien we voornamelijk terug bij de deelnemingen in ontwikkelingsbanken. De omvang van de bezittingen is beperkt.

Staat van bezittingen Ministerie van Buitenlandse Zaken, inclusief Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Postennetwerk: ambassades, consulaten en residenties

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Beveiligingsapparatuur

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Voertuigen buitenland

IT-hardware

- IT-apparatuur
- Computers en laptops
- Communicatiemiddelen, waaronder telefoons

Kunst- en cultuurogoderen

- Kunstcollectie

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

ACTIVA

Financiële vaste activa

Deelnemingen

- Deelneming *Council of European Development Bank*
 - Deelneming *Asian Development Bank*
 - Deelneming *African Development Bank*
 - Deelneming *Inter-American Development Bank*
 - Deelneming *Inter-American Investment Corporation*
 - Deelneming *INSTEX*
-

Leningen

- Leningen aan ontwikkelingslanden
 - Leningen aan het *Dutch Good Growth Fund*
 - Lening aan de *Private Infrastructure Development Group*
-

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

- *Massif-fonds*
 - *Building Prospects-fonds*
 - *International Finance Corporation*
-

Derivaten (langlopend)

Flottende activa

Vorraden

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken maakt (per medio 2021) gebruik van 292 applicaties. Binnen de ICT-projecten IRIS en iDiplomatie heeft het ministerie meerdere systemen ontwikkeld en geïmplementeerd. Op dit moment worden er binnen het ICT-project EIDOS verschillende applicaties geïmplementeerd.²⁹

Ambassades, consulaten en residenties

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken bezit een uitgebreid postennetwerk, bestaande uit ambassades, consulaten en residenties. Het gaat om 284 objecten. Het ministerie schat de totale waarde op (ten minste) € 1.960 miljoen, waarvan € 1.725 miljoen daadwerkelijk is getaxeerd. Dit betreft echter wel (zeer) verouderde taxaties.

Voertuigen

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken bezit onder meer gepantserde voertuigen.

Kunstcollectie

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken bezit een eigen kunstcollectie. In de ambassades, consulaten en residenties is kunst aanwezig in de vorm van (museaal) antiek, (museale) kunstnijverheid zoals blauw-wit porselein en zilver, driedimensionale objecten en kunst opdrachten.

Deelnemingen

Het Ministerie van Buitenlandse Zaken heeft de volgende deelnemingen:

- *Council of European Development Bank* ter waarde van € 22 miljoen (nominale waarde eind 2020).
- *Deelneming Asian Development Bank* ter waarde van € 65,3 miljoen (nominale waarde eind 2020).
- *Deelneming African Development Bank* ter waarde van € 56,3 miljoen (nominale waarde eind 2020).
- *Deelneming Inter-American Development Bank* ter waarde van € 12,4 miljoen (nominale waarde eind 2020).
- *Deelneming Inter-American Investment Corporation* ter waarde van € 9,4 miljoen (nominale waarde eind 2020).

Leningen

Via BHOS heeft het Ministerie van Buitenlandse Zaken de volgende leningen verstrekt:

- Begrotingsleningen aan voornamelijk ontwikkelingslanden (€ 98,4 miljoen);
- Een lening aan de RVO voor het *Dutch Good Growth Fund* (DGGF), gericht op het midden- en kleinbedrijf voor investeringen in ontwikkelingslanden (€ 116 miljoen);
- Een lening aan PWC/TJ voor het *Dutch Good Growth Fund* (DGGF), gericht op het midden- en kleinbedrijf voor investeringen in ontwikkelingslanden (€ 238 miljoen);
- Een lening aan de *Private Infrastructure Development Group* (PIDG) voor het realiseren van infrastructurele projecten in lage inkomenslanden en fragiele staten (€ 106 miljoen).

Revolverende fondsen

Op de saldibalans van BHOS staan de volgende revolverende fondsen, bedoeld voor het verbeteren van de toegang tot financiële diensten voor micro-ondernemers en het midden- en kleinbedrijf:

- Het *Massif*-fonds, € 334,4 miljoen;
- *Building Prospects*-fonds, € 384,5 miljoen;

- *International Finance Corporation (IFC)-GAFSP*, € 81,9 miljoen. Dit bedrag is in 2012 op basis van een arrangement verstrekt aan IFC en het *Private Sector Window* voor investeringsactiviteiten en is voor 100% revolveerbaar.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Onder de vorderingen vallen: debiteuren, voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband, te vorderen btw en overige vorderingen.

Onder de overlopende activa valt de post 'geld onderweg'.

Liquide middelen

Onder deze post vallen: de kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding Begrotingsreserve (BHOS).

5.

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Het Ministerie van BZK borgt de democratie. BZK wil staan voor een goed en slagvaardig openbaar bestuur en een overheid waar burgers op kunnen vertrouwen. BZK draagt eraan bij dat burgers kunnen wonen in betaalbare, veilige en energiezuinige woningen.

Het ministerie heeft 8 agentschappen: de Rijksdienst voor Identiteitsgegevens (RvIG), Logius, P-Direkt, Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk (UBR), FMHaaglanden (FMH), Rijksvastgoedbedrijf (RVB), Dienst van de Huurcommissie (DHC) en het Shared Service Centrum ICT (SSC-ICT).

De belangrijkste bezittingen van het Ministerie van BZK zijn te vinden bij de agentschappen van het ministerie. Een groot deel van deze organisaties zijn rijksbrede sharedserviceorganisaties, die voor de uitvoering van hun dienstverlening bijvoorbeeld facilitaire goederen (FMH), ICT-middelen (SSC-ICT, Logius en P-Direkt) en onroerend goed (RVB) bezitten.

Staat van bezittingen Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software

Te verlenen concessies

- Tankstations langs rijkswegen

Overige immateriële vaste activa

- Basisregistratie Personen (BRP)
- Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG)
- Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT)
- Basisregistratie Ondergrond (BRO)

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Vastgoed Rijksvastgoedbedrijf
- (Erf)pachtboerderijen en agrarisch vastgoed
- Staatsdomeinen Hoog Soeren en Paleispark

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris
- Meubilair FMH
- Inventarissen en installaties gebouwen RVB

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Voertuigen UBR en FMH

IT-hardware

- IT-apparatuur
- Servers, storage en netwerkcomponenten overheidsdatacenter (ODC)
- Computers en laptops SSC-ICT
- Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)

Kunst- en cultuurgoederen

- Kunst in rijksgebouwen
- Paleismeubilair

Onderhanden werk

- Onderhanden werk RVB

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

- *Saba Statia Cable System B.V.* (SSCS)

ACTIVA

Leningen

- Leningen Aruba, Curaçao en Sint-Maarten

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

- Fonds Duurzaam Funderingsherstel (FDF)
- Nationaal Energiebesparingsfonds (NEF)

Derivaten (langlopend)

Flottende activa

Vorraden

- Bodemmaterialen
- Onderhanden werk RVB
- Voorraad te verkopen onroerend goed
- Identificatiebewijzen (halffabricaten)

Onderhanden projecten

- Onderhanden projecten RVB

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend)³⁰ en overlopende activa

- Terugvorderingen huurtoeslag
- Voorschotten huurtoeslag
- Overige vorderingen en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Op dit moment heeft het Ministerie van BZK 9 grote ICT-projecten gepubliceerd op het Rijks-ICT-dashboard. Het gaat om projecten groter dan € 5 miljoen met als hoofddoel softwareontwikkeling. De totale projectkosten van deze programma's en projecten zijn € 426 miljoen.

Op dit moment beschikt het Ministerie van BZK niet over informatie die duidelijk maakt welk deel van deze kosten uiteindelijk aan te merken is als rijksbezit (in de vorm van zelfontwikkelde software).

SSC-ICT heeft onder meer de volgende applicaties zelf ontwikkeld: Digitale Werkomgeving Rijk (DWR) en de implementatie van SAP bij P-Direkt.

Huurrechten tankstations langs rijkswegen

Het RVB verzorgt voor Rijkswaterstaat de inning van de vergoedingen voor de huurrechten van tankstations langs de rijkswegen. Rijkswaterstaat is de beheerder van de grond langs de rijkswegen. In 2020 waren er 29 tankstations langs rijkswegen verhuurd. De veiling van huurrechten bracht in 2020 € 80 miljoen op. De gronden zijn geen bezit van het RVB, maar van het Ministerie van IenW (RWS).

Basisregistraties

Er bestaan 10 registraties die de overheid officieel heeft aangewezen als basisregistratie. Alle overheidsinstellingen zijn verplicht deze basisregistratiegegevens te gebruiken bij de uitvoering van publiekrechtelijke taken. Het Ministerie van BZK bezit de volgende basisregistraties:

- Basisregistratie Personen (BRP);
- Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG);
- Basisregistratie Grootchalige Topografie (BGT);
- Basisregistratie Ondergrond (BRO).

Vastgoed Rijksvastgoedbedrijf

Het Rijksvastgoedbedrijf beheert (kantoor)gebouwen en terreinen die vallen onder het rijkshuisvestingsstelsel. Hieronder valt ook het vastgoed in het Caraïbisch deel van het Koninkrijk, bijvoorbeeld de huisvesting van SSO-RCN en de Justitiële instelling Caribisch Nederland. Ook beheert het RVB de 3 paleizen die aan het Koninklijk Huis ter beschikking zijn gesteld: Paleis Noordeinde, Paleis Huis ten Bosch en het Koninklijk Paleis Amsterdam.

Het RVB beheert 523 gebouwen en terreinen, waaronder kantoorgebouwen, belastingkantoren, gevangenissen, rechtbanken, monumenten, musea en paleizen. Het gaat om 5.746.000 m² bruto vloeroppervlak. Hiervan is 4,8 miljoen m² verhuurd, staat 248.000 m² tijdelijk leeg vanwege renovatie, en staat 121.000 m² leeg. De boekwaarde (historische kostprijs) van het vastgoed bedraagt eind 2020 ongeveer € 5.628,9 miljoen. De huidige marktwaarde ligt (veel) hoger.

Op grond van het rijkshuisvestingsstelsel huren alle ministeries en agentschappen kantoorruimte bij het RVB, met uitzondering van het Ministerie van Defensie en het Ministerie van Buitenlandse zaken (ambassades en residenties), die deze panden zelf bezitten. De Hoge Colleges van Staat gebruiken de panden om niet.

Naast het 'reguliere' onroerend goed beheert het RVB ook zogeheten *specialties*. Een *specialty* is een rijksgebouw met voorzieningen die zijn toegespitst op de te

huisvesten organisatie. Bijvoorbeeld penitentiaire inrichtingen en gerechtsgebouwen. In de praktijk ligt het economisch risico van deze *specialties* bij het ministerie dat deze gebruikt.³¹

De volgende ministeries maken gebruik van *specialties*: het Ministerie van JenV, het Ministerie van BZK, het Ministerie van Financiën, het Ministerie van OCW, het Ministerie van LNV, het Ministerie van Defensie, het Ministerie van IenW en het Ministerie van VWS.

Het RVB voert ook het beheer uit van het vastgoed dat in bezit is van de ministeries van Defensie, BZK en JenV en van Rijkswaterstaat.

(Erf)pachtboerderijen en agrarisch vastgoed

Het Ministerie van BZK bezit een aantal (erf)pachtboerderijen en een deel van de agrarische gronden. Het gaat om 77 erfpachtboerderijen en 153 pachtboerderijen. Het is de bedoeling de pachtboerderijen onder te brengen bij het RVB. De agrarische gronden vallen grotendeels onder de beheersverantwoordelijkheid van het Ministerie van BZK, maar ook Rijkswaterstaat beheert een deel van de agrarische gronden. Het ministerie (RVB) bezit 430.017.508 m² landbouwgrond en heeft 50.994 m² landbouwgrond in erfpacht. Daarnaast is het ministerie (RVB) opstalhouder van 7.506 m² landbouwgrond.

Staatsdomeinen

Kroondomein Het Loo is een landgoed van ongeveer 10.400 ha. Het bestaat uit 3 deelgebieden:

- de Staatsdomeinen Hoog Soeren en Paleispark, waaronder Paleis Het Loo (ongeveer 3.650 ha), voormalige kroondomeinen die nu direct onder de Staat vallen, en
- een kroondomein (ongeveer 6.750 ha) dat ook bezit is van de Staat, maar met gebruiksrecht voor de monarch. Dit kroondomein is tussen 1900 en 1910 door koningin Wilhelmina als privépersoon aangekocht. In 1959 schonk zij het aan de Staat, met de bepaling dat zij het gebruiks- en jachtrecht mocht behouden.

Het RVB is belast met het beheer van de staatsdomeinen bij het Loo. Deze bevoegdheid is in 2021 overgegaan van de minister van Financiën naar de minister van BZK.

De baten en lasten van het kroondomein zijn op basis van de Wet op het Kroondomein voor rekening van de Kroondrager. De Kroondrager is economisch eigenaar van het kroondomein en heeft hierop het vruchtgebruik en de gebruikersrechten. Het blote eigendom berust bij de Staat.

Meubilair

Tot deze post behoort onder meer het kantoormeubilair van FMH: stoelen, bureaus, vergadertafels, kasten etc. Met deze goederen levert FMH werkplekservices aan departementen. FMH verzorgt producten en diensten zoals vergaderservices en catering, inrichting van werkplekken, verhuizingen, post en reprografie, kantoorartikelen, schoonmaak, vervoer, gebouwbeheer en onderhoud, verbouwingen, telefonie, veiligheid, receptiediensten en advisering.

Installaties

Dit betreft de diverse installaties in de gebouwen van het RVB, bijvoorbeeld elektra, brandmeld- en klimaatsystemen.

Voertuigen

UBR levert kennisintensieve dienstverlening op het gebied van ICT, personeel, organisatie, inkoop, overheidspublicaties, beveiliging en logistiek. Daarvoor bezit het personenauto's (UBR|Personeel) en vrachtauto's (UBR|IPKD).

FMH verzorgt het dagelijkse woon-werk- en werk-werkverkeer van de bewindslieden en de hoogste ambtenaren van de departementen. Daarnaast is FMH verantwoordelijk voor het zakelijke vervoer van directieleden en woon-werkvervoer van medewerkers met een medische indicatie. Hiervoor bezit FMH auto's.

IT-hardware

Het SSO-ICT heeft een eigen datacenter: het overheidsdatacenter (ODC). Ook de IT-middelen, waaronder computers, laptops, tablets en mobiele telefoons van het SSO-ICT vallen onder deze post. SSC-ICT levert daarnaast ICT-diensten voor andere departementen, in de vorm van laptops, telefoons en ICT-werkplekken.

Kunst- en cultuurgoederen

De RVB en FMH bezitten eigen kunstwerken.

Paleismeubilair

Een bijzondere groep objecten die onder deze post valt, is het paleismeubilair. Het RVB is namens de eigenaar (de Staat) belast met het beheer van het paleismeubilair³². Het dagelijks beheer is gedelegeerd aan de gebruiker, de Dienst Koninklijk Huis (DKH), en komt vanaf 2021 onder toezicht van de Inspectie voor overheidsinformatie en erfgoed (IOE). De Staat heeft als eigenaar afspraken gemaakt met de DKH over het onderhoud van het meubilair.

Onderhanden werk Rijksvastgoedbedrijf

Onder deze post vallen nieuwbouw en verbouwingen aan gebouwen van het RVB, zoals de verbouwing van het Binnenhof. De totale waarde van deze post is € 628 miljoen.

Deelnemingen

Het Ministerie van BZK heeft een 100% deelneming in *Saba Statia Cable System B.V.* Het aandelenkapitaal van *Saba Statia Cable System BV* (SSCS) bedraagt \$10. Het deelnemingspercentage is 100% en is om niet verkregen. De primaire activiteiten van SSCS liggen op het gebied van aanleg, beheer, onderhoud, reparatie en exploitatie van een onderzeese glasvezelkabel die de eilanden Saba, Sint Eustatius, Sint Maarten, Saints Kitts, en Saint Barthélémy met elkaar verbindt.

Leningen

Het Ministerie van BZK heeft in verband met de coronapandemie leningen (liquiditeitssteun) verstrekt aan Aruba, Curaçao en Sint-Maarten, voor een totaalbedrag van € 620,7 miljoen.

In het kader van de wederopbouw zijn 2 leningen verstrekt als liquiditeitssteun aan Sint-Maarten voor in totaal € 38,6 miljoen.

Daarnaast zijn er aan Curaçao en Sint-Maarten leningen 'lopende inschrijving' verstrekt voor totaalbedrag van € 64,1 miljoen.

Revolverende fondsen

Het Ministerie van BZK heeft 2 revolverende fondsen:

- Het Fonds Duurzaam Funderingsherstel (FDF). Uit dit fonds worden leningen voor funderingsherstel verstrekt. Het FDF wordt gevoed door een subsidie met terugbetalingsverplichting van de minister van BZK (€ 20 miljoen) en een krediet-faciliteit van private co-financiers (€ 80 miljoen). Het totaal beschikbare vermogen is daarmee € 100 miljoen.
- Het Nationaal Energiebesparingsfonds (NEF). Uit het NEF worden energiebesparingsleningen verstrekt. Het fonds beschikt over een vermogen van € 600 miljoen, waarvan € 40 miljoen beschikbaar is gesteld door het Ministerie van BZK.

Bodemmaterialen

Het gaat hier om de voorraad te winnen bodemmaterialen (zand, schelpen en grind). Voor de winning hiervan worden concessies uitgegeven. RVB beheert de concessiecontracten. In de contracten liggen onder meer de omvang van de te winnen hoeveelheid en het soort bodemmateriaal vast. Overigens stelt niet het RVB, maar Rijkswaterstaat de hoeveelheden te winnen bodemmaterialen vast.

Onderhanden werk RVB

Het onderhanden werk heeft betrekking op objecten die het RVB voor eigen rekening en risico ontwikkelt voor een hogere verkoopopbrengst.

Het gaat hierbij om objecten die in eigen beheer worden herontwikkeld en in de toekomst worden verkocht. Deze objecten komen naar verwachting niet ten dienste van de eigen bedrijfsvoering. De herontwikkeling wordt ook niet uitgevoerd in opdracht van derden en departementen.

Voorraad te verkopen onroerend goed

Hiertoe behoren alle gebouwen en terreinen van het RVB die direct beschikbaar zijn voor verkoop aan de markt. De voorraad te verkopen onroerend goed bestaat uit:

- Gebouwen en terreinen die direct beschikbaar zijn voor verkoop aan de markt. Hierin zijn ook begrepen alle eigen gebouwen en terreinen, waarvan het Rijksvastgoedbedrijf heeft besloten dat deze niet duurzaam aan de bedrijfsuitoefening verbonden blijven en die leeg staan.
- Vastgoed op grond van de KORV: het Kader Overname Rijksvastgoed. Op grond van de KORV heeft het RVB de verplichting al het overtollig rijksvastgoed over te nemen tegen directe betaling op het moment van overname. De afstotende dienst ontvangt direct 54% van de taxatiewaarde. De overige 46% (of een deel daarvan) wordt betaald na verkoop van het betreffende vastgoed door het Rijksvastgoedbedrijf, mits en voor zover het netto verkoopresultaat dat toelaat. Als na verrekening van verkoopkosten én de nabetaling van de overige 46% van de taxatiewaarde een positief resultaat overblijft, wordt dit fiftyfifty verdeeld tussen het Rijksvastgoedbedrijf en de afstotende dienst. Deze post bestaat voornamelijk uit Defensievastgoed.
- De post niet-KORV. Dit zijn kosten die het Rijksvastgoedbedrijf maakt voor vastgoedobjecten (waaronder PLUKZE-objecten) die in opdracht van derden worden verkocht. Deze kosten bestaan uit beheerkosten, onderhoudskosten en verkoopkosten. De betreffende vastgoedobjecten zijn geen bezit van het RVB.

Identificatiebewijzen (halffabricaten)

Normaliter worden paspoorten en reisdocumenten na aanvraag bij de leverancier geproduceerd en gepersonaliseerd. Als gevolg van corona en de resulterende terugloop in aanvragen (en de verwachte inhaalslag met verhoogde productie-behoefte na corona) heeft het RvIG in 2020 een voorraad nog niet gepersonaliseerde documenten (halffabricaten) aangelegd.

Onderhanden projecten RVB

Deze post bestaat uit projecten die worden uitgevoerd in opdracht van departementen en derden. Het gaat hoofdzakelijk om projecten die het RVB uitvoert voor het Ministerie van Defensie.

Vorderingen (kortlopend)³³

Terugvorderingen huurtoeslag

De openstaande vorderingen huurtoeslag hebben betrekking op toeslagen die met een te hoog bedrag zijn uitgekeerd en ten onrechte uitgekeerde toeslagen.

Voorschotten huurtoeslag

Het gaat hier om voorschotten die de Belastingdienst uitbetaalt voor voorlopige toeslagbeschikkingen. Hiervoor is nog geen definitieve beschikking vastgesteld. Voorschotten zijn technisch gezien uitstaande bedragen (vorderingen) tot het moment van (definitieve) toekenning.

Onder deze post vallen verder: (overige) voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband en overige vorderingen.

Liquide middelen

Onder deze post vallen: kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

6.

Ministerie van Defensie

De minister van Defensie is verantwoordelijk voor het defensiebeleid. De 3 hoofdtaken van het ministerie van Defensie zijn:

- het beschermen van het eigen grondgebied en dat van de bondgenoten;
- het bevorderen van de (internationale) rechtsorde en stabiliteit, en
- het leveren van bijstand aan civiele autoriteiten bij rechtshandhaving, rampen en crises.

Defensie bestaat uit 7 organisatieonderdelen. De 4 krijgsmachtdelen Koninklijke Marine, Koninklijke Landmacht, Koninklijke Luchtmacht en Koninklijke Marechaussee zorgen ervoor dat militairen en materieel operationeel gereed zijn. Het Defensie Ondersteuningscommando en de Defensie Materieel Organisatie (DMO) ondersteunen de krijgsmachtdelen met producten en diensten. De bestuursstaf maakt beleid. Het ministerie heeft 1 agentschap: Paresto.

Voor de uitoefening van de taken van het ministerie is continu investeren in vernieuwing en operationeel relevant houden van het materieel noodzakelijk. De instandhouding van het materieel is een belangrijke taak van het ministerie. Het materieel, onderverdeeld in hoofdwapensystemen, maakt het Ministerie van Defensie dan ook uniek in vergelijking met andere departementen.

Naast het materieel is het vastgoed van Defensie een belangrijk onderdeel van de totale bezittingen van het departement. Het vastgoed varieert van legeringsgebouwen, oefenterreinen en kantoren tot munitiedepots en vliegvelden. De vervangingswaarde van de portefeuille bedroeg eind 2020 ruim € 21.000 miljoen. Het vastgoed is

essentieel voor een goed functionerende krijgsmacht; een veilige werk- en leefomgeving is essentieel voor de inzetbaarheid.

IT is eveneens zeer belangrijk voor Defensie. Het wordt beschouwd als een wapensysteem en het heeft prioriteit bij informatiegestuurd optreden.

Staat van bezittingen Ministerie van Defensie

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

- Royalty-regelingen

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Vastgoed
- Terreinen
- Depots
- Laboratoria
- Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Infrastructuur

- Glasvezelnetwerk (NAFIN)
- Pijpleidingennetwerk DPO

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Pompinstallaties
- Laboratoriuminrichtingen

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Hoofdwapensystemen Marine
- Hoofdwapensystemen Landmacht
- Hoofdwapensystemen Luchtmacht
- Hoofdwapensystemen Defensiebreed
- Overig materieel
- Reserve-onderdelen

IT-hardware

- IT-apparatuur
- Computers en laptops
- Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)

ACTIVA

Kunst- en cultuurgoederen

- Collectie militair erfgoed
- Bibliotheken

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

- Trainingsmiddelen
- Vooruitbetalingen op materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

Leningen

- Lening ABP
- Lening Koninklijke Schelde Groep

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

- CODEMO

Derivaten (langlopend)

- Valutaderivaten

Flottende activa

Vorraden

- Munitie
- Medische goederen
- Kleding en uitrusting
- Overige voorraden

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

- Valutaderivaten

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting belangrijkste posten

Software

Defensie gebruikt meer dan 2.000 applicaties. Dit zijn zowel zelfontwikkelde applicaties als applicaties waarvoor een gebruikersovereenkomst is gesloten.

Royalty-regelingen

Een veelvoorkomende manier waarop het Ministerie van Defensie investeert in nieuwe technologie en ontwikkelingen, is de royalty-regeling. Hierbij levert Defensie

een bijdrage aan de ontwikkelkosten in ruil voor royalty's op bijvoorbeeld verkochte toestellen aan niet-partners. Voorbeelden voor de regelingen zijn de investeringen in de ontwikkeling van de JSF en de royalty-regelingen die via het revolverende fonds CODEMO worden afgesloten.

Vastgoed, terreinen en depots

Defensie bezit een omvangrijke vastgoedportefeuille. Het beheer van deze vastgoedportefeuille is belegd bij het RVB.

In totaal bezit Defensie in Nederland 5.649.169 m² bruto vloeroppervlakte. Uitgaande van het vloeroppervlak zijn de grootste 5 vastgoedobjecten³⁴ in Nederland:

- complex nieuwe haven (486.575 m²);
- vliegbasis Woensdrecht (230.853 m²);
- Generaal Majoor de Ruyter van Steveninckkazerne (223.999 m²);
- vliegbasis Gilze-Rijen (220.965 m²);
- vliegbasis Volkel (154.292 m²).

Het Ministerie van Defensie bezit ook terreinen die dienstdoen als oefenterrein. Voorbeelden zijn de Marnewaard (1.480 ha) en de Oirschotse Heide (1.353 ha).

In Pernis staat het centraal depot voor kerosine. In Klaphek en Markelo heeft Defensie ook depots. De depots zijn aangesloten op het pijpleidingennetwerk van Defensie. Daarnaast is er een depot in Deinum (Friesland). Dit depot wordt bevoorrad door binnenvaartschepen.

Alle depots bestaan uit meerdere opslagtanks met een inhoud van 1.250 m³ tot 5.000 m³.

Naast vastgoed in Nederland bezit Defensie vastgoed in het buitenland: op Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint-Maarten, Sint-Eustatius en in Duitsland en het Verenigd Koninkrijk. De totale vloeroppervlakte van dit vastgoed is 123.470 m².

Laboratoria

Defensie bezit 2 laboratoria. Een ervan is bestemd voor de kwaliteitscontrole van kerosine. De kerosine uit de raffinaderijen en opslagterminals van de Europoort-Botlek wordt in het laboratorium getest voordat de DPO de vliegtuigbrandstof inneemt. Het 2^e laboratorium is het Schielab in Den Helder. Hier voert Defensie ook controles uit op olie-, brandstof-, water- en gasmonsters. Dit laboratorium is geen onderdeel van het pijpleidingennetwerk.

Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Het Ministerie van Defensie maakt ook gebruik van gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen. Dit zijn gebouwen met een specifieke functie. Het beheer van deze gebouwen berust bij het RVB, maar volgens de regels van het *specialty*-stelsel berust het economisch risico bij het ministerie dat deze gebouwen gebruikt. Daarom hebben wij deze gebouwen aangemerkt als bezit van het ministerie.

Infrastructuur

Glasvezelnetwerk (NAFIN)

NAFIN (*Netherlands Armed Forces Integrated Network*) is het glasvezelnetwerk van Defensie. Koninklijke KPN N.V. is juridisch eigenaar van het glasvezelnetwerk van Defensie. Het economisch risico berust bij Defensie (gebruiksrecht).

Pijpleidingennetwerk DPO

De Defensie Pijpleiding Organisatie (DPO) verzorgt en bewaakt het transport van vliegtuigbrandstoffen naar militaire en civiele vliegvelden via een eigen pijpleidingennetwerk in de grond. Het bestaat uit ongeveer 550 km operationele pijpleidingen en ongeveer 400 km buiten bedrijf gestelde leidingen. Het pijpleidingennetwerk is onderdeel van een operationele samenwerking van Defensie met de NATO/CEPS. De samenwerkende landen zijn België, Luxemburg, Frankrijk, Duitsland en de Verenigde Staten. Defensie stelt zijn operationele pijpleidingennetwerk kostendekkend beschikbaar aan derden. Jaarlijks investeert DPO € 6 tot 8 miljoen. De exploitatie kost gemiddeld € 14 tot 16 miljoen.

Installaties en inventarissen

Pompinstallaties

Voor transport van kerosine door het pijpleidingennetwerk, bezit Defensie speciale pompinstallaties. De pompstations staan in Pernis, Klaphek en Markelo.

Laboratoriuminrichting

Dit betreft de inrichting van de 2 laboratoria.

Voer-, vaar- en vliegtuigen

Het defensiematerieel is het belangrijkste bezit van Defensie.

Het bestaat uit 28 hoofdwapensystemen (aantallen zijn indicatief):

Hoofdwapensystemen Marine

- Luchtverdedigings- en commandofregatten: 4 luchtverdedigings- en commandofregatten (LCF) van De Zeven Provinciënklasse;

- Multipurposefregatten: 2 multipurposefregatten (M-fregatten) van de Karel Doormanklasse;
- Patrouilleschepen: 4 patrouilleschepen (*Ocean-going patrol vessels*, OVP) van de Hollandklasse;
- *Landing Platform Docks*: 2 amfibische transportschepen (*Landing Platform Docks*, LPD);
- *Joint Support Ship*: 1 *Joint Logistic Support Ship* (JSS). Dit is een logistiek ondersteunings- en bevoorradingschip;
- Onderzeeboten: 4 onderzeeboten van de Walrusklasse;
- Mijnenbestrijdingsvaartuigen: 6 mijnenjagers van de Alkmaarklasse;
- Overige wapensystemen: overige zeesystemen van de Koninklijke Marine. Een breed scala aan materieel, waaronder complete wapensystemen. De systemen zijn onder meer het ondersteuningsvaartuig Zr. Ms. Pelikaan, de hydrografische opnemingsvaartuigen (HOV's), de landingsvaartuigen (*Landing Craft Utility*, LCU), de onderscheppingsvaartuigen (*Fast Raiding Interception and Special Forces Craft*, FRISC) en de sleepboten.

Hoofdwapensystemen Landmacht

- CV9035NL-infanteriegevechtsvoertuigen: 122 CV9035NL-infanteriegevechtsvoertuigen (88 operationele en 35 voor opleiding en training);
- Pantserwielvoertuigen: Fennek, Boxer en Bushmaster;
- Grondgebonden luchtverdediging, bestaande uit het Patriot-systeem en AGBADS;
- Wissellaadsystemen en trekker-opleggercombinaties: Scania wissellaadsystemen en DAF trekkeroplegcombinaties;
- Ondersteunende tanks: 39 tanks bestaande uit Leopard 1 en 2 genietanks, Leopard 2 bergingstanks en Leopard 1 brugleggende tanks;
- Artillerie: Pantserhouwitser en mortieren;
- Mercedes Benz-terreinvoertuigen;
- *Mobile combat training centre* MCTC: bestaat onder meer uit simulatieapparatuur. De simulatoren laten gebruikers de effecten zien van wapensystemen. Ze worden gebruikt voor oefeningen;
- Overige wapensystemen: de overige landsystemen van de Koninklijke Landmacht.

Hoofdwapensystemen Luchtmacht

- *Unmanned Aerial Vehicles*: onbemande verkenningssystemen van Defensie;
- Jachtvliegtuigen: de F-16's en de F-35's;
- Transportvliegtuigen C-130: 4 C-130-Hercules-transportvliegtuigen;
- Gevechtshelikopters AH-64 Apache: 28 Apache gevechtshelikopters;
- Transporthelikopters CH-47 Chinook: 17 Chinook transporthelikopters;

- Transporthelikopters AS-532 Cougar: 12 Cougar transporthelikopters (AS-532US Cougar Mk.II);
- Maritieme helikopters NH-90: 19 NH90 maritieme gevechtshelikopters;
- Overige wapensystemen: overige luchtsystemen van de Koninklijke Luchtmacht.

Hoofdwapensystemen Defensiebreed

- Kleinkaliberwapens: geweren en pistolen van de landmacht, luchtmacht, marine en marechaussee;
- MILSATCOM: militaire satellietcommunicatie MILSATCOM. Dit is satellietcommunicatie voor militair gebruik;
- Command, Control, Communication, Computers & Intelligence (C4I): onder meer de radiosystemen, *Battlefield Management System* (BMS) en *Essential Land based Information Applications & Services* (ELIAS).

Overig materieel

Hier gaat het om Defensiematerieel dat geen onderdeel is van een hoofdwapensysteem.

Reserve-onderdelen

De voorraad reserve-onderdelen van Defensie bevat ongeveer 360.000 verschillende artikelen. De reserve-onderdelen variëren van universele schroeven en bouten die voor meerdere wapensystemen gebruikt kunnen worden tot reserve-onderdelen voor individuele wapensystemen. De totale geschatte waarde van de reserve-onderdelen voor de wapensystemen ligt tussen de € 2.200 en € 2.500 miljoen.

IT-hardware

Servers en netwerkcomponenten

Deze post bevat servers en serverparken die ingezet worden voor de vredesbedrijfsvoering.

Computers en laptops

Hier gaat het om computers, laptops en andere randapparatuur die ingezet worden voor de vredesbedrijfsvoering.

Communicatiemiddelen

Deze post bevat de telefoons die zijn uitgegeven en die ingezet worden voor de vredesbedrijfsvoering.

Kunst- en cultuurgoederen

Defensie bezit een omvangrijke collectie militair erfgoed. Deze laat zich onderverdelen in:

- collecties die bezit zijn van Defensie;
- collecties die bezit zijn van Defensie en in bruikleen zijn gegeven en aan stichtingen;
- de bibliotheken in bezit van Defensie.

Collecties in bezit

De collecties die Defensie bezit betreffen de collecties van Museum Bronbeek, het Nationaal Militair Museum, het Marine Museum en het Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH). Daarnaast is een grote collectie historische wapens en voertuigen ondergebracht bij de Rekwisieten Commissie Koninklijke Landmacht (RCKL). De historische voertuigen van de RCKL worden bijvoorbeeld vaak ingezet tijdens Open Dagen, herdenkingen, veteranenevenementen en bij filmopnames.

Collecties in bruikleen gegeven

Defensie heeft collecties in beheer gegeven aan stichtingen. Deze collecties bevinden zich op defensie terreinen en worden gefinancierd door Defensie. Voorbeelden zijn de Traditiekamers van de verschillende krijgsmachteenheden.

Bibliotheek

De Defensiebibliotheek bestaat uit collecties bij de Koninklijke Militaire Academie (KMA), het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) en de Koninklijke Marechaussee (KMar-bieb).

Trainingsmiddelen

Defensie bezit geavanceerde trainingsmiddelen voor de opleiding van militairen. Bijvoorbeeld simulatoren voor de training van piloten.

Vooruitbetalingen op materiële vaste activa

Bij de aanschaf van materieel is soms sprake van vooruitbetalingen/aanbetalingen (zie ook voorschotten).

Leningen

Uit 2020 heeft Defensie twee leningen uitstaan. Een lening is verstrekt aan het ABP als gevolg van het vereenvoudigen en vernieuwen van het militaire pensioenstelsel in 2001 (€ 25,5 miljoen). De andere lening is verstrekt aan de Koninklijke Schelde Groep ter gedeeltelijke financiering van de investeringen voor herinrichting en verhuizing in verband met en nieuwe bouwplaats in Vlissingen (€ 3,7 miljoen).

Revolverend fonds CODEMO

In 2010 heeft Defensie een fonds ingesteld dat bedrijven kan helpen kansrijke producten tot een succes te maken. Defensie financiert, via het revolverende fonds Commissie Defensie Materieel Ontwikkeling (CODEMO), maximaal de helft van de productontwikkeling. Het doel is een bruikbaar product te ontwikkelen dat Defensie daadwerkelijk kan afnemen. In ruil voor de financiële bijdrage spreken CODEMO en het bedrijf een royalty-regeling af indien verkoop aan derden plaatsvindt. De opbrengsten uit de royalty-regeling vloeien terug naar het CODEMO-budget, waarmee Defensie in de toekomst nieuwe initiatieven kan blijven ondersteunen.

Valutaderivaten

Defensie voert omvangrijke transacties uit in dollars. Om het koersrisico af te dekken heeft het ministerie een aantal derivatencontracten (termijncontracten) afgesloten. Dit betreft de contracten waarvoor de afwikkeling over 12 maanden of meer plaatsvindt.

Voorraden

Munitie

Munitie is een belangrijk onderdeel van de Defensievoorraden.

De munitievoorraad wordt hoofdzakelijk beheerd door het Defensie Munitie Bedrijf (DMunB), maar er zijn ook kleinere organisatieonderdelen die munitie beheren.

Defensie maakt onderscheid tussen conventionele munitie (kogels en dergelijke) en kapitale munitie (raketten en granaten voor bijvoorbeeld houwitsers en straaljagers).

Medische goederen

Defensie heeft een eigen geneeskundige dienst, met artsen, tandartsen, verpleegkundigen, fysiotherapeuten en apothekers. Voor medische geneeskundige verbruiksartikelen zoals medicijnen onderscheidt Defensie 3 soorten artikelen: die uit de 'witte' geneeskundige keten (vergoed via de Zorgverzekeringswet), medische goederen voor trainingsdoeleinden, en inzetvoorraden voor expeditionaire missies en operaties.

Kleding en uitrusting

Militairen ontvangen een persoonlijke standaarduitrusting (PSU) en een persoonlijke gevechtsuitrusting (PGU). De uitrusting verschilt sterk per krijgsmachtdeel en het functionele pakket. De totaal verstrekte voorraad heeft een waarde van ongeveer € 143 miljoen. Een groot gedeelte van de uitrusting is centraal opgeslagen. Dit is de inzetvoorraad.

Overige voorraden

De overige voorraden bestaan uit:

- gereed product en handelsgoederen: de voorraad voedingsartikelen voor de bedrijfsrestaurants van Paresto. Paresto verzorgt de verse voeding voor de kazernelocaties, dus voor de bedrijfsrestaurants en de eenheden die op de naastgelegen oefenterreinen trainen maar hun voeding uit de 'kazernekeuken' betrekken;
- bedrijfs- en brandstoffen: bij Defensie worden deze beheerd door het Brand- en Bedrijfsstoffenbedrijf (onderdeel van DMO). De post bestaat uit brandstoffen, oliën, smeermiddelen, chemicaliën en onderhoudsmiddelen voor alle Defensielocaties in Nederland;
- operationele infrastructuur: dit zijn onder meer kampementen voor expeditionair optreden en bijvoorbeeld geconditioneerde gespecialiseerde transportcontainers om munitie, speciale bedrijfsstoffen en geneeskundige verbruiksartikelen *prepacked* klaar te kunnen zetten voor missies en operaties;
- operationele rantsoenen en *disposables*: hieronder vallen bijvoorbeeld individuele gevechtsrantsoenen en diepgevroren operationele groepsrantsoenen die in een veldkeuken warm gemaakt kunnen worden.

Valutaderivaten

Defensie voert omvangrijke transacties uit in US-dollars. Om het koersrisico af te dekken, heeft het ministerie derivatencontracten (termijncontracten) afgesloten. Dit zijn contracten die binnen een jaar worden afgewikkeld. Derivaten kunnen zowel een schuld als een bezitting zijn.

Vorderingen (kortlopend)

Onder deze post vallen: debiteuren, voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband en overige vorderingen.

Liquide middelen

Onder deze post vallen: kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

7.

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) werkt samen met zijn partners aan een duurzaam en ondernemend Nederland: een klimaatneutrale samenleving en een sterke, open economie.

Het ministerie heeft 4 agentschappen: het Agentschap Telecom (AT), de Dienst ICT Uitvoering (DICTU), de Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO).

De beleidsprioriteiten van EZK zijn: Ondernemend Nederland en Duurzaam Nederland.

De belangrijkste bezittingen van EZK zijn: concessies die het ministerie uitgeeft, de minerale reserves en delfstoffen, de leningen die het ministerie verstrekt en de door het ministerie gehouden beleidsdeelnemingen.

Daarnaast zijn de ICT-middelen (hardware en software) belangrijk bezit van het ministerie. Dit geldt vooral voor de ICT-middelen van DICTU. Het kerndepartement en de agentschappen gebruiken deze bij het uitvoeren van hun taken.

Staat van bezittingen Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software

Te verlenen concessies

- Vergunningen voor ondergrondse opslag (gas, gasolie, stikstof, zout water en kooldioxide)
- Vergunningen delfstofwinning (aardolie en aardgas)
- Etherfrequenties
- CO₂-emissierechten

Overige immateriële vaste activa

- Modellen CPB

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Meetapparatuur Agentschap Telecom
- Kantoorinventaris, waaronder meubilair

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Voertuigen van het Agentschap Telecom

IT-hardware

- Servers, storage en netwerkcomponenten datacenters DICTU
- Computers en laptops DICTU
- Communicatiemiddelen, waaronder telefoons

Kunst- en cultuurgoederen

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen (1/2)

- N.V. NOM Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland
- N.V. Industriebank, Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering (LIOF)
- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Capital I BV)
- BOM BDFI BV
- Ontwikkelingsmaatschappij Oost Nederland N.V. (Oost-NL)
- ROM *InnovationQuarter*
- NPEX BV
- Investeringsfonds Zeeland BV

ACTIVA

Deelnemingen (2/2)

- ROM Regio Utrecht BV
- Energie Beheer Nederland B.V. (EBN)
- GasTerra BV
- *Saba Bank Resources* NV
- Groiefonds Flevoland³⁵
- ROM InWest³⁶

Leningen

- Kredietregelingen RVO

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

- *Dutch Venture Initiative*
- *Innovatiekrediet*
- *Qredits*
- Vroege fasefinanciering
- Toekomstfondskrediet voor onderzoeksfaciliteiten
- *Smart Industry*
- *Seed Capital*

Derivaten (langlopend)

Flottende activa

Vorraden

- Minerale reserves
- Strategische oliereserves

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

De software van het ministerie is nagenoeg geheel ondergebracht bij het agentschap DICTU. Dit betreft zowel aangekochte als zelfontwikkelde applicaties. Er zijn ook nog applicaties in ontwikkeling. DICTU ontwikkelt ook software voor andere onderdelen van het Rijk. Bij specifieke dienstverlening wordt het eigendom overgedragen aan de klant.

DICTU is eigenaar van de generieke diensten. Dit zijn onder andere: Rijkszaak, Cloudwerkplek, Cloud Infra, DMS – DoMus/IRIS en generieke eBS. Bij EZK lopen er 4 grote ICT-projecten met een totaalbudget van € 151 miljoen.

Te verlenen concessies

Bij de post 'te verlenen concessies' gaat het om vergoedingen (retributies) die een mijnbouwonderneming betaalt aan het Ministerie van EZK voor het winnen of bewerken van koolwaterstoffen (aardgas en aardolie). Het ministerie ontvangt de retributie voor het op aanvraag verlenen, wijzigen of intrekken van een vergunning, ontheffing of instemming voor mijnbouw.

Etherfrequenties

Het Agentschap Telecom verdeelt vergunningen voor het gebruik van frequenties. Bijvoorbeeld voor radio en televisie en voor mobiele communicatie (telefonie, internet, 4G, Multiband). Schaarse frequentieruimte voor commerciële omroepen wordt verdeeld via een veiling of een vergelijkende toets. Voor de overige vergunningen die het agentschap verleent, brengt het vergoedingen in rekening volgens de Regeling vergoedingen Agentschap Telecom 2021. In 2020 zijn onder andere frequenties geveild voor 4G en 5G voor € 1.232 miljoen.

CO₂-emissierechten

Met emissiehandel (EU ETS) wil de EU de uitstoot van broeikasgassen kosteneffectief verminderen, om zo haar klimaatdoelstellingen te bereiken. De handel in emissierechten (emissiehandel) is de handel in emissieruimte: het recht om een bepaalde hoeveelheid broeikasgassen uit te stoten. Doordat vragers en aanbieders handelen in emissierechten, krijgt broeikasgasuitstoot een prijs. Elk emissierecht vertegenwoordigt 1 ton CO₂-uitstoot.

De Nederlandse Emissieautoriteit (NEa) veilt de Nederlandse emissierechten op een gemeenschappelijke Europese veiling. De opbrengst van de Nederlandse geveilde rechten komt ten goede van de algemene begrotingsmiddelen en wordt verantwoord in de begroting van het Ministerie van EZK. De ontvangsten in 2020 bedroegen € 441 miljoen.³⁷ Deze post loopt in 2021 mogelijk flink op.

Modellen CPB

Het CPB is een dienstonderdeel van het Ministerie van EZK. Bezit van het dienstonderdeel valt onder de directe beheersverantwoordelijkheid van het ministerie.

Het CPB maakt vrijwel uitsluitend gebruik van eigen modellen.

Het CPB maakt vooral gebruik van CBS-data, maar doet dit in een afgesloten CBS-omgeving waar geen data uitgehaald kunnen worden. Deze data blijven eigendom van het CBS. Overige datasets zijn aangekocht van onder andere Wereldbank, Eurostat en VN en zijn gelicenseerd voor uitsluitend CBS-gebruik. Het CPB verzamelt zelf geen data.

Meetapparatuur Agentschap Telecom

Bij deze post gaat het om meetapparatuur en antennes waarmee het Agentschap Telecom zijn werkzaamheden uitvoert.

Voertuigen van het Agentschap Telecom

Voor het uitvoeren van haar taken bezit het Agentschap Telecom voertuigen.

IT-hardware

Datacenters DICTU

Dit betreft de servers, storage en netwerkcomponenten voor de datacenters in beheer bij DICTU.³⁸

Computers en laptops

Dit betreft vaste computers, laptops, beeldschermen en randapparatuur, waarmee DICTU-werkplekken beschikbaar stelt aan de ministeries van EZK en LNV.³⁹

Deelnemingen

Het Ministerie van EZK is (deels) aandeelhouder van de volgende 14 beleidsdeelnemingen. Deze worden tegen de oorspronkelijke aankoopprijs verantwoord op de saldi-balans:

- N.V. NOM Investerings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland (€ 34,9 miljoen);
- N.V. Industriebank, Limburgs Instituut voor Ontwikkeling en Financiering (LIOF) (€ 26,6 miljoen);
- Brabantse Ontwikkelingsmaatschappij (BOM Capital I BV) (€ 20,5 miljoen);
- BOM BDFI BV (€ 0,5 miljoen);
- Ontwikkelingsmaatschappij Oost Nederland N.V.(Oost-NL) (€ 45,7 miljoen);
- ROM *InnovationQuarter* (€ 25,0 miljoen);
- NPEX BV (€ 1,3 miljoen);
- Investeringsfonds Zeeland BV (€ 6,5 miljoen);
- ROM Regio Utrecht BV (€ 8,0 miljoen);
- Energie Beheer Nederland B.V. (EBN) (€ 1.242,3 miljoen);
- GasTerra BV (€ 18,0 miljoen);
- *Saba Bank Resources* NV (waarde minder dan € 100.000);
- Groeifonds Flevoland (€ 4,0 miljoen);⁴⁰
- ROM InWest (€ 30,0 miljoen).⁴¹

De regionale ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's), ooit opgericht om de economische achterstand van een regio op te lossen, zijn bedoeld om de regionale economie in het algemeen te versterken. ROM's stellen ondernemers in staat om te innoveren, investeren en internationaliseren om zo hun groei te versnellen. Zo zorgen ze voor de duurzame groei van de regionale economie en werkgelegenheid.⁴²

EBN is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de doelmatige opsporing en winning, het planmatig beheer en de optimale afzet van koolwaterstoffen. Daarnaast adviseert EBN de overheid over delen van het energie- en klimaatbeleid. De deelneming EBN houdt een 40% belang in GasTerra. GasTerra verkoopt het gas dat door de Nederlandse Aardoliemaatschappij (NAM) is gewonnen.

Saba Bank Resources is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de doelmatige opsporing en winning, het planmatig beheer en de optimale afzet van koolwaterstoffen op de Saba Bank, een onderzeese verhoging bij het Caribische eiland Saba, en bewaart de geologische, geothermische en geofysische gegevens.

Leningen

Het Ministerie van EZK verstrekt verschillende leningen, deels via de RVO. Het ministerie maakt hierbij gebruik van subsidies in de vorm van renteloze leningen of in de vorm van leningen met een rentecomponent.⁴³

Revolverende fondsen⁴⁴

Het Ministerie van EZK heeft 7 revolverende fondsen:

- *Dutch Venture Initiative*. DVI investeert in fondsen welke investeren in innovatieve snelgroeiende mkb-bedrijven met een behoefte aan risicokapitaal. Er zijn 2 DVI-fondsen, waaraan EZK € 230 miljoen heeft toegezegd;⁴⁵
- Innovatiekrediet. Met deze regeling worden kredieten verleend voor innovatieve projecten die niet geheel uit eigen middelen of door de markt kunnen worden gefinancierd;
- *Qredits*. *Qredits* verstrekt microkredieten aan startende ondernemers en kleine bedrijven die niet terecht kunnen bij een reguliere bank;
- Vroegefasefinanciering. Uit dit fonds worden leningen verstrekt aan starters en mkb-ondernemingen, waarmee zij een project kunnen opstarten en kunnen onderzoeken of hun idee een kans van slagen heeft op de markt;
- Toekomstfondskrediet voor onderzoeksfaciliteiten. Dit fonds investeert in hoogwaardige faciliteiten voor onderzoek van onderzoeksinstellingen, die van belang zijn voor het ontwikkelen van innovatieve producten en diensten;

- *Smart Industry*. Subsidie en financiering van initiatieven op het gebied van Smart Industry;
- *Seed Capital*. Dit fonds verstrekt risicokapitaal aan investeringsfondsen die op hun beurt investeren in startups op technologisch of creatief gebied.⁴⁶

Vorraden

Minerale reserves

Het Ministerie van EZK bezit namens de Staat de delfstoffen en minerale reserves (aardgas, aardolie en zout) (art. 3 lid 1 Mijnbouwwet). Derden kunnen door een vergunning het eigendom verkrijgen van delfstoffen (art. 3 lid 2).

Strategische oliereserves

In opdracht van de minister van Economische Zaken en Klimaat houdt de Stichting Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardolieproducten (COVA) strategische olievoorraden voor Nederland aan. Eind 2019 had deze voorraad een waarde van € 1.080 miljoen.

Vorderingen (kortlopend)

Onder deze post vallen: voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband en overige vorderingen.

Liquide middelen

Onder deze post vallen: kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

8.

Ministerie van Financiën

Het Ministerie van Financiën is verantwoordelijk voor de coördinatie van het begrotingsbeleid en ziet toe op de doelmatige besteding van overheidsgeld. Daarnaast zorgt het via de Belastingdienst (onderdeel van het ministerie) voor het grootste deel van de inkomsten van de rijksoverheid.

Het ministerie is ook verantwoordelijk voor de goede werking van de financiële markten, het beheer van de staatsdeelnemingen en de deelnemingen in bedrijven, en voor het financieringsbeleid.

De directie Domeinen Roerende Zaken (DRZ) valt onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Financiën. DRZ is de wettelijke bewaarder van in beslag genomen goederen. Daarnaast is DRZ bij wet aangewezen om overtollige goederen van de rijksoverheid te verwerken.

Het Ministerie van Financiën is houder van een groot deel van de deelnemingen waarin de Staat een belang heeft. Het ministerie is belangrijk voor de invulling van de aandeelhoudersrol. De staatsdeelnemingen en beleidsdeelnemingen zijn dan ook een belangrijk onderdeel van het bezit, en zijn karakteristiek voor het ministerie.

Het Agentschap Generale Thesaurie (AGT) is onderdeel van het ministerie van Financiën. Het AGT speelt een cruciale rol bij het beheren van de staatsschuld en de risico's die hierbij horen, zoals renterisico's. Daarom heeft het ministerie een omvangrijke derivatenportefeuille om renterisico's te verkleinen. Het AGT is daarnaast belangrijk bij het schatkistbankieren⁴⁷. Het ministerie heeft dan ook

omvangrijke rekening-courantposities met deelnemers van het schatkistbankieren, en fungeert hierdoor als 'kassier' voor het Rijk.

Het ministerie leent ook gelden uit aan deelnemers van het schatkistbankieren. Ook heeft het ministerie leningen uitstaan bij Griekenland, als gevolg van de financiële crisis, bij de KLM en bij ABN AMRO.

De Belastingdienst draagt zorg voor het grootste deel van de inkomsten van de rijksoverheid. De primaire taak van de dienst is bijdragen aan een financieel gezond Nederland. Dit doet de Belastingdienst vooral door het heffen en innen van belastingen en premies bij ondernemers en burgers. De Belastingdienst keert ook toeslagen uit. Het kabinet heeft in januari 2020 besloten om de onderdelen Toeslagen en Douane los te koppelen van de Belastingdienst.

Voor het uitvoeren van zijn primaire taken bezit de Belastingdienst een groot en complex ICT-landschap. De IT-software en -hardware en de belastingvorderingen zijn het belangrijkste bezit van de Belastingdienst.

Staat van bezittingen Ministerie van Financiën

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling.

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

- Basisregistratie Inkomen

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Machines en inventaris DRZ
- High-volumescanners Belastingdienst
- Scanapparatuur Douane

ACTIVA

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Voertuigen DRZ
 - Voertuigen Belastingdienst
 - Scanvans Douane
 - Voertuigen Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst
-

IT-hardware

- IT-apparatuur
 - Rekencentrum Belastingdienst
 - Computers en laptops
 - Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)
-

Kunst- en cultuurgoederen

- Rijkscollectie bij het Belasting en Douane Museum
-

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

- Postkamerapparatuur Belastingdienst
 - Duikapparatuur Douane
 - Wapens Douane
-

Financiële vaste activa

Deelnemingen

- Staatsdeelnemingen
 - Air France-KLM S.A.
 - BNG Bank N.V.
 - Covra N.V.
 - FMO
 - N.V. Nederlandse Gasunie
 - Havenbedrijf Rotterdam N.V.
 - Holland Casino N.V.
 - Invest-NL N.V.
 - KLM
 - Nederlandse Loterij B.V.
 - De Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V. (NIO)
 - N.V. Nederlandse Spoorwegen
 - Nederlandse Waterschapsbank N.V.
 - N.V. Luchthaven Schiphol
 - TenneT Holding B.V.
 - Thales Nederland
 - Ultra Centrifuge Nederland N.V.
 - Beleidsdeelnemingen
 - De Nederlandsche Bank N.V.
 - Financiële instellingen
 - ABN AMRO GROUP N.V.
 - Volksbank Holding B.V.
 - SRH Holding B.V.
-

Leningen

- Lening Griekenland
 - Lening KLM
 - Lening ABN AMRO
 - Leningen in het kader van schatkistbankieren
-

ACTIVA

Kapitaalverstrekkingsen

- *International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)*
- *European Financial Stability Facility (EFSF)*
- *European Stability Mechanism (ESM)*
- *European Investment Bank (EIB)*
- *European Bank for Reconstruction and Development (EBRD)*
- *International Finance Corporation (IFC)*
- *Multilateral Investment Guarantee Agency (MIGA)*
- *Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)*

Vorderingen (langlopend)

- Vorderingen in het kader van exportkredietverzekeringen
- Vorderingen uit hoofde van verkoop strategische militaire goederen
- Overige vorderingen

Revolverende fondsen

Derivaten (langlopend)

- Rentederivaten

Vlottende activa

Voorraden

- Voorraad kantoorartikelen Belastingdienst

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

- Rentederivaten

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa⁴⁸

- Vorderingen exportkredietverzekeringen
- Belasting- en premievorderingen
- Nog te ontvangen rente

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Financiën heeft 2 applicaties zelf ontwikkeld:

- IRCLeda voor ondersteuning bij het schatkistbankieren;
- RIS-IBOS voor ondersteuning bij het opstellen, uitvoeren, wijzigen en afwikkelen van de rijksbegroting.

DRZ heeft ook zelf software ontwikkeld. Het gaat om 3 applicaties:

- Beslagportaal;
- Online bieden;
- Rijksmarktplaats.

Daarnaast zijn er 2 grote projecten in uitvoering:

- Modernisering schatkistbankieren;
- UBO-register.

De Belastingdienst ontwikkelt een groot deel van de software zelf. Begin juli 2021 heeft de Belastingdienst 924 applicaties in productie. Dat wil zeggen: in ontwikkeling of in gebruik.

In de tabel zijn de applicaties uitgesplitst naar domeinen van de Belastingdienst:

Domein Belastingdienst	Aantal applicaties
Analytics	27
Autoheffingen	28
Bedrijfsvoering	115
Douane	123
FIOD	27
Gegevens	92
Generiek Kantoor en Toezicht	80
Inkomensheffing	25
Inning en Betalingsverkeer	116
Interactie	29
IV	6
Loonheffingen	52
Massale productie	7
Omzetbelasting	25
Ontvangen Mededelen	41
Overige middelen	13
Schenk- en Erfbelasting	12
Toeslagen	89
Vennootschapsbelasting en dividendbelasting	17
Totaal	924

Basisregistratie Inkomen

De Belastingdienst is verantwoordelijk voor en bezit de Basisregistratie Inkomen (BRI). In de BRI staat het verzamelinkomen of het belastbaar jaarloon van iedereen die aangifte inkomstenbelasting doet. Dat zijn ongeveer 13 miljoen burgers. Overheidsorganisaties gebruiken de BRI om toeslagen, subsidies of uitkeringen te bepalen.

Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Het ministerie van Financiën maakt ook gebruik van gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen. Dit zijn gebouwen met een specifieke functie. Het beheer van deze gebouwen berust bij het RVB, maar volgens de regels van het *specialty*-stelsel berust het economisch risico bij het ministerie dat deze gebouwen gebruikt. Daarom hebben wij deze gebouwen aangemerkt als bezit van het ministerie.

Installaties en inventarissen

Machines en inventaris DRZ

DRZ bezit onder meer gereedschappen, heftrucks, meubilair en palletwagens.

High-volumescanners Belastingdienst

De scanstraat van het dienstonderdeel Centrale Invoer bezit high- volumescanners.

Scanapparatuur Douane

De scanapparatuur van de Douane bestaat onder meer uit vaste scans in de panden op Schiphol, de havens van Rotterdam en Vlissingen, alsmede uit CT-scans, koffer-scans en detectiepoorten.

Voer-, vaar en vliegtuigen

DRZ, de Belastingdienst en de FIOD bezitten voertuigen. De Douane bezit zogenoemde scanvans.

IT-hardware

Servers en netwerkcomponenten

Het ministerie bezit servers met de daarbij behorende netwerkcomponenten.

Rekencentrum Belastingdienst

De Belastingdienst heeft een eigen rekencentrum met servers, storage en netwerkcomponenten. Het gaat hierbij om 107.848 assets (peildatum eind maart 2021) met een totale boekwaarde van € 105 miljoen.

Computers, laptops en communicatieapparatuur

De Belastingdienst (inclusief Douane en FIOD) bezit grote aantallen personal computers, printers en pc-randapparatuur.

Daarnaast bezit de Douane onder meer portofoons en *first defender- en handheld-*apparatuur. De FIOD bezit opsporingsapparatuur (inclusief veiligheidsmiddelen).

Rijkscollectie Belasting en Douane Museum

Het Belasting en Douane Museum beheert een groot aantal objecten van de rijkscollectie. De collectie omvat 8.845 objecten (peildatum medio 2021). De directeur van het Belasting en Douane Museum is verantwoordelijk voor het beheer.

Deelnemingen

De deelnemingen van het Ministerie van Financiën zijn onder te verdelen in staatsdeelnemingen, beleidsdeelnemingen en financiële instellingen.

Staatsdeelnemingen

Staatsdeelnemingen zijn deelnemingen waarbij de rollen van de overheid als aandeelhouder en beleidsmaker zijn gescheiden. Bij deze ondernemingen vervult de minister van Financiën de aandeelhoudersrol.

Het gaat om de volgende 17 deelnemingen:

Staatsdeelneming	Aandeel	Ultimo 2020 (x 1 mln.)
Air France-KLM S.A.	14,00%	744,4
BNG Bank N.V.	50,00%	69,6
Covra N.V.	100,00%	3,6
FMO	51,00%	4,6
N.V. Nederlandse Gasunie	100,00%	10.067,3
Havenbedrijf Rotterdam N.V.	29,20%	462,7
Holland Casino N.V.	100,00%	0,045
Invest-NL N.V.	100,00%	50,0
KLM	5,92%	7,4
Nederlandse Loterij B.V.	99,00%	78,3
De Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden N.V. (NIO)	100,00%	-
N.V. Nederlandse Spoorwegen	100,00%	1.012,3
Nederlandse Waterschapsbank N.V.	17,20%	0,5
N.V. Luchthaven Schiphol	69,80%	58,9
TenneT Holding B.V.	100,00%	1.890,0
Thales Nederland	1,00%	0,3
Ultra Centrifuge Nederland N.V.	100,00%	56,7
Totaal		14.506,6

Beleidsdeelnemingen

Beleidsdeelnemingen zijn deelnemingen waarbij de rol van aandeelhouder en die van beleidsmaker (nog) niet van elkaar kunnen worden gescheiden. Deze deelnemingen worden beheerd door de beleidsministers. Het Ministerie van Financiën bezit 1 beleidsdeelneming, namelijk De Nederlandsche Bank.

Beleidsdeelneming	Aandeel	Ultimo 2020 (x 1 mln.)
De Nederlandsche Bank N.V.	100,00%	500,0
Totaal		500,0

Financiële instellingen

Het gaat bij deze post om banken die als gevolg van de financiële crisis in staatshanden zijn gekomen. *NL Financial Investments* (NLFI) beheert deze banken op afstand van het Ministerie van Financiën.

Het betreft de volgende 3 banken:

Financiële instelling	Aandeel	Ultimo 2020 (x 1 mln.)
ABN AMRO GROUP N.V.	56,30%	12.186,6
Volksbank Holding B.V.	100,00%	2.200,0
SRH Holding B.V.	100,00%	2.700,0
Totaal		17.086,6

Kapitaalverstrekkingen internationale instellingen

Het Ministerie van Financiën verstrekt, samen met andere landen en partijen, kapitaal voor de volgende internationale instellingen:

Internationale instellingen	Aandeel	Ultimo 2020 (x 1 mln.)
<i>International Bank for Reconstruction and Development</i> (IBRD)	1,92%	346,0
<i>European Financial Stability Facility</i> (EFSF)	5,70%	1,6
<i>European Stability Mechanism</i> (ESM)	5,67%	4.563,0
<i>European Investment Bank</i> (EIB)	5,21%	1.155,1
<i>European Bank for Reconstruction and Development</i> (EBRD)	2,50%	155,3
<i>International Finance Corporation</i> (IFC)	2,19%	389,9
<i>Multilateral Investment Guarantee Agency</i> (MIGA)	3,82%	6,4
<i>Asian Infrastructure Investment Bank</i> (AIIB)	1,07%	168,1
Totaal		6.785,4

De deelnemingen in Nederlandse ondernemingen zijn gewaardeerd tegen historische aanschafwaarde, behalve TenneT, DNB en NV Luchthaven Schiphol, welke zijn opgenomen tegen nominale waarde.

De deelnemingen in internationale instellingen zijn gewaardeerd op basis van het gestorte kapitaal.

Leningen

Lening aan Griekenland

In 2010 had Griekenland als eerste land van de eurozone problemen met zijn financiering op de markt. Als gevolg daarvan besloten de lidstaten van de eurozone samen met het IMF om financiële steun te verlenen in de vorm van bilaterale leningen (*de Greek Loan Facility*, GLF)). In juli 2011 is besloten om de nog niet uitgekeerde leningen uit de GLF over te hevelen naar het EFSF. Het Nederlandse aandeel in de GLF bedraagt € 3.200 miljoen.

Lening aan KLM

Het Ministerie van Financiën heeft een directe lening uitstaan bij KLM. De toegezegde lening bedraagt € 1.000 miljoen. Hiervan is eind 2020 € 277 miljoen uitgekeerd. De uitbetaling van het resterende bedrag (€ 723 miljoen) staat nog dit jaar gepland.

Lening aan ABN AMRO

Er is een lening van € 700 miljoen verstrekt aan ABN AMRO.

Leningen in het kader van schatkistbankieren

In het kader van het schatkistbankieren heeft het Ministerie van Financiën leningen verstrekt aan agentschappen, rwt's en derden. Het gaat in totaal om ongeveer € 12.000 miljoen.

Derivaten

Het AGT sluit derivatencontracten af om renterisico's af te dekken. Eind 2020 lopen er 35 kortlopende Eonia-swaps en 573 Euribor-swaps.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa⁴⁹

Vorderingen in het kader van exportkredietverzekeringen

Atradius Dutch State Business (ADSB) biedt exporteurs van kapitaalgoederen, internationaal opererende aannemers, banken en investeerders een breed scala aan verzekeringen en garanties voor risico's bij zakendoen in het buitenland. Deze dekkingen verleent ADSB namens de Nederlandse overheid. In ruil voor het afsluiten

van verzekeringen en garanties betalen de exporteurs premies. ADSB int deze premies. Als er schadeclaims worden uitgekeerd, probeert de Staat die te verhalen op de debiteur of exporteur.

Belasting- en premievorderingen

In deze post gaat het om de openstaande belasting- en premievorderingen (eind 2020) uit hoofde van de vennootschapsbelasting (€ 13.400 miljoen), de loonheffingen (€ 8.100 miljoen), de omzetbelasting (€ 7.300 miljoen), de inkomensheffing (€ 6.200 miljoen), de schenk- en erfbelasting (€ 700 miljoen) en de douanerechten (€ 600 miljoen).

Voor de aanslagen Zorgverzekeringswet bedraagt de openstaande vordering € 407,4 miljoen (eind 2020).

Onder de post *vorderingen (kortlopend) en overlopende activa* vallen de volgende bezittingen:

Overige vorderingen en leningen

Dit betreft vorderingen Eurovignet, terugvorderingen BTW Compensatiefonds en overige vorderingen.

Overige voorschotten

Dit betreft de voorschotten BTW Compensatiefonds, ambtshalve voorschotten ZVW, de voorschotten apparaatskosten en de voorschotten medeoverheden.

Nog te ontvangen rente

Dit betreft de eind 2020 nog te ontvangen rente op derivaten en verstrekte leningen.

9.

Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

Het Ministerie van IenW is verantwoordelijk voor een veilig, bereikbaar en leefbaar Nederland. Daarom werkt het ministerie aan krachtige verbindingen over de weg, het spoor, het water en door de lucht. Ook beschermt het ministerie tegen wateroverlast, zorgt het voor de kwaliteit van lucht, water en bodem, en werkt het aan de overgang naar een circulaire economie.

Het ministerie heeft 3 agentschappen: Rijkswaterstaat (RWS), het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) en de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILenT).

De belangrijkste bezittingen van het Ministerie van IenW zijn de infrastructurele netwerken:

- hoofdwegennet;
- hoofdvaarwegennet;
- hoofdwatersysteem;
- hogesnelheidsinfrastructuur (onderbouw).

Hierbij horen ook de ICT-systemen (hardware en software) die met de netwerken zijn verbonden. Dit zijn:

- tunneltechnische installaties (TTI);
- elektrisch-mechanische installaties (kunstwerken zoals sluiscomplexen);
- dynamischverkeersmanagement- en verkeersmanagementsystemen langs wegen en vaarwegen, zoals drips en doseerlichten.

Tot slot heeft het Ministerie van IenW nog een belangrijke bezitting: de 100%-deelneming in Railinfratrust BV. ProRail, een 100%-dochteronderneming van Railinfratrust, bezit en beheert het landelijke spoorwegennet.

Staat van bezittingen Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Software in ontwikkeling

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Grond en gebouwen RWS
- Grond en gebouwen KNMI
- Landbouwgrond
- Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Infrastructuur (NB: inclusief bijbehorende software)

- Hoofdwegennet
- Hoofdvaarwegennet
- Hoofdwatersysteem
- Hogesnelheidsinfrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Installaties en inventarissen RWS
- Installaties en inventarissen KNMI

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Auto's voor weginspecties (RWS)
- Stroomauto's (RWS)
- Schepen rijksrederij/kustwacht (RWS)
- Regeringsvliegtuig (kerndepartement)

IT-hardware

- IT-apparatuur
 - Computers en laptops
 - Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)
 - Tunneltechnische installaties (TTI)
 - Elektrisch-mechanische installaties (kunstwerken, zoals sluiscomplexen)
 - Dynamischverkeersmanagement- en verkeersmanagementsystemen langs wegen en vaarwegen, voorzieningen met een stroomkabel zoals drips en doseerlichten
-

ACTIVA

Kunst- en cultuuroederen

- Kunstcollectie KNMI

Onderhanden werk

- Onderhanden werk RWS

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

- Railinfratrust BV
- Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider
- Winair N.V. Sint-Maarten

Leningen

- Hypothecaire lening Winair

Kapitaalverstrekkingsen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

Derivaten (langlopend)

Plottende activa

Voorraden

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Hieronder valt zowel gekochte software als software in ontwikkeling.

Grond en gebouwen

Rijkswaterstaat (RWS) en het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI) bezitten grond en gebouwen.

Landbouwgrond

Het Ministerie van lenW bezit 100.234.534 m² landbouwgrond.

Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Het Ministerie van IenW maakt ook gebruik van gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen. Dit zijn gebouwen met een specifieke functie. Het beheer van deze gebouwen berust bij het RVB, maar volgens de regels van het *specialty*-stelsel berust het economisch risico bij het ministerie dat deze gebouwen gebruikt. Daarom hebben wij deze gebouwen aangemerkt als bezit van het ministerie.

Infrastructuur

Het Ministerie van IenW (RWS) bezit 4 infrastructurele netwerken:

- hoofdwegennet;
- hoofdvaarwegennet;
- hoofdwatersysteem;
- hogesnelheidsinfrastructuur (onderbouw).

Het Ministerie van IenW bezit de hogesnelheidsinfrastructuur. De onderbouw is gebouwd in opdracht van RWS. De bovenbouw is een nog lopend PPS-project en daarom nog niet als bezit meegenomen.

De tabellen geven een overzicht van het areaal van de netwerken in 2020.

Hoofdwegennet: areaal in 2020

Omschrijving	Eenheid	Omvang 2020
Rijbaanlengte		
• hoofdrijbaan	km	5.842
• verbindingswegen en op- en afritten	km	1.766
Areaal asfalt		
• hoofdrijbaan	km ²	77
• verbindingswegen en op- en afritten	km ²	15
Groen areaal	km ²	183
Verkeerssignalering op rijbanen	km	2.890
Verkeerscentrales	stuks	6
Bediende objecten		
• spitsstroken	km	310
• bruggen beweegbaar	stuks	55
• tunnelcomplexen	stuks	20
• aanleginrichtingen (veren)	stuks	14
Aquaducten	stuks	17
Ecoducten	stuks	55

Hoofdvaarwegennet: areaal in 2020

Omschrijving	Eenheid	Omvang 2020
Vaarwegen		
• binnenvaart	km	3.426
• Zeevaart	km	3.646
Begeleide vaarweg	km	592
Verkeersposten	stuks	12
Vuurtorens (incl. BES-eilanden)	stuks	24
Bediende objecten		
• schutsluiskolken	stuks	131
• bruggen beweegbaar	stuks	113

Hoofdwatersysteem: areaal in 2020

Omschrijving	Eenheid	Omvang 2020
Watermanagement wateroppervlak	km ²	90.189
Kustlijn	km	293
Dammen, dijken en duinen, uiterwaarden, waaronder:		
• dijken, dammen, duinen, primaire waterkeringen	km	195
• niet-primaire waterkeringen/duinen	km	625
• uiterwaarden in beheer Rijk	ha	5.185

In 2020 heeft het Ministerie van IenW ongeveer € 1.300 miljoen uitgegeven aan beheer, onderhoud en verkeer- en watermanagement.

Installaties en inventarissen

RWS bezit voor € 14,4 miljoen aan installaties en inventarissen. Het KNMI bezit voor € 1,5 miljoen aan installaties en inventarissen.

Voer-, vaar- en vliegtuigen

Bij de post voer-, vaar- en vliegtuigen gaat het om:

- de auto's voor wegeninspecties (RWS);
- de strooiauto's (RWS);
- de schepen rijksrederij/kustwacht (RWS);
- het regeringsvliegtuig.

IT-hardware infrastructurele netwerken

De IT-systemen die zijn verbonden met de infrastructurele netwerken zijn te onderscheiden in:

- tunneltechnische installaties (TTI);
- elektrisch-mechanische installaties (kunstwerken, zoals sluiscomplexen);
- dynamischverkeersmanagement- en verkeersmanagementsystemen langs wegen en vaarwegen, voorzieningen met een stroomkabel, zoals drips en doseerlichten.

Kunstcollectie KNMI

Het KNMI bezit een eigen kunstcollectie.

Onderhanden werk Rijkswaterstaat

Rijkswaterstaat heeft een grote positie onderhanden werk van € 8.295,5 miljoen (eind 2020). Deze post heeft betrekking op de infrastructuur voor de 3 netwerken, die RWS beheert.

Deelnemingen

Het Ministerie van IenW bezit een 100%-deelneming in *Railinfratrust BV*.

De waarde van de aandelen *Railinfratrust* bedraagt € 1.714,5 miljoen.

Railinfratrust is juridisch eigenaar van de hoofdspoorweginfrastructuur (de hogesnelheidsinfra valt hier niet onder). ProRail, een 100% dochter van *Railinfratrust*, is economisch eigenaar van de hoofdspoorweginfrastructuur (ook met uitzondering van de hogesnelheidsinfrastructuur).

Verder heeft het Ministerie van IenW een deelneming in *Dutch Caribbean Air Navigation Service Provider* (DC ANSP) en in Winair N.V. Sint-Maarten.

Het deelnemingenpercentage in beide ondernemingen bedraagt 7,95 en is om niet verkregen.

Hypothecaire lening Winair N.V.

Het Ministerie van IenW heeft een hypothecaire lening verstrekt aan Winair N.V.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Onder deze post vallen: debiteuren, voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband en overige vorderingen.

Liquide middelen

Onder deze post vallen de kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

10.

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Het Ministerie van Justitie en Veiligheid (JenV) is verantwoordelijk voor de rechtsorde in Nederland. Een rechtsorde waarin mensen moeten kunnen samenleven, ongeacht hun opvattingen of levensstijlen. Het Ministerie van Justitie en Veiligheid werkt aan een veiliger en rechtvaardiger samenleving. Het doet dat samen met partners zoals gemeenten, onderwijsinstellingen, bedrijven, inspecties en de Belastingdienst.

Het ministerie heeft 5 agentschappen, 5 diensten en 5 sharedserviceorganisaties:

Agentschappen Ministerie van JenV

- Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI);
- Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND);
- Centraal Justitieel Incasso Bureau (CJIB);
- Nederlands Forensisch Instituut (NFI);
- Justitiële Uitvoeringsdienst Toetsing, Integriteit, Screening (Dienst Justis).

Diensten Ministerie van JenV:

- Dienst Terugkeer en Vertrek (DT&V);
- Justitiële Informatiedienst (JustID);
- Raad voor de Kinderbescherming (RvdK);
- Schadefonds Geweldsmisdrijven (SGM);
- Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC).

SSO's Ministerie van JenV:

- Dienstverleningsorganisatie Openbaar Ministerie (DVOM);

- Inkoop Uitvoering Centrum JenV (IUC JenV);
- SCC-I⁵⁰;
- Centrum Financiële informatie (OM);
- Financiële Diensten Centrum (OM).

De Nationale Politie (NP) is een zelfstandige organisatie die valt onder de verantwoordelijkheid van het Ministerie van JenV. De bezittingen van de NP zijn echter van de NP zelf.

De belangrijkste bezittingen van het Ministerie van JenV zijn de IT-middelen (hardware en software) die het ministerie gebruikt bij het uitvoeren van zijn beleid en de daaruit voortvloeiende taken. Daarnaast zijn ook de inventarissen en installaties, zoals de fysieke inrichtingen van de DJI-terreinen en het laboratorium van het NFI belangrijke bezittingen.

Staat van bezittingen Ministerie van Justitie en Veiligheid

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

- Nederlandse DNA-databank

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Laboratorium NFI
- Gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Laboratoriuminrichting NFI
- Installaties en inventarissen IND
- Installaties en inventarissen OM (inclusief Rijksrecherche)
- Installaties en inventarissen DJI
- Fysieke inrichting terreinen DJI

ACTIVA

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Voertuigen Dienst Vervoer & Ondersteuning
- Voertuigen DJI
- Wagenpark Brandweerkorps Caribisch Nederland (BCN)
- Wagenpark Korps Politie Caribisch Nederland (KPCN)

IT-hardware

- IT-apparatuur
- Computers en laptops
- Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)

Kunst- en cultuurobjecten

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

- Wapens Rijksrecherche en medewerkers DJI

Financiële vaste activa

Deelnemingen

Leningen

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

Derivaten (langlopend)

Flottende activa

Vorraden

- Documenten IND
- Voorraad inrichtingsmagazijn DJI

Onderhanden projecten

- Onderhanden werk arbeidsbedrijven DJI

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Hieronder valt zowel gekochte software, zelfontwikkelde software en software in ontwikkeling.

Multisystemen C2000 en GMS (Meldkamerdomein)

De politie beheert de multisystemen van de meldkamerorganisatie, waaronder

C2000 en GMS. De belangrijkste gebruikers van deze systemen zijn politie, brandweer, ambulance, Koninklijke Mareschaussee en de Douane. Het Ministerie van JenV is eigenaar van C2000 en GMS. Andere systemen in het meldkamerdomein zijn: 112, NL-Alert, WAS, Burgernet en BART. Het Ministerie van JenV is ook eigenaar van NL-Alert.

Het ministerie bezit ook zelfontwikkelde software, zoals de forensische zoekmachine Hansken (ontwikkeld door de NFI) en het informatiesysteem INDiGO (ontwikkeld door de IND).

Daarnaast heeft het ministerie een aantal grote ICT-projecten in uitvoering.

Nederlandse DNA-databank

Het NFI bezit de Nederlandse DNA-databank voor strafzaken. Deze DNA-databank bevat de DNA-profielen van verdachten, veroordeelden en overleden slachtoffers. De DNA-profielen komen voort uit DNA-onderzoek in strafzaken.

Laboratorium NFI

Het NFI bezit een laboratorium voor het uitvoeren van forensisch onderzoek.

Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Het Ministerie van JenV maakt ook gebruik van gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen. Dit zijn gebouwen met een specifieke functie. Het beheer van deze gebouwen berust bij het RVB, maar volgens de regels van het *specialty*-stelsel berust het economisch risico bij het ministerie dat deze gebouwen gebruikt. Daarom hebben wij deze gebouwen aangemerkt als bezit van het ministerie.

Bij het NFI gaat het om het pand aan de Laan van Ypenburg in Den Haag, voor DJI zijn dat de justitiële inrichtingen. Bij het OM zijn de *specialties* de locaties met een specifieke rol in het primair proces die een zwaardere beveiliging vereisen. De gerechtsgebouwen vallen ook onder het *specialty*-stelsel.

Installaties en inventarissen

Hieronder vallen:

- de kantoorinventarissen;
- de laboratoriuminrichting van het NFI;
- de installaties en inventarissen van de IND: onder andere netwerkbekabeling, kaartlezers, airco, beveiligingsinstallatie, spoelkeuken, ventilators, koelingsysteem en boiler;

- de installaties en inventarissen van het OM (inclusief Rijksrecherche).
De inventaris bij het OM bestaat vooral uit kantoorwerkplekken, in aantal ongeveer gelijk aan het aantal medewerkers;
- de installaties en inventarissen van de DJI;
- de fysieke inrichting van de terreinen van de justitiële inrichtingen.

Voertuigen

Hieronder vallen de voertuigen van:

- de Dienst Vervoer & Ondersteuning (onderdeel van DJI);
- het agentschap DJI;
- het wagenpark van BCN;
- het wagenpark van KPCN.

IT-hardware

Onder deze post valt ook de vervanging van de test- en productieomgeving van INDiGO (IND).

Wapens Rijksrecherche en medewerkers DJI

De Rijksrecherche bezit wapens, munitie, handboeien, pepperspray, kogelvrije vesten en piketkoffers. Ook bezit de Rijksrecherche kluizen, waarin een rechercheur deze goederen thuis kan bewaren. De Nationale Politie is verantwoordelijk voor het beheer en de registratie van de Rijksrecherchegoederen. Ook de medewerkers van DJI beschikken over wapens en toebehoren.

Vorraden

Documenten IND

Dit betreft diverse soorten documenten die bij de loketten worden uitgegeven aan vreemdelingen.

Voorraad inrichtingsmagazijn DJI

Deze voorraad bestaat uit onder meer dienstkleding en materialen voor arbeid.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Onder deze post vallen: debiteuren, voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband, openstaande rechten (vooral vanwege ontnemingsmaatregelen) en overige vorderingen en overlopende activa.

Liquide middelen

Onder deze post vallen de kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

11.

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) is verantwoordelijk voor het toezicht en de controle op de kwaliteit van ons eten en drinken, het behoud en de bescherming van onze natuur en het uitvoeren van het EU-beleid voor de landbouw- en visserijsector.

Het ministerie van LNV heeft één agentschap: de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA).

Het Ministerie van LNV en het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) hebben een gezamenlijke bedrijfsvoering.

Belangrijke bezittingen van het Ministerie van LNV zijn:

- de IT-middelen (hard- en software) die het ministerie gebruikt om het beleid uit te voeren;
- de gronden en rijksmonumenten van Staatsbosbeheer.

Staat van bezittingen Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling.

Te verlenen concessies

Overige immateriële activa

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Gronden Staatsbosbeheer
- Rijksmonumenten Staatsbosbeheer
- Laboratoria NVWA
- Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Laboratoriuminrichting NVWA

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Voertuigen NVWA

IT-hardware

Kunst- en cultuurobjecten

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

Leningen

- Leningen Wageningen Research (WR)

Kapitaalverstrekking verbonden partijen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

Derivaten (langlopend)

Vlottende activa

Vorraden

- Grond- en hulpstoffen laboratoria NVWA

ACTIVA

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Het Ministerie van LNV en de NVWA bezitten diverse gekochte en zelfontwikkelde applicaties. Ook zijn er nog applicaties in ontwikkeling. DICTU, een agentschap van het Ministerie van EZK, is eigenaar van de generieke IT-diensten die het ministerie van LNV gebruikt. Dit zijn onder andere Rijkszaak, Cloudwerkplek, Cloud Infra, DMS - DoMuS/IRIS en generieke eBS. De bezittingen van DICTU zijn opgenomen in de staat van bezittingen van het Ministerie van EZK.

Met het IV-ICT-actieplan investeert de NVWA de komende jaren in zijn toekomstige IV-ICT-landschap. Onderdeel van het actieplan is het verder ontwikkelen van de Basisvoorzieningen die zijn ontstaan na het ontmantelen van INSPECT.

In het Rijks ICT-dashboard is eind 2020 één lopend IT-project opgenomen: het *Programma Informatiehuishouding van de Toekomst* (PIT).

Gronden en rijksmonumenten Staatsbosbeheer

Het Ministerie van LNV is economisch eigenaar van en bezit de gronden (269,173 ha) en rijksmonumenten (ongeveer 800) die in beheer zijn bij Staatsbosbeheer. Op basis van de afspraken in het convenant tussen Staatsbosbeheer en LNV komen echter niet alle lusten en lasten betreffende dit onroerend goed voor rekening van LNV.⁵¹

Laboratoria NVWA

De NVWA bezit 2 laboratoria.

Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Het ministerie van LNV maakt ook gebruik van gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen. Dit zijn gebouwen met een specifieke functie. Het beheer van deze gebouwen berust bij het RVB, maar volgens de regels van het *specialty*-stelsel berust het economisch risico bij het ministerie dat deze gebouwen gebruikt. Daarom hebben wij deze gebouwen aangemerkt als bezit van het ministerie.

Voertuigen NVWA

De NVWA bezit eigen voertuigen.

Leningen Wageningen Research

Bij de verzelfstandiging van Wageningen Research (WR) in 1991 is gekozen voor een constructie waarbij het Ministerie van LNV een rentedragende vordering kreeg op WR, voor overdracht van gebouwen en terreinen. WR kreeg een niet-rentedragende vordering op het Ministerie van LNV voor de aflossingen. De insteek was namelijk om de tarieven van WR niet te verhogen vanwege aflossingsverplichtingen op de leningen. De vordering van LNV op WR bedroeg eind 2019 in totaal € 44,4 miljoen (kortlopend: € 6,2 miljoen); de schuld € 37,6 miljoen (kortlopend: € 3,9 miljoen).

Grond- en hulpstoffen laboratoria NVWA

Tot de grond- en hulpstoffen rekenen we de chemicaliën en andere hulpmiddelen die worden gebruikt in de 2 laboratoria van de NVWA.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Onder deze post vallen: debiteuren, voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband, en overige vorderingen en overlopende activa.

Liquide middelen

Onder deze post vallen de kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

12.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) werkt aan een slim, vaardig en creatief Nederland. Het Ministerie van OCW werkt voor leerlingen, studenten en hun ouders, maar ook voor kunstenaars en museumbezoekers, voor onderwijzers en docenten van primair tot hoger onderwijs en voor wetenschappelijk onderzoekers en medewerkers van radio en televisie, bibliotheken en kunstinstellingen.

Het ministerie heeft 2 agentschappen: de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en het Nationaal Archief (NA).

Het Ministerie van OCW is verantwoordelijk voor de Rijkscollectie die beheerd wordt door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) en voor de nationale archiefcollectie die beheerd wordt door het NA.

De Rijkscollectie en de nationale archiefcollectie zijn daarmee de belangrijkste bezittingen waarvoor het Ministerie van OCW verantwoordelijk is. Andere belangrijke bezittingen van het ministerie zijn de vorderingen voor studiefinanciering (DUO) en de IT-systemen die het ministerie en de agentschappen gebruiken.

Staat van bezittingen Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling.

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

- Centrale eindtoets primair onderwijs

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Inrichting, scanners en ontzuringsinstallatie Nationaal Archief

Voer-, vaar- en vliegtuigen

IT-hardware

- Rekencentrum DUO
- IT-apparatuur
- Computers en laptops
- Communicatiemiddelen, waaronder telefoons

Kunst- en cultuurgoederen

- Rijkscollectie cultureel erfgoed
- Nationale archiefcollectie

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

Leningen

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

- Studiefinanciering (langlopend)

ACTIVA

Revolverende fondsen

- Restauratiefonds Hypotheken
- Restauratiefondsplus Hypotheken
- Filmfonds
- *Revolving Fund* Antillen
- Duurzame Scholenfonds
- Kerken Nevenfunctie Lening
- Verduurzaming Rijksmonumenten
- Talentlening
- Slecht Weer Fonds

Derivaten (langlopend)

Vlottende activa

Vorraden

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

- Studiefinanciering (kortlopend)

Liquide middelen

Overlopende activa

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Hieronder vallen gekochte software, zelfontwikkelde software en software in ontwikkeling.

Het Ministerie van OCW heeft 8 grote ICT-projecten in ontwikkeling. De kosten van deze projecten worden geraamd op € 254 miljoen. DUO heeft 58 ICT-projecten in ontwikkeling.

Centrale eindtoets

De centrale eindtoets voor het primair onderwijs is ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van OCW. Dit betreft zowel de papieren als de adaptieve variant.

Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Het Ministerie van OCW maakt ook gebruik van gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen. Dit zijn gebouwen met een specifieke functie. Het beheer van deze gebouwen berust bij het RVB, maar volgens de regels van het *specialty*-stelsel berust het economisch risico bij het ministerie dat deze gebouwen gebruikt. Daarom hebben wij deze gebouwen aangemerkt als bezit van het ministerie.

Installaties en inventarissen Nationaal Archief

Het Nationaal Archief bezit archiefstellingen, scanners en een installatie voor het ontzuren van de papieren archieven.

Rekencentrum DUO

Hieronder vallen de servers, netwerkcomponenten en storagefaciliteiten voor het rekencentrum van DUO.

IT-apparatuur

Hieronder valt ook de IT-apparatuur voor het digitale archief van het Nationaal Archief.

Kunst- en cultuurgoederen

Rijkscollectie cultureel erfgoed

De Erfgoedwet spreekt van cultuurgoederen. De Rijkscollectie is daar een onderdeel van, met cultuurgoederen van bijzonder, museaal belang. In de Erfgoedwet worden 3 soorten beheerders van de Rijkscollectie beschreven: ministeries (waaronder het Ministerie van OCW inclusief de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, RCE), Hoge Colleges van Staat en instellingen die het ministerie heeft aangewezen. De Rijkscollectie die beheerd wordt door de RCE is geregistreerd in het systeem Adlib. De andere beheerders van de Rijkscollectie zijn volgens de bepalingen uit de Erfgoedwet zelf verantwoordelijk voor het beheer en behoud, waaronder registratie. De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed ziet erop toe dat voldaan wordt aan de wettelijke normen voor cultureel erfgoed.

Het RCE geeft kunstwerken in bruikleen, bijvoorbeeld aan ministeries, ambassades en paleizen. Ook zijn er kunstwerken uit de Rijkscollectie in beheer bij diverse Rijksmusea. Het merendeel van het paleismeuubilair is in beheer bij het RVB, die het in bruikleen heeft gegeven aan de Dienst Koninklijk Huis.

In de ministeriegebouwen en ambassades zijn ook kunstwerken te zien die individuele ministeries hebben aangeschaft. Volgens de Erfgoedwet zijn beheer en registratie dan de verantwoordelijkheid van het ministerie waar de kunstwerken zich bevinden.

Nationale archiefcollectie

Het NA beheert de nationale archiefcollectie, waaronder ook collecties historische kaarten en foto's.

Het archief omvat meer dan 142 strekkende kilometer archief, 5.721.393 documenten, 1.098.742 foto's en 12.961 kaarten.

Revolverende fondsen

Het Ministerie van OCW heeft de volgende revolverende fondsen:

- Restauratiefonds Hypotheken; dit fonds verstrekt hypothecaire leningen aan monumenteigenaren van rijksmonumenten om restauraties uit te voeren.
- Restauratiefondsplus Hypotheken; dit fonds verstrekt leningen aan eigenaren van rijksmonumenten die in oorsprong niet als woonhuis zijn vervaardigd om groot-schalig herstel, behoud of herbestemming van rijksmonumenten te bevorderen.
- Filmfonds; dit fonds verstrekt subsidies met terugbetalingsverplichting aan producenten van filmproducties.
- *Revolving Fund* Antillen; dit fonds stelt middelen beschikbaar voor onroerend erfgoed op de Antillen en Aruba.
- Duurzame Scholenfonds; dit fonds verstrekt leningen aan scholen die in een monument gehuisvest zijn.
- Kerken Nevenfunctie Lening; dit fonds verstrekt leningen aan kerken die een rijksmonument zijn.
- Verduurzaming Rijksmonumenten; dit fonds verstrekt leningen om rijksmonumenten te verduurzamen.
- Talentlening; dit fonds verstrekt leningen aan talentvolle kunstenaars, creatieve en culturele organisaties die een startkapitaal nodig hebben.
- Slecht Weer Fonds. Dit fonds verstrekt een bijdrage aan festivalorganisaties die een tekort hebben opgelopen als gevolg van onvoorziene weersomstandigheden.

Studiefinanciering

DUO verstrekt studiefinanciering. Deze bestaat deels uit giften en deels uit leningen. De leningen leiden tot langlopende en kortlopende vorderingen. De kortlopende vorderingen bestaan voornamelijk uit ten onrechte betaalde studiefinanciering en vorderingen wegens het onterecht bezit van reisrecht.

Ook zijn er voorwaardelijke leningen. Dit zijn de prestatiebeursleningen die in een gift worden omgezet als de debiteur heeft voldaan aan de eerstejaarsprestatienorm of een diploma heeft behaald.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa

Onder deze post vallen: de kortlopende vorderingen uit hoofde van de studiefinanciering (zie hierboven), voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband en overige vorderingen.

Liquide middelen

Onder deze post vallen de kas- en banktegoeden en de rekening-courant met de Rijkshoofdboekhouding.

13.

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) is verantwoordelijk voor het arbeidsmarktbeleid, inclusief arbeidsmigratie en het vrij verkeer van werknemers, voor uitkeringen bij werkloosheid en ziekte, re-integratie en pensioen, voor het inkomensbeleid, het combineren van arbeid en zorg, en voor het arbeidsomstandighedenbeleid en het toezicht daarop. Een groot deel van de uitvoering gebeurt door de zelfstandige bestuursorganen Sociale Verzekeringsbank (SVB) en de Uitvoeringsorganisatie Werknemersverzekeringen (UWV), door de Belastingdienst en de dienst Toeslagen (onderdeel van het Ministerie van Financiën), en door 352 gemeenten.

De belangrijkste niet-financiële bezittingen van het Ministerie van SZW zijn de IT-middelen (hardware en software) die het ministerie gebruikt bij het uitvoeren van zijn taken. Ander belangrijk bezit van het ministerie zijn de voorschotten en terugvorderingen kinderopvangtoeslag en kindgebonden budget.

Staat van bezittingen Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling

Te verlenen concessies

Overige immateriële activa

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Apparatuur Rijksschoonmaakorganisatie

Voer-, vaar- en vliegtuigen

IT-hardware

- IT-apparatuur
- Computers en laptops
- Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)

Kunst- en cultuurgoederen

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

Leningen

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

- Vordering Sociale Verzekeringsbank

Revolverende fondsen

Derivaten (langlopend)

Plottende activa

Vorraden

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

ACTIVA

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa⁵²

- Terugvorderingen kinderopvangtoeslag en kindgebonden budget
- Voorschotten kinderopvangtoeslag en kindgebonden budget
- Overige vorderingen en overlopende activa

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Hieronder vallen gekochte software, zelfontwikkelde software en software in ontwikkeling.

Op peildatum 31-12-2020 staan er 2 projecten van het Ministerie van SZW op het Rijks ICT Dashbord: *Veranderopgave inburgering* (geraamde kosten € 13,41 miljoen) en *Vereenvoudiging belastingvrije voet* (geraamde kosten € 35,5 miljoen).

Apparatuur Rijksschoonmaakorganisatie

De Rijksschoonmaakorganisatie (RSO) bezit onder meer wasmachines.

Vordering Sociale Verzekeringsbank

In 2012 is de bekostiging van wetten en regelingen die door het Rijk gefinancierd worden gewijzigd van kasbasis naar transactiebasis. In de voorbereiding op de stelselwijziging was als voorwaarde gesteld dat deze wijziging geen budgettaire consequenties mocht hebben. Gevolg: de schuld is een langdurige schuld, omdat hij pas betaald wordt aan het Ministerie van SZW bij beëindiging van de wet of regeling waar het om gaat. Over de schuld wordt geen rente in rekening gebracht. Het gaat om een bedrag van € 1,3 miljoen (Remigratiewet € 1,2 miljoen en Regeling Tegemoetkoming asbestslachtoffers 2014 € 0,1 miljoen). In de saldibalans van het Ministerie van SZW is dit bedrag verantwoord onder de post 'niet uit de balans blijken bestuurlijke verplichtingen'.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa⁵³

Terugvorderingen kinderopvangtoeslag en kindgebonden budget

De openstaande vorderingen kinderopvangtoeslag en kindgebonden budget hebben betrekking op toeslagen die voor een te hoog bedrag zijn uitgekeerd en ten onrechte uitgekeerde toeslagen.

Voorschotten kinderopvangtoeslag en kindgebonden budget

Het gaat hier om voorschotten die de Belastingdienst uitbetaalt voor voorlopige toeslagbeschikkingen. Hiervoor is nog geen definitieve beschikking vastgesteld. Voorschotten zijn technisch gezien uitstaande bedragen (vorderingen) tot het moment van (definitieve) toekenning.

Onder deze post vallen verder: (overige) voorschotten en vorderingen buiten begrotingsverband.

14.

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) draagt de zorg voor de volksgezondheid. Het ministerie houdt zich onder andere bezig met beleid met betrekking tot ziekenhuizen, geneesmiddelen, ziektekosten en huisartsen. Ook het welzijnsbeleid zoals de ouderenzorg, het jeugdbeleid, de verslaafdenzorg en de maatschappelijke dienstverlening behoren tot het taakveld. Daarnaast is het ministerie verantwoordelijk voor het sportbeleid.

Het ministerie heeft 3 agentschappen: het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen (CBG), het Centraal Informatiepunt Beroepen Gezondheidszorg (CIBG), en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM).

Belangrijke bezittingen van VWS zijn de coronacrisisgerelateerde bezittingen. VWS heeft ter bestrijding van de pandemie onder meer intensievecare-apparatuur, vaccins en medische hulpmiddelen aangeschaft. Het heeft ook geïnvesteerd in de ontwikkeling van (mobiele) applicaties.

Andere belangrijke bezittingen van het ministerie zijn de IT-middelen (hardware en software) die het kerndepartement en de agentschappen gebruiken voor het uitvoeren van beleid en de daaruit voortvloeiende taken. Ten slotte vormen de voorschotten en terugvorderingen zorgtoeslag belangrijke bezittingen.

Staat van bezittingen Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

ACTIVA

Vaste activa

Immateriële vaste activa

Software

- Gekochte software
- Zelfontwikkelde software
- Software in ontwikkeling.
- Coronacrisisgerelateerde applicaties

Te verlenen concessies

Overige immateriële vaste activa

Materiële vaste activa

Grond en gebouwen

- Laboratoria RIVM
- Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Infrastructuur

Installaties en inventarissen

- Kantoorinventaris, waaronder meubilair
- Laboratoriuminstallaties RIVM

Voer-, vaar- en vliegtuigen

- Voertuigen RIVM

IT-hardware

- IT-apparatuur
- Computers en laptops
- Communicatiemiddelen (waaronder telefoons)

Kunst- en cultuurgoederen

Onderhanden werk

Overige materiële vaste activa

Financiële vaste activa

Deelnemingen

- Intravacc

Leningen

Kapitaalverstrekkingen

Vorderingen (langlopend)

Revolverende fondsen

ACTIVA

Flottende activa

Vorraden

- Medicinale cannabis
 - Rijksvaccinatieprogramma
 - Coronavaccins
 - Medische hulpmiddelen en apparatuur coronapandemie
-

Onderhanden projecten

Derivaten (kortlopend)

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa⁵⁴

- Terugvorderingen zorgtoeslag
 - Voorschotten zorgtoeslag
 - Overige vorderingen en overlopende activa
-

Liquide middelen

TOTAAL BEZITTINGEN

Toelichting op de belangrijkste posten

Software

Hieronder vallen gekochte software, zelfontwikkelde software en software in ontwikkeling.

Er zijn per 31-12-2020 22 applicaties in ontwikkeling, waaronder het Landelijk Register Zorgaanbieders (LRZa) en DigiMV. Het totaalbudget hiervoor bedraagt € 73 miljoen.

Coronacrisisgerelateerde applicaties

Het Ministerie van VWS heeft in het kader van de coronapandemie 5 applicaties laten ontwikkelen, waarvan er 4 bezit zijn van VWS. Dit zijn: de CoronaMelder, de Corona-Check (vaccinatie- en testbewijs), de Beveiligde Registratie Bijzondere Assets (BRBA) voor het registreren van vaccinatiegegevens, en de Ziekenhuisbedchecker. De applicatie GGDContact is bezit van GGD GHOR Nederland. Het Ministerie van VWS heeft bijgedragen aan de ontwikkeling.

Gebouwen die onder het specialty-stelsel vallen

Het ministerie van VWS maakt ook gebruik van gebouwen die onder het *specialty*-stelsel vallen. Dit zijn gebouwen met een specifieke functie. Het beheer van deze gebouwen berust bij het RVB, maar volgens de regels van het *specialty*-stelsel berust het economisch risico bij het ministerie dat deze gebouwen gebruikt. Daarom hebben wij deze gebouwen aangemerkt als bezit van het ministerie.

Intravacc

Intravacc is met ingang van 2021 een beleidsdeelneming van het Ministerie van VWS. Intravacc bezit grond en gebouwen, waaronder een laboratorium.

Voorraden

Medicinale cannabis

Het Bureau voor Medicinale Cannabis (BMC), onderdeel van het agentschap CIBG, is als overheidsorganisatie verantwoordelijk voor de productie van cannabis voor medicinale en wetenschappelijke doeleinden. Apothekers, ziekenhuizen en onderzoeksinstituten zoals universiteiten kunnen bij het BMC terecht voor legale medicinale cannabis. De voorraad medicinale cannabis bestaat uit zowel bulkvoorraden als voorraad in potjes.

Vaccins Rijksvaccinatieprogramma

Het RIVM houdt voorraden vaccins aan voor het Rijksvaccinatieprogramma (waarde ongeveer € 53 miljoen) en voor de overige nationale vaccinvoorziening (waarde ongeveer € 4 miljoen).

Coronavaccins

Voor de levering van coronavaccins zijn contracten afgesloten met meerdere farmaceuten. Op basis van de afgesloten contracten heeft Nederland het recht om vaccins af te nemen; het aantal is gebaseerd op het aantal inwoners. Afgeroepen vaccins worden bezit van de Staat. Er is geen exacte voorraadstand per 31 december 2020 bekend. Naar schatting had het ministerie eind 2020 177.957 coronavaccins (BioNTech/Pfizer) op voorraad.

Medische hulpmiddelen en apparatuur

Om de coronapandemie te bestrijden heeft het Ministerie van VWS in 2020 persoonlijke beschermingsmiddelen, beademingsapparatuur en testmaterialen ingekocht. Eind 2020 bestond de voorraad uit ongeveer 1,5 miljard artikelen, hoofdzakelijk mondkapjes (ongeveer 1 miljard) en handschoenen (ongeveer 0,3 miljard). De voorraad omvatte verder jassen en schorten (ongeveer 96 miljoen) en testmaterialen (ongeveer 83 miljoen). Totaal is er voor ruim € 250 miljoen aan goederen ingekocht.

De inkoop van medische hulpmiddelen en apparatuur is deels door het ministerie zelf verzorgd en deels door het Landelijk Consortium Hulpmiddelen (LCH). Het Ministerie van VWS heeft ic-apparatuur en beschermingsmiddelen gekocht. Het ministerie stopte met de inkoop van beschermingsmiddelen nadat het LCH was opgericht. De beschermingsmiddelen die het ministerie al had aangeschaft, zijn aan het LCH geschonken.

Het LCH is opgericht voor de coronacrisisperiode op initiatief van de zorgsector en in opdracht van het Ministerie van VWS. Het LCH functioneert als tijdelijk samenwerkingsverband van deskundigen uit de hoek van zorgaanbieders, distributiebedrijven, transporteurs en producenten van persoonlijke beschermingsmiddelen en medische hulpmiddelen. Bij de oprichting van het LCH heeft het Ministerie van VWS ook een garantieovereenkomst afgesloten met Mediq als inkopende en leverende partij in het LCH. Op basis van deze overeenkomst neemt de Staat het financieel risico op zich voor de inkoop door Mediq van persoonlijke beschermingsmiddelen en testmaterialen. Wie het eigendom van de hulpmiddelen bezit is echter onduidelijk.

Vorderingen (kortlopend) en overlopende activa⁵⁵

Terugvorderingen zorgtoeslag

De openstaande vorderingen zorgtoeslag hebben betrekking op toeslagen die voor een te hoog bedrag zijn uitgekeerd, en ten onrechte uitgekeerde toeslagen.

Voorschotten zorgtoeslag

Het gaat hier om voorschotten die de Belastingdienst uitbetaalt voor voorlopige toeslagbeschikkingen. Hiervoor is nog geen definitieve beschikking vastgesteld. Voorschotten zijn technisch gezien uitstaande bedragen (vorderingen) tot het moment van (definitieve) toekenning.

Onder deze post vallen verder: debiteuren, (overige) voorschotten, vorderingen buiten begrotingsverband en overige vorderingen.

Liquide middelen

Onder deze post valt de rekeningcourant met de Rijkshoofdboekhouding Begrotingsreserve.

15. Meerwaarde van zicht op rijksbezit

15.1 Inleiding

Zicht op het bezit hebben is voor elke organisatie onderdeel van 'de basis op orde hebben'. Zicht op dat bezit bieden is voor vrijwel elke organisatie verplicht onderdeel van de jaarverslaggeving, behalve op rijksniveau voor de ministers. Als de ministers zich ook gaan verantwoorden over hun bezittingen sluiten ze op dat punt aan bij hetgeen in de private sector, elders in de Nederlandse publieke sector – waaronder bij provincies en gemeenten – en ook bij de meeste centrale overheden in de lidstaten van de Europese Unie gemeengoed is.⁵⁶ Bovendien is dit in overeenstemming met het principe dat over publiek geld publieke verantwoording moet worden afgelegd. Dat principe geldt ook als het publiek geld in vaste vorm betreft.

De jaarverslagen van vrijwel elke organisatie bevatten een balans waarop de bezittingen (de activa) en de schulden (passiva) zichtbaar zijn. Publieke organisaties laten met zo'n balans zien welke bezittingen ze hebben en met hoeveel publiek geld (belastingopbrengsten en/of schulden) die bezittingen gefinancierd zijn.

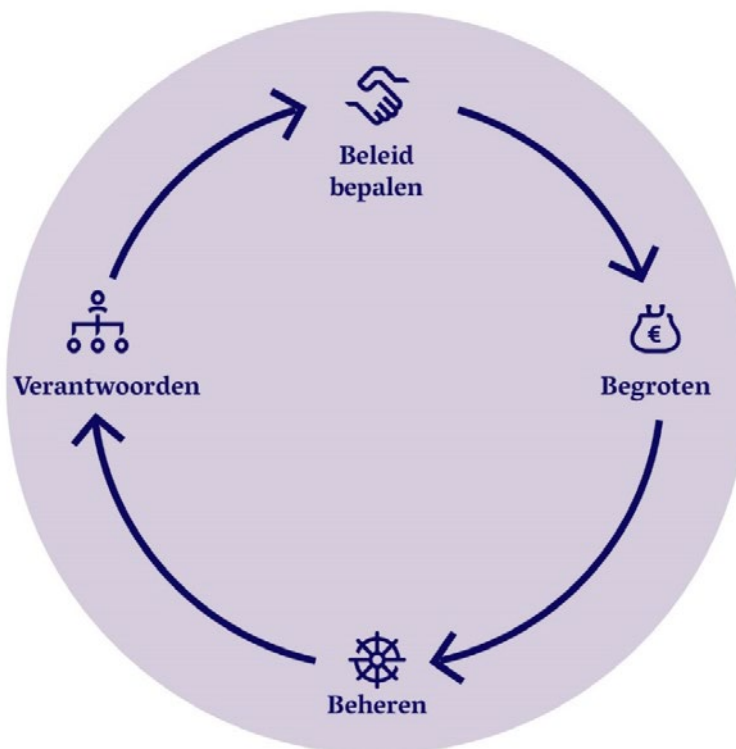
Een totaaloverzicht van de bezittingen per ministerie is een waardevol basisdocument voor gesprekken en beslissingen over het te voeren beleid, de bedrijfsvoering en de daarvoor benodigde budgetten voor investeringen, exploitatie en onderhoud. Dit geldt voor de bestuurlijke en ambtelijke top, de directies Financieel-Economische Zaken en de Audit Committees van de ministeries. En niet in de laatste plaats voor de volksvertegenwoordiging, aangezien publiek bezit is verworven met publiek geld en het budgetrecht bij het parlement ligt. Het overzicht is tevens de basis voor de

verantwoording die ministers over het beheer van hun bezittingen afleggen aan het parlement en voor transparantie richting burgers en bedrijven.

Goed zicht op de stand en staat van bezittingen is nuttig en nodig om:

- een goede voorbereiding van en besluitvorming over beleid (§ 15.2) en de benodigde budgetten mogelijk te maken (§ 15.3);
- de ministeriële verantwoordelijkheid voor het beheer van publiek bezit goed te kunnen invullen, en daarmee een goede taakvervulling door de ministeries te bevorderen (§ 15.4);
- een goede verantwoording over publiek bezit en de inzet van publiek geld af te leggen (§ 15.5);
- inzicht te krijgen in de doelmatigheid van het beleid en de bedrijfsvoering (§ 15.6), en
- het Centraal Bureau voor de Statistiek in de gelegenheid te stellen betrouwbare statistieken op te stellen (§ 15.7).

Zicht op bezittingen dient meerdere doelen

Figuur 3: Belangrijkste doelen zicht op rijksbezit

In de volgende paragrafen werken wij de meerwaarde van een beter zicht op het rijksbezit verder uit.

15.2 Beleid bepalen

Bezittingen vormen een middel om beleidsambities te kunnen realiseren. Zicht op het bezit is dan ook van belang om te kunnen bepalen of de bezittingen qua omvang en staat van onderhoud toereikend zijn voor de beleidsambities. Ontbrekend of beperkt zicht kan leiden tot irreële beleidsambities, maar ook tot onbenutte kansen.

Het is aan de ministers om hun beleid zorgvuldig voor te bereiden⁵⁷ en doelmatig, doeltreffend en zorgvuldig uit te voeren. Het parlement keurt het beleid goed en controleert de uitvoering ervan. Vragen die de minister en het parlement hierbij kunnen stellen zijn:

- Welke investeringen zijn nodig om lopend beleid te kunnen voortzetten of nieuw beleid te kunnen starten, en welk beslag legt dat op toekomstige begrotingsruimte (vanwege beheer- en onderhoudskosten)? Dit bepaalt de werkelijke kosten van (bestaand of nieuw) beleid.
- Welke maatschappelijke kosten en baten vloeien voort uit het aanhouden van het huidige bezit, respectievelijk het verwerven van nieuwe bezittingen?
- Zijn alle huidige bezittingen ook in de toekomst nog wel nodig voor het uitvoeren van beleid of de bijbehorende bedrijfsvoering?
- Wat betekent heroverweging of beëindiging van lopend beleid – bijvoorbeeld in verband met duurzaamheidsambities – voor bestaande bezittingen?

Voorbeeld: vastgoed Defensie en inzetbaarheid krijgsmacht

Het eindrapport van het interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) Vastgoedbeheer Defensie (Ministerie van Defensie, 2021a) plaatst het vastgoed van Defensie in het perspectief van de inzetbaarheid van de Nederlandse krijgsmacht: *‘De vastgoedportefeuille heeft een grote diversiteit aan gebouwen en infrastructuur, en biedt huisvesting aan personeel, opslag van wapens en munitie, lesfaciliteiten en oefenruimte, ondersteuning van bedrijfsprocessen, sport- en recreatiemogelijkheden en meer. Om die functies goed te kunnen vervullen, moet het vastgoed op orde zijn. Met andere woorden: de vastgoedportefeuille dient doelmatig, toekomstvast, duurzaam en structureel betaalbaar te zijn, en bovendien te voldoen aan wet- en regelgeving.’*⁵⁸ Het IBO concludeert dat Defensie voor een enorme opgave staat met het beheer van zijn huidige vastgoedportefeuille, waarin sprake is van fors achterstallig onderhoud^{59 60}.

15.3 Begroten

Ministers moeten informatie hebben over de omvang en de staat van onderhoud van hun bezittingen om in hun begrotingsramingen rekening te kunnen houden met de extra investeringen en de meerjarige kosten voor het beheer en onderhoud van alle bestaande en nieuwe bezittingen. Het parlement heeft de complete informatie nodig om zijn budgetrecht goed te kunnen uitoefenen. Instemmen met een investering betekent namelijk doorgaans ook ‘vastzitten’ aan uitgaven voor het beheer en het onderhoud ervan gedurende de gehele levenscyclus. Het risico bestaat dat investeringen met relatief lage initiële uitgaven uiteindelijk duurder uitpakken door relatief hoge lasten voor beheer en onderhoud. Een ander risico is dat uitstel van noodzakelijk onderhoud in latere jaren tot extra hoge kosten leidt (penny wise, pound foolish). Bij de rijksoverheid wordt informatie over onderhoud niet systematisch bij de begrotingen beschikbaar gesteld. Dit in tegenstelling tot hetgeen voor de decentrale overheden verplicht is gesteld.

Volledige informatie over de bezittingen bevordert de besluitvorming over begrotingen

Figuur 4: Ook complete informatie over de bezittingen en de onderhoudskosten ervan moet onderdeel uitmaken van de begrotingen

Voorbeeld: rapport *Instandhouding hoofdwegen*

In ons rapport *Instandhouding hoofdwegen* (Algemene Rekenkamer, 2014) schreven wij over de weinig samenhangende en soms summiere informatie over het benodigde instandhoudingsbudget die de Tweede Kamer ontvangt. Decentrale overheden moeten zich in hun begroting verantwoorden over het onderhoud van hun kapitaalgoederen, waaronder infrastructuur. Voor provincies en gemeenten is in wetgeving vastgelegd dat decentrale wegbeheerders (provincies en gemeenten) aan Provinciale Staten respectievelijk de gemeenteraad informatie moeten verstrekken over het onderhoud van hun wegennetten. Deze informatie heeft onder meer betrekking op het gewenste onderhoudsniveau (het ambitieniveau), de staat van onderhoud (inclusief achterstallig onderhoud), en de kosten die hiermee gemoeid zijn. Provinciale Staten en de gemeenteraad kunnen op basis van deze informatie een keuze maken voor het ambitieniveau en de daarbij behorende instandhoudingskosten. Provinciale Staten respectievelijk de gemeenteraad hebben dus beter zicht op de financiële situatie van het wegonderhoud dan de Tweede Kamer.

In het rapport '*Ruimte in de ramingen? Meerjarenramingen onderzocht*' (Algemene Rekenkamer, 2021a) constateerden wij onder meer dat de veronderstellingen en gegevens in de ramingsmodellen, waaronder die over de omvang van bezittingen, niet altijd actueel en accuraat zijn.

Voorbeeld: beheer van vastgoed

In ons verantwoordingsonderzoek 2020 bij het Ministerie van Defensie (Algemene Rekenkamer, 2021b) constateerden wij dat de minister van Defensie nog geen volledig inzicht heeft in de staat van het vastgoed. Ook het budget voor beheer en onderhoud is al jarenlang onvoldoende. Het wordt vooral ingezet om storingen en acute problemen te verhelpen. Dit gaat ten koste van het preventieve onderhoud, dat daardoor al jaren onder de norm blijft. Het achterstallige onderhoud loopt daarmee verder op. Ook de interne ramingen voor de budgetten voor instandhouding van het vastgoed nemen na 2022 drastisch af, terwijl het huidige budget al ontoereikend is. Wij merkten het gebrek aan voortgang en het ontbreken van inzicht en overzicht in de totale vastgoedportefeuille, in combinatie met de tekortkomingen in de processen van vastgoedmanagement en de budgettaire problemen die zich daarbij voordoen, als een ernstige onvolkomenheid aan.

Voorbeeld: Instandhouding Hoofdvaarwegennet

Zonder actuele, betrouwbare en complete informatie over het hoofdvaarwegennet is geen juiste inschatting te maken van het benodigde budget voor beheer en onderhoud.

Uit een recente externe beoordeling van de ramingssystematiek bij Rijkswaterstaat in 2020 bleek dat areaalgegevens onvoldoende werden geregistreerd, incompleet waren, en geregeld onbetrouwbaar waren (Horvat & Partners, 2020). In het rapport *Instandhouding hoofdvaarwegennet* (Algemene Rekenkamer, 2015a) wees de Algemene Rekenkamer er al op dat het inzicht in de te beheren objecten onvolledig was, en riep zij Rijkswaterstaat op te zorgen voor betere kwaliteit van areaalgegevens⁶¹. Daarnaast wezen we erop dat informatie over het benodigde budget voor de instandhouding van het hoofdvaarwegennet ook voor het parlement van belang is, zodat het parlement kan beoordelen of het beschikbare budget voldoende is. Daarom vonden wij dat de minister van Infrastructuur en Waterstaat het parlement zicht moet bieden op de toekomstige ontwikkelingen in de omvang en kwaliteit van het hoofdvaarwegennet, met bijvoorbeeld gegevens over bruggen en sluizen die moeten worden vervangen, en het daarvoor benodigde geld in relatie tot het beschikbare budget.

Een goed overzicht van bezittingen draagt tevens bij aan een duidelijk onderscheid tussen aan de ene kant consumptieve uitgaven en aan de andere kant kapitaalinvesteringen met als doel structuurversterking. De 16e Studiegroep Begrotingsruimte bepleit zo'n onderscheid. Niet alleen voor een betere afweging maar ook omdat dit structuurversterkende uitgaven beschermt tegen te snel schrappen, bijvoorbeeld in tijden van bezuinigingen. Kapitaalinvesteringen schrappen lijkt aantrekkelijk, omdat dit op korte termijn aanzienlijke besparingen oplevert, terwijl de gemiste financiële en maatschappelijke baten zich vaak pas later manifesteren⁶². Andersom geldt dat bij investeringen niet altijd rekening wordt gehouden met de daaraan verbonden onderhoudslasten.

15.4 Beheren

Ministers moeten zicht op hun bezit hebben om hun wettelijke verantwoordelijkheden voor het beheer ervan te kunnen overzien en in te vullen, en daarbij beheerst en planmatig onderhoud uit te voeren. Ook draagt het zicht bij aan een beter beheer van risico's voor verlies door schade, diefstal of andere onverwachte gebeurtenissen. Het parlement heeft dit zicht ook nodig om te controleren of ministers hun wettelijke verantwoordelijkheden goed invullen.

Een goed beheer van de bezittingen is geen doel op zich, maar nodig voor het uitvoeren van de taken van een ministerie en om prudent om te gaan met publiek bezit dat met publieke middelen is verworven. Beperkt zicht op de te beheren bezittingen kan leiden tot haperende taakvervulling. Gebouwen of tanks die niet worden onderhouden verliezen hun waarde.

Voorbeeld: beheer van IT-systemen

IT-systemen (hard- en software) van de ministeries zijn onmisbaar voor de dienstverlening door de overheid. Ze moeten goed werken en dus ook goed worden onderhouden. Dat begint bij inzicht in alle IT-infrastructuur en applicaties en goede planning en uitvoering van de onderhoudswerkzaamheden. In onze verantwoordingsonderzoeken 2018, 2019 en 2020 bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Algemene Rekenkamer, 2019b, 2020, 2021c) hebben wij geconstateerd dat het inzicht van de CIO's in het IT-landschap van hun eigen ministerie onderling verschilt, en dat de informatievoorziening over het IT-landschap van de departementen aan de Tweede Kamer beter kan. Ook constateerden we dat de politieke en maatschappelijke belangstelling voor IT meestal uitgaat naar vernieuwing – en in het bijzonder naar het mislukken hiervan. Over beheer en onderhoud, dat toch driekwart van het budget opslokt, wordt minder gecommuniceerd. In het Besluit CIO-stelsel Rijk is vastgelegd dat de departementale CIO's inzicht moeten hebben in het IT-landschap van hun departement. Dit inzicht is de basis voor onderhouds- en vernieuwingsplannen die ervoor zorgen dat de IT-systemen nu en in de toekomst goed werken. Dit waarborgt de dienstverlening van het Rijk.

Voorbeeld: vastgoedportefeuille Rijk

Het meeste vastgoed van het Rijk wordt beheerd door het Rijksvastgoedbedrijf (RVB). Met beheer over 11,7 miljoen m² gebouwen en 91.057 hectare grond is het RVB de grootste vastgoedbeheerder van Nederland. Op de vastgoedmarkt gaat het om grote sommen geld, is er weinig transparantie, zijn waarderingen subjectief en transacties ingewikkeld. Dit vergroot het risico op misstanden en fraude. In ons rapport *Huisvesting door het Rijksvastgoedbedrijf* (2015b) gaven wij aan dat een juiste en volledige vastgoedadministratie en inzicht in alle aan het vastgoed verbonden kosten randvoorwaarden zijn voor het goed kunnen beheren van de vastgoedportefeuille. De (financiële) informatie uit de administratie moet bruikbaar zijn om te sturen op de verschillende financiële en maatschappelijke doelen die het Rijk met

vastgoed nastreeft. We drongen aan op transparantie over de manier waarop financiële en maatschappelijke doelen tegen elkaar worden afgewogen bij het nemen van vastgoedbeslissingen. In datzelfde rapport, en ook in ons verantwoordingsonderzoek 2017 bij het toenmalige Ministerie van Wonen en Rijksdienst (Algemene Rekenkamer, 2018b), gaven wij aan dat inzicht in de actuele marktwaarde van het Rijksvastgoed onder meer wenselijk is om te kunnen sturen op de doelmatigheid van keuzes over vastgoed. In ons verantwoordingsonderzoek 2019 bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) (Algemene Rekenkamer, 2020b) constateerden we echter dat het RVB niet genoeg inzicht had in de boekwaarde en marktwaarde van de vastgoedportefeuille, en evenmin in de omvang ervan. Vastgoed informatie ontbrak of was in heel veel verschillende administraties opgenomen, waardoor er geen integraal beeld was en belemmeringen konden ontstaan voor zowel sturing als verantwoording. We concludeerden tevens dat verbeteringen mogelijk waren in de maatregelen om gangbare risico's bij verkoopprocedures, zoals belangenverstrengeling, beïnvloeding van taxaties, lekken van vertrouwelijke informatie en facilitering van criminele activiteiten, te beheersen. In het verantwoordingsonderzoek 2020 bij het Ministerie van BZK (Algemene Rekenkamer, 2021c) konden we vaststellen dat het RVB nu werkt met een bronsysteem waarin alle gegevens over de volledige vastgoedportefeuille verzameld zijn: de Centrale Vastgoed Registratie. Ook constateerden we dat het RVB onze aanbevelingen uit het verantwoordingsonderzoek 2019 bij het Ministerie van BZK rond verkooptransacties had opgevolgd.

15.5 Verantwoorden

Ministers moeten zicht op hun bezit hebben om zich in hun jaarverslagen goed te kunnen verantwoorden over de zinnige, zuinige en zorgvuldige inning en besteding van publiek geld. Aan de hand van deze jaarverslagen verleent het parlement de ministers decharge over het gevoerde financieel beheer.

De besteding van publiek geld eindigt niet bij het verwerven van bezittingen. In die bezittingen ligt dat publieke geld immers vast – niet-financiële rijksbezittingen zijn belastinggeld in vaste vorm. Bovendien vloeien uit het bezit instandhoudingslasten voort. Andere bezittingen, zoals concessies, betekenen juist een recht op toekomstige ontvangsten voor de schatkist.

Ook zijn er met gebruik van de bezittingen vaak grote publieke belangen gemoeid, zoals veiligheid en bereikbaarheid. Dit geldt zowel voor bezittingen als defensiematerieel, wegen en bruggen, als voor bijvoorbeeld IT-middelen.

Voor een volledige publieke verantwoording over de herkomst en besteding van rijksgeld is zicht op en informatieverstrekking over de bezittingen en de wijzigingen daarin gedurende het begrotingsjaar dan ook een vereiste. Volledige informatie over de bezittingen versterkt de basis voor decharge en bevordert de dialoog tussen ministers en parlement over het beheer van de bezittingen en de beleidsresultaten die zijn behaald met de bezittingen. Daarmee ondersteunt deze informatie de democratische controle op het beheer van de bezittingen, en ondersteunt het de dialoog over een volgende begroting. Daarnaast is transparantie richting burgers gebaat bij informatie over al het bezit dat in hun belang en met besteding van hun belastinggeld wordt aangehouden.

Volledige informatie over de bezittingen bevordert de dialoog tussen ministers en parlement

Figuur 5: Ook een balans met alle financiële en niet-financiële bezittingen moet onderdeel uitmaken van de verantwoordingsstukken

Bovendien kan de aandacht die een volledige verantwoording over de bezittingen vereist en genereert ministers verder stimuleren en ondersteunen om hun verantwoordelijkheid voor het beheer ervan (zie § 15.4) adequaat in te vullen.

15.6 Doelmatigheid beoordelen

Het gebruik van bezittingen in beleid en bedrijfsvoering gaat gepaard met kosten voor afschrijvingen, beheer en onderhoud. Zicht op de bezittingen en de inzet daarvan is dan ook onmisbaar voor een goed inzicht van ministers en het parlement in de doelmatigheid van beleid en bedrijfsvoering van de ministeries, ter beantwoording van de vragen 'Wat gaat het kosten?', of 'Wat heeft het gekost?'⁶³. Het inzicht

ondersteunt daarmee de ambities en activiteiten van de Operatie Inzicht in Kwaliteit op het gebied van de doelmatigheid⁶⁴. Ook bevordert het een goede aanlevering van de informatie over de doelmatigheid, die ministers op grond van artikel 3.1 van de Comptabiliteitswet 2016⁶⁵ moeten opnemen bij voorstellen, voornemens en toezeggingen. Onvoldoende zicht op de bezittingen vertroebelt het doelmatigheidsbeeld, hetgeen tot te dure keuzes kan leiden.

Voorbeeld: bezuinigingen Defensie

In ons rapport *Uit het Vizier* (Algemene Rekenkamer, 2021d) wezen wij op het gebrek aan inzicht in de exploitatiekosten van het materieel bij Defensie, waardoor het lang niet altijd traceerbaar of navolgbaar is of de voorgenomen bezuinigingen zijn bereikt. Ook schreven wij dat het onduidelijk is of de begroting daadwerkelijk de kosten van ieder wapensysteem dekt. Om de exploitatie mogelijk te maken en daarop te sturen en daarmee uiteindelijk de gereedheid te halen die door de minister wordt beloofd, is meer inzicht in de exploitatiecijfers noodzakelijk. Daarmee verbeteren de verantwoording over de begroting en het inzicht in de doelmatigheid van de overheidsuitgaven.

15.7 Statistieken opstellen

Goede informatie over de omvang van de bezittingen en de wijzigingen daarin is ook van belang voor het opstellen van enkele belangrijke statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Op grond van Europese regels⁶⁶ rapporteert het CBS periodiek aan de Europese Commissie (Eurostat) cijfers over onder andere het overheidstekort, de overheidsschuld en de overheidsinvesteringen. Daarnaast stelt het CBS jaarlijks op statistische grondslagen de 'overheidsbalans'⁶⁷ op, die inzicht biedt in de financiële en niet-financiële bezittingen (bezittingen, schulden en het vermogen) van de sector overheid⁶⁸. De overheidsbalans wordt opgenomen in de Miljoenennota.

In de Rijksbegrotingsvoorschriften 2021 is een model opgenomen⁶⁹ voor rapportage van standen en mutaties van de bezittingen aan het CBS. Ministeries moeten dit model invullen (zie bijlage 2). In ons onderzoek hebben wij echter vastgesteld dat ministeries, met uitzondering van de agentschappen, deze overzichten de laatste jaren niet meer invullen. De reden hiervoor is dat het activa-overzicht van model 4.70 niet goed aansluit op het kas-verplichtingenstelsel waardoor het CBS de overzichten

vaak niet of onvolledig ingevuld ontvangt van de departementen.⁷⁰ Het CBS is daarom gestopt met het opvragen van deze overzichten.

In plaats van de informatie via dit model ontvangt het CBS voor de overheidsbalans de departementale saldibalansen en bestanden met alle transacties van de ministeries (de 'kasrealisaties')⁷¹. Uit deze bronnen zoekt en put het CBS de gegevens die relevant zijn voor de statistieken – ook die van de bezittingen.

Ontoereikende registraties en rapportages van de bezittingen bemoeilijken het werk van het CBS. Hoe vollediger, betrouwbaarder, tijdiger en consistentere de ministeries wijzigingen in hun bezittingen registreren en rapporteren, hoe beter en doelmatiger het CBS zijn statistieken kan opstellen. Dit betekent dat het wenselijk is dat ministeries alle mutaties in hun bezittingen adequaat vastleggen, bijvoorbeeld in een activa-administratie. Hierin horen, naast aan- en verkopen, onder meer ook schenkingen, kwijtscheldingen van verstrekte leningen en vorderingen, en afstotingen die niet tot opbrengsten leiden te worden opgenomen. Het CBS ontvangt deze informatie nu niet stelselmatig van de ministeries, waarbij ook het risico bestaat dat relevante informatie ontbreekt.

Daarom verdient het de voorkeur als de ministeries zelf hun standen en mutaties goed vastleggen en rapporteren, zowel gezien vanuit hun primaire verantwoordelijkheid ervoor, als vanuit het belang van volledige, tijdige, betrouwbare en consistente statistieken. Eurostat beschouwt het opstellen van een staatsbalans door het Ministerie van Financiën als 'a key input to the statistical compilation process'⁷². De Europese Commissie bepleit dat alle publieke organisaties in de lidstaten een baten-lastenboekhouding voeren voor het produceren van betrouwbare en consistente EMU-cijfers⁷³. Informatie over de bezittingen maakt daar onderdeel van uit.

Overheids- en staatsbalans⁷⁴

De staatsbalans werd door minister van Financiën Liefstinck in 1947 ingevoerd en met ingang van 2013 door minister Dijsselbloem afgeschaft. Als reden hiervoor werd gegeven dat het CBS met ingang van 2014 had besloten om de overheidsbalans jaarlijks te blijven publiceren, waardoor volgens het kabinet de noodzaak voor publicatie van de staatsbalans was verdwenen⁷⁵. De staatsbalans bood een overzicht van de bezittingen, schulden en het vermogen van de Nederlandse staat. De Adviescommissie Verslaggevingsstelsel Rijksoverheid (AVRo) heeft in 2017 aanbevolen om de staatsbalans opnieuw op te stellen. Ook de Tweede Kamerleden Sneller en Snels, rapporteurs verslaggevingsstelsel, riepen eind 2018 op tot een spoedige herinvoering van de staatsbalans. De minister van Financiën heeft het CBS in 2019 daarom

gevraagd om bij wijze van pilot een staatsbalans op te stellen. De uitkomsten van deze pilot zijn, met toelichting en duiding, opgenomen in de bijlagen bij de Miljoenennota 2020⁷⁶. In de Miljoenennota 2021 ontbreekt de staatsbalans weer.

De voormalige staatsbalans was opgebouwd uit statistische informatie. Het kabinet legde er geen verantwoording mee af⁷⁷.

16. Conclusies en aanbevelingen

16.1 Inleiding

Alle ministeries hebben bezittingen. Het gaat daarbij vaak om kostbare bezittingen en essentiële maatschappelijke voorzieningen waarvan burgers en bedrijven afhankelijk zijn, zoals wegen, bruggen en sluizen. En om bezittingen waarmee de overheid collectieve diensten verleent, zoals het defensiematerieel, natuurgebieden, de collectie cultureel erfgoed en de voorraad coronavaccins. Maar ook om de vele IT-systemen (hardware en software) en het Rijksvastgoed, die de dienstverlening van de overheid aan burgers moet mogelijk maken. Uit een in 2019 – bij wijze van pilot – door het Centraal Bureau voor de Statistiek opgestelde staatsbalans blijkt dat de waarde van de bezittingen eind 2018 circa € 350 miljard bedroeg.

Het zicht hierop voor Kamerleden en burgers is echter beperkt. Ook voor intern gebruik houden de ministeries geen totaaloverzichten bij van alle bezittingen die ze beheren. De oorzaak is eenvoudig: in tegenstelling tot hetgeen de rijksoverheid verplicht stelt aan bestuurders van gemeenten, provincies, scholen, universiteiten, ziekenhuizen en vrijwel elke andere publieke organisatie, hoeven ministers in hun jaarverslag geen verantwoording af te leggen over de vele belangrijke bezittingen die zij beheren. Dat staat haaks op het principe dat over publiek geld publieke verantwoording moet worden afgelegd.

Zowel de ambtelijke Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid, de Studiegroep begrotingsruimte, de Tweede Kamerleden Sneller en Snels - als rapporteurs van de vaste commissie voor Financiën -, de verslaggevingswetenschappers

Van Schaik en Budding, als Eurostat hebben zich uitgesproken voor het aanvullen van de huidige departementale verantwoordingsstukken met informatie over bezittingen en schulden en voor het opstellen van een staatsbalans.

De Algemene Rekenkamer biedt via dit rapport globaal inzicht in het huidige rijksbezit per ministerie, op basis van eigen onderzoek en informatie van de ministeries. Bezittingen waarvan het parlement geen compleet beeld heeft. Ook het beeld dat wij van de bezittingen geven is overigens nog niet volledig. Zo ontbreken vaak waardeningen, of zijn deze niet meer actueel.

In dit rapport hebben we ook aangegeven voor welke doeleinden de ministers, het parlement en andere belanghebbenden de informatie over deze bezittingen kunnen benutten. Goed zicht op de stand en staat van de rijksbezittingen helpt de ministers en het parlement meer weloverwogen te besluiten over de inzet van publiek geld. Daarmee is het van belang voor het parlementaire budgetrecht. Tevens stelt het de ministers beter in staat het beheer van publiek bezit op verantwoorde wijze te organiseren, en hun verantwoordelijkheden voor beleid, begroting, en verantwoording goed te kunnen invullen. Weten wat je hebt is een belangrijke voorwaarde om het bezit goed te kunnen beheren en onderhouden, zodat ministeries hun publieke taken goed kunnen blijven uitvoeren. Tenslotte dient zicht op rijksbezit het inzicht in de doelmatigheid van beleid en bedrijfsvoering, alsmede het opstellen van betrouwbare statistieken.

In de volgende paragrafen doen we enkele aanbevelingen om de in dit rapport geboden informatie over de bezittingen te benutten voor het verbeteren van de informatie in begrotingen en verantwoordingen, voor het versterken van het beheer van de bezittingen, en voor het versterken van de parlementaire controle op begrotingen en verantwoordingen. Het is aan de ministers van Financiën respectievelijk Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties om hierin regie te voeren, gezien hun rijksbrede verantwoordelijkheden ter zake.

16.2 Naar structureel zicht op rijksbezit

We bevelen aan dat de ministers de in dit rapport geboden overzichten per ministerie als basis gebruiken om deze verder te completeren en actualiseren, en vervolgens structureel bij te houden. Ministers kunnen deze overzichten vervolgens benutten om extern inzicht te bieden in de bezittingen en de staat van onderhoud ervan, onder meer als vast onderdeel van hun jaarverslagen. We bevelen de ministers tevens aan de waarde van hun bezittingen te bepalen en bij te houden, zodat zij

weten en kunnen tonen hoeveel publiek geld in die bezittingen vastligt. We bevelen het parlement aan deze informatie te gebruiken bij het beoordelen van begrotingen en verantwoordingen, en daarbij vragen te stellen als: zijn de gestelde doelen haalbaar gezien de beschikbare bezittingen en de staat van onderhoud ervan?; wordt er in de begrotingen voldoende rekening gehouden met de benodigde budgetten voor instandhouding en onderhoud?; en heeft de minister zijn wettelijke verantwoordelijkheid voor het beheer van de bezittingen goed ingevuld? Deze vragen zouden ook een plaats verdienen in de handreiking controle begroting en verantwoording, die de rapporteurs van de Tweede Kamercommissies gebruiken bij het controleren van begrotingen en verantwoordingen.

Structureel zicht op alle rijksbezittingen

Figuur 6: *Alle rijksbezittingen verdienen het te worden belicht*

16.3 Van saldibalans naar ministeriebalans

In de pilots bij de ministeries van Defensie en Infrastructuur en Waterstaat (genoemd in hoofdstuk 1) is al enige ervaring opgedaan met het opstellen van een balans. Het wenkend perspectief is dat alle ministeries stap voor stap hun saldibalansen laten uitgroeien tot volwaardige ministeriebalansen (zie § 1.1). Deze ministeriebalansen kunnen vervolgens de basis vormen voor het opstellen van de staats- en overheidsbalans.⁷⁸

Te zetten stappen op weg naar ministeriebalansen zijn:

- aanvullen van de saldibalansen met informatie over alle bezittingen;
- indelen van de aldus aangevulde saldibalansen volgens algemeen aanvaarde verslaggevingsprincipes;

- waarden van de bezittingen, resulterend in relevante boekwaarden;⁷⁹
- toevoegen van een toereikende toelichting, analyse en duiding van de informatie.

Als waarderingsgrondslag voor de bezittingen kan gekozen worden voor historische kostprijs of actuele waarde. Een voordeel van de waardering tegen kostprijs is dat deze minder bewerkelijk is dan de actuele waarde, die regelmatig opnieuw moet worden bepaald. Een nadeel van de historische kostprijs is dat deze, zeker als de aanleg of verwerving in het verre verleden plaatsvond, weinig inzicht meer biedt in de actuele waarde.

Het waarden van bezittingen

Als grondslag voor de waardering van bezittingen komen, op grond van titel 9 boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, de kostprijs (verkrijgings- of vervaardigingsprijs) en de actuele waarde in aanmerking.

Agentschappen moeten op grond van de Regeling agentschappen hun bezittingen waarden op verkrijgings- of vervaardigingsprijs, onder aftrek van cumulatieve afschrijvingen en eventuele opgetreden waardeverminderingen. Ook voor provincies en gemeenten is deze waarderingsgrondslag voorgeschreven, op grond van het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten. Andere publieke organisaties, zoals onderwijs- en zorginstellingen, volgen doorgaans krachtens de door het betreffende ministerie voor hun sector vastgestelde verslaggevingsregels titel 9 boek 2 BW en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Zij kunnen dus een keuze maken tussen de kostprijs of de actuele waarde.

16.4 Consequent toepassen lifecyclemanagement

In § 15.4 kwam aan de orde hoe ministers informatie over hun bezittingen kunnen benutten voor het beheer. Bij het onderwerp IT van de ministers kwam ook het begrip 'lifecyclemanagement' aan de orde.

Lifecyclemanagement is een methode voor het beheerst en planmatig onderhouden van de bezittingen gedurende hun hele levensduur.

Bij lifecyclemanagement worden gedurende de gehele levensduur van bezittingen de totale kosten in beeld gebracht en gehouden, en in aanmerking genomen bij het nemen van besluiten over onderhoud, vernieuwing, vervanging, afstoting, financiering en tariefbepaling. Dit bevordert een optimaal beheer en daarmee een doelmatige

aanwending van publieke middelen. Zo kan een duurdere weg met lagere onderhoudskosten soms een beter alternatief zijn dan een goedkope weg met hoge onderhoudskosten. Over de gehele gebruiksperiode is dan minder geld nodig. Hetzelfde kan gelden voor gebouwen, vliegtuigen of schepen.

We bevelen alle ministers aan om zoveel mogelijk lifecyclemanagement toe te passen voor de bezittingen die zij beheren, en daarbij lering te trekken uit elkaars ervaringen. Het rapport van de ambtelijke Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijkoverheid bevat enkele voorbeelden van lifecyclemanagement voor bezittingen van het Ministerie van Defensie (Apache-helikopters) en het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (aanleg en onderhoud watersystemen, rijkswegen en hoofdvaarwegen door Rijkswaterstaat)⁸⁰.

Voorbeeld: Instandhouding Hoofdwegennet

In ons onderzoek *Instandhouding Hoofdwegennet* (Algemene Rekenkamer, 2014) gingen wij in op het belang om vooraf bij de budgettering al rekening te houden met de levenscyclus van objecten. Dit betekent dat bij besluitvorming over aanleg al rekening gehouden wordt met alle toekomstige lasten die een nieuwe weg met zich meebrengt ('lifecycle-costing'). Immers, bij de keuzes die worden gemaakt bij de besluitvorming en de aanleg van een nieuwe weg, komen de daaruit voortvloeiende instandhoudingskosten grotendeels vast te liggen. Ook in de gebruiksfase moeten instandhoudingsmaatregelen zodanig worden gekozen en gepland dat de instandhoudingskosten over de gehele levensduur zo laag mogelijk zijn. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat wordt gekozen voor duurzamere maar in eerste instantie duurdere maatregelen die zich in de loop van de tijd terugverdienen. Wij bepleitten daarom destijds een ambitieuzere uitvoering van de voornemens van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu om het 'lifecycle-denken' bij de instandhouding van het hoofdwegennet toe te passen.

16.5 Tot slot

Met rijksbezittingen zijn grote publieke belangen en grote bedragen aan publiek geld gemoeid. Ze verdienen dan ook een prominente plaats in de publieke verantwoording. Waar vrijwel elke organisatie van enige betekenis structureel inzicht moet geven in haar bezittingen, verdwijnen de rijksbezittingen na het jaar van aanschaf in de mist. Een beter zicht op de bezittingen versterkt de basis voor besluitvorming, beheer en decharge, en past bij een prudente omgang met publiek geld. Het voedt bovendien het vertrouwen van burgers en bedrijven in die verantwoording, en daarmee in het functioneren van de rijksoverheid. In een tijd waarin de roep om integraal denken en integrale verantwoording door publieke organisaties steeds luider klinkt moet het niet meer dan vanzelfsprekend zijn dat ministers transparant zijn over hun bezit. We bevelen dan ook aan dit rapport te betrekken bij de lopende evaluatie van het verslaggevingsstelsel, om van daaruit de informatie over de bezittingen op minstens hetzelfde niveau te brengen als voor andere organisaties – publiek en privaat – de gewoonste zaak van de wereld is.

17.

Reactie minister van Financiën en nawoord Algemene Rekenkamer

De minister van Financiën heeft op 1 november 2021, namens het kabinet, gereageerd op ons conceptrapport. In § 17.1 is de reactie van de minister opgenomen. In § 17.2 staat ons nawoord.

17.1 Reactie minister van Financiën

Hierbij bied ik u namens het kabinet de bestuurlijke reactie aan op het rapport Zicht op Rijksbezit. Met belangstelling heb ik kennisgenomen van uw rapport en ik zal dit rapport betrekken in de evaluatie van het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid die momenteel loopt en naar verwachting in het eerste kwartaal van 2022 zal worden aangeboden aan de Tweede Kamer.

Ik onderschrijf volledig de achterliggende doelstelling van uw rapport: het onderzoeken hoe de informatievoorziening aan de Tweede Kamer in begrotingen en verantwoordingen kan worden verbeterd. Dit vanuit ons gezamenlijke doel om het parlement te ondersteunen bij het uitoefenen van het budgetrecht. Hierbij is de belangrijkste vraag welke informatie de gebruiker nodig heeft voor de oordeels- en besluitvorming.

U stelt in uw rapport dat het parlement complete informatie over alle rijksbezittingen nodig heeft om zijn budgetrecht goed te kunnen uitoefenen. Het hebben van een ministeriële balans of staatsbalans vormt geen onderdeel van de huidige wet- en regelgeving (Comptabiliteitswet 2016). De Comptabiliteitswet is dusdanig ingericht dat het parlement wordt ondersteund in het autoriseren, middels de begrotingen, en het controleren, middels de jaarverslagen, van de verplichtingen, uitgaven en

ontvangsten. Aanvullend hierop worden de materiële vaste activa van agentschappen, zoals Rijksvastgoedbedrijf en SSC-ICT, in de verschillende departementale jaarverslagen verantwoord. Tevens wordt het parlement in de Miljoenennota geïnformeerd over het vermogen, de activa en passiva van de overheid via de overheidsbalans (bijlage 8 in de Miljoenennota 2022).

Onderdeel van de evaluatie van het verslaggevingsstelsel van de rijksoverheid is het onderzoek of aanvullende informatie omtrent materiële activa kan bijdragen aan de oordeels- en besluitvorming van het parlement. Hierbij zal ook aandacht geschonken worden aan de reikwijdte van deze informatie. Het is van belang dat de baten van dergelijk inzicht ook in verhouding staan tot de kosten. Het verkrijgen én structureel bijhouden van alle bezittingen van de Rijksoverheid, inclusief de financiële waardering van al deze activa, vraagt een forse inspanning, zowel financieel als voor wat betreft de inzet van mensen. Hierom zal de focus liggen – in lijn met het advies van de Studiegroep Begrotingsruimte – op die onderdelen van de rijksoverheid waar grote investeringen plaatsvinden. Hier zal naar verwachting de meeste toegevoegde waarde liggen.

Ook geeft u aan dat beter of completer zicht op de activa kan bijdragen aan het materieel beheer en besluitvorming binnen departementen. Ik onderschrijf ten volste het belang van de zorg voor het onderhoud en de instandhouding van roerende en onroerende zaken binnen de Rijksoverheid. De huidige wettelijke bepalingen rondom de materiële bedrijfsvoering zien op de doelmatigheid, rechtmatigheid, ordelijkheid en controleerbaarheid van het verwerven, het beheren en het afstoten van materieel. Een (ministeriële) balans wordt in deze bepalingen niet voorgeschreven. Departementen worden dus ook zonder een dergelijke balans geacht een adequate materiële bedrijfsvoering te voeren en inzicht te hebben in de gehele levenscyclus van een product. Uit de door u genoemde rapporten blijkt dat binnen verschillende departementen nog aandachtspunten en (forse) uitdagingen liggen op het gebied van materiële bedrijfsvoering. Er wordt hard gewerkt om deze aandachtspunten op te lossen en om het (kosten-)inzicht te verbeteren. Voorbeelden hiervan zijn:

- Het ministerie van Defensie is bezig om de komende jaren stapsgewijs steeds meer inzicht en kosteninformatie te verkrijgen. In dit project komen verschillende initiatieven samen, zoals *life cycle costing* en het voornemen om te komen tot een materiële vaste activa-administratie;
- Het zodanig inrichten van het assetmanagementproces binnen Rijkswaterstaat dat de planning, uitvoering en (financiële) rapportage alle instandhoudingsactiviteiten omvatten. Het proces vereist een informatievoorziening die volledig, uniform en actueel is en die het mogelijk maakt centraal te kunnen sturen;

- Speciale aandacht ligt ook in het inrichten en professionaliseren van het *life cycle management*, vaak ook specifiek gericht voor ICT-projecten. Hiermee wordt een meer systematische aanpak van het beheer van de levenscyclus van een product beoogd, vanaf het ontwerp en ontwikkeling tot de uiteindelijke totstandkoming en afstoting. Dit draagt zowel bij aan de initiële besluitvorming, het onderhoud en de uiteindelijke vervanging.

Naast bovenstaande algemene reactie heb ik van enkele departementen nog verschillende aanvullingen, correcties en wijzigingen op de verschillende ministeriële balansen ontvangen. Deze zal ik u separaat doen toekomen.

Zoals ik in het begin al heb aangegeven zal ik uw bevindingen en aanbevelingen betrekken in de evaluatie naar het verslaggevingsstelsel en ben ook gaarne bereid om hier met u het gesprek over aan te gaan.

17.2 Nawoord Algemene Rekenkamer

Anders dan gebruikelijk in de slotfase van ons onderzoek hebben wij met de reactie van het kabinet nog een flink aantal aanvullingen, correcties en wijzigingen op ministeriële staten van bezittingen van de ministeries ontvangen. Waar nodig hebben we deze verwerkt in dit rapport. Het illustreert enerzijds dat betrouwbare gevalideerde informatie niet voorhanden was, en anderzijds dat het kabinet een goede administratie van rijksbezit serieus wil nemen. Tegelijkertijd begrijpen wij ook dat het kabinet in zijn reactie enigszins terughoudend is gelet op zijn demissionaire status.

Zoals uit ons rapport blijkt hebben alle ministeries bezittingen – waaronder ICT-middelen – waarmee grote publieke belangen en veel publiek geld zijn gemoeid. De niet-financiële bezittingen zijn publiek geld in vaste vorm. Ook over dat publieke geld moet publieke verantwoording worden afgelegd. Wij complimenteren het kabinet ermee dat het nu een begin wil maken bij die onderdelen van de rijksoverheid waar grote investeringen plaatsvinden. Wij vinden echter dat het daar niet bij kan blijven. Voor een uniform verslaggevingsstelsel en een compleet overzicht van bezittingen is het nodig om ook bij de andere onderdelen van de rijksoverheid voortgang te boeken. De minister geeft geen uitsluitsel of en op welke termijn dat verwacht kan worden.

Uitgezonderd de ministeries van het Rijk zijn alle organisaties in Nederland van enige betekenis – privaat en publiek – wettelijk verplicht zich over hun bezittingen via een balans te verantwoorden. Ondernemingen, stichtingen, provincies, gemeenten, scholen, ziekenhuizen en vrijwel alle overige publieke organisaties. Ook in veruit de

meeste landen binnen de Europese Unie en de OECD is het opstellen van een balans door de centrale overheid gemeengoed. Het lijkt ons voor regering en parlement op de lange termijn moeilijk vol te houden dat deze regels op nagenoeg iedereen van toepassing zijn, behalve op de rijksoverheid zelf.

Bijlagen

Bijlage 1 Uitgangspunten voor de indeling van de staten en het daarin opnemen van bezittingen

Een belangrijk gegeven voor publieke organisaties is dat zij hun bezittingen meestal niet verkrijgen en inzetten om er economische voordelen mee te behalen, zoals opbrengsten bij een tolbrug of boekwinsten bij vastgoed, maar om er publieke diensten mee te verlenen. Denk bijvoorbeeld aan autosnelwegen en defensiematerieel. Publieke organisaties tonen in hun jaarverslagen dan ook vooral bezittingen met maatschappelijk 'dienstverleningspotentieel'. In de staten van bezittingen van de ministeries zijn daarom veel bezittingen opgenomen die geen 'opbrengst' genereren, maar wel gebruikt worden voor het leveren van maatschappelijke diensten of gebruikt worden bij het uitvoeren van de taken van het ministerie.

Voor het in aanmerking nemen van bezittingen als rijksbezit hebben we als criterium gehanteerd of het *economische* eigendom berust bij de (rechtspersoon) Staat. Dat wil zeggen: bepalend is aan wie de 'lusten' van het bezit toekomen en wie de 'lasten' van het bezit dragen, ongeacht de *juridische* eigendom. Een voorbeeld zijn de gronden die in beheer zijn bij Staatsbosbeheer (een zbo). Het juridisch eigendom ligt bij Staatsbosbeheer, maar Staatsbosbeheer kan niet vrijelijk beschikken over de opbrengsten van een eventuele verkoop. Het economische eigendom berust bij het Rijk.

Om te bepalen bij welk ministerie een bezit moeten worden opgenomen in de staat van bezittingen hebben we gekeken welke minister verantwoordelijk is voor het beheer van dat bezit (welke minister 'gaat erover?'). In aansluiting daarop spreken we vervolgens van het 'bezit' van dat ministerie.

Vrijwel al het vastgoed van het Rijk wordt beheerd door het Rijksvastgoedbedrijf. Dit gebeurt al dan niet in opdracht van ministeries die het vastgoed gebruiken. Een groot aantal gebouwen valt onder het zogenoemde *specialty*-stelsel. Dit betreft gebouwen met voorzieningen die zijn toegespitst op de te huisvesten organisatie, zoals bijvoorbeeld penitentiaire inrichtingen en gerechtsgebouwen. In de praktijk ligt het economische risico van deze *specialties* bij het ministerie dat deze gebruikt. Dat betekent dat de voor- of en nadelen van waardevermeerdering dan wel -vermindering voor rekening komen van het desbetreffende ministerie. Daarom hebben wij deze gebouwen in de staat van bezittingen opgenomen van het ministerie dat deze gebruikt.

In de staten van bezittingen per ministerie zijn derhalve opgenomen:

- de bezittingen die nu al jaarlijks in de begrotings- en verantwoordingsdocumenten van dat ministerie worden verantwoord via de saldibalans (dit zijn alleen financiële bezittingen zoals deelnemingen, voorschotten, vorderingen en liquide middelen) en de balansen van de agentschappen;
- de andere materiële en immateriële rijksbezittingen waarvan het Rijk economisch eigenaar is en waarvoor de desbetreffende minister verantwoordelijk is voor het beheer (de minister 'gaat erover').

Voor de indeling van de staat van bezittingen per ministerie hebben we gebruik gemaakt van algemeen aanvaarde verslaggevingsprincipes:

- BW2 Titel 9 en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving: dit zijn de belangrijkste Nederlandse richtlijnen. Toepassing ervan is al verplicht voor de verantwoording van agentschappen;
- de *International Public Sector Accounting Standards* (IPSAS). Deze richtlijnen zijn speciaal bedoeld voor de publieke sector, en zijn daarom een goede aanvulling op de Nederlandse richtlijnen.

Vaste en vlottende activa

In de verslaggevingsrichtlijnen worden bezittingen aangeduid als 'activa', met een onderscheid tussen vaste activa en vlottende activa.

- Vaste activa zijn bezittingen die voor langere tijd worden aangehouden:
 - immateriële vaste activa (bijvoorbeeld software);
 - materiële vaste activa (bijvoorbeeld gebouwen en computers);
 - financiële vaste activa (bijvoorbeeld deelnemingen).
- Vlottende activa zijn onder andere voorraden, vorderingen en liquide middelen.

Deze terminologie hebben we ook gebruikt in de staten van bezittingen.

Andere uitgangspunten die we hebben gehanteerd zijn:

- van de deelnemingen zijn niet de bezittingen van die deelnemingen meegenomen, maar is volstaan met het tonen van de deelnemingen zelf. De deelnemingen zijn opgenomen bij het ministerie waar ze in de saldibalans staan;
- voorschotten zijn opgenomen onder de vlottende activa (vorderingen);
- publiek-private samenwerkingsprojecten in uitvoering zijn niet opgenomen in de staat van bezittingen. Publiek-private samenwerkingsprojecten die zijn afgerond en overgedragen aan het ministerie zijn wel opgenomen (ze zijn vanaf dat moment bezit van het ministerie);
- projecten in uitvoering in opdracht van een ministerie (zoals bij Rijkswaterstaat) zijn opgenomen als activa in uitvoering; en
- revolverende fondsen zijn opgenomen onder de financiële vaste activa (langere looptijd, intentie dat uitgezette middelen op een bepaald moment weer terugvloeien).

Bijlage 2 Rijksbegrotingsvoorschriften - Model 4.70

Model 4.70 - Overzicht (im)materiële activa: standen en mutaties

Overzicht (im)materiële activa: standen en mutaties, van het Ministerie van ... (...) bedragen x € 1.000.000						
Typen (im)materiële activa	Boekwaarde ultimo (t-1)	Investeringen	Des-investeringen	Afschrijvingen	Overige mutaties	Boekwaarde ultimo (t)
(1) Woningen						
(2) Gebouwen m.u.v. woningen						
(3) Gronden en terreinen						
(4) Grond-, weg- en waterbouwkundige werken						
(5) Vervoermiddelen, machines en apparatuur						
(6) Wapensystemen						
(7) Onderzoek en ontwikkeling (R&D)						
(8) Voorraden						
(9) Minerale reserves						
(10) Overige						
Totaal						

TOELICHTING

1. In de kop wordt tussen de haken het nummer van de betrokken begroting in Romeinse cijfers ingevuld, conform de nummering in de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften (zie de De inrichting van de rijksbegroting).
2. Dit model wordt ingevuld ten behoeve van de overheidsbalans. Ministeries, agentschappen en begrotingsfondsen verbijzonderen het totaal van de (im)materiële activa naar typen activa. Het invullen van dit model verloopt middels een sjabloon dat beschikbaar is op www.cbs.nl/centraleoverheid. Dit sjabloon dient te worden verzonden naar overheidsbalans@cbs.nl. De definities van de typen activa zijn geformuleerd in het Europees Systeem van Rekeningen (ESR, 2010). Een uitgebreide omschrijving van de te onderscheiden activatypen is te vinden op www.cbs.nl/centraleoverheid.

Typen (im)materiële activa

Woningen: Gebouwen die geheel of hoofdzakelijk zijn bestemd voor bewoning, met inbegrip van bijbehorende bouwwerken als garages en van alle goederen die gewoonlijk nagelvast in woningen zijn geïnstalleerd.

Gebouwen m.u.v. woningen: Andere gebouwen dan woningen, met inbegrip van de goederen, faciliteiten en apparatuur die hiervan integraal deel uitmaken.

Bijlage 3 Literatuur

Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid (2017). *Baten en lasten geherwaardeerd*. Den Haag: eigen beheer. Bijlage bij Kamerstuk 31 685, nr. 93. Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018.

Algemene Rekenkamer (2011a). *Staatsbalans: Zicht op rijksvermogen*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2011b). *Vastgoed van het Rijk: volume en waarde*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2014). *Instandhouding hoofdwegennet*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2015a). *Instandhouding hoofdvaarwegennet*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2015b). *Huisvesting door het Rijksvastgoedbedrijf*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2016a). *Navolgbaarheid financiële meerjarencijfers bij kabinetswisseling*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2016b). *Inzicht in publiek geld - deel 1*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2016c). *Begrotingsreserves: Het opzij zetten van geld als begrotingsinstrument*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2017). Brief aan de Tweede Kamer met een reactie op het rapport van de Adviescommissie Verslaggeving rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, 31 865, nr. 109

Algemene Rekenkamer (2018a). *Zicht op extra geld kabinet-Rutte III*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2018b). *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2017 Ministerie van Wonen en Rijksdienst*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2019a). *Inzicht in publiek geld - deel 2*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2019b). *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2018 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2019c). *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2018 Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2019d). *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2018 Ministerie van Financiën en Nationale Schuld*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2020). *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2019 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2021a). *Ruimte in de ramingen?: meerjarenramingen onderzocht*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2021b). *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2020 Ministerie van Defensie*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2021c). *Resultaten verantwoordingsonderzoek 2020 Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties*. Den Haag: eigen beheer.

Algemene Rekenkamer (2021d). *Uit het vizier*. Den Haag: eigen beheer.

Horvat en Partners (2020). *Validatie budgetbehoefte instandhouding 2020-2035*. Delft: eigen beheer.

Ministerie van Defensie (2021a). Eindrapport *Toekomstvast – Goedbeheerd: Interdepartementaal Beleidsonderzoek naar een toekomstbestendige vastgoedportefeuille voor Defensie*. Bijlage bij Kamerstuk 34 919, nr. 77. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021.

Ministerie van Defensie (2021b). Brief van de staatssecretaris van Defensie. Kamerstuk 34 919, nr. 77. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021.

Ministerie van Financiën (2018). Kabinetsreactie op het rapport *Baten en lasten geherwaardeerd* van de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, 31 865 nr. 107.

Ministerie van Financiën (2019a). Reactie van het kabinet op het verslag van de rapporteurs verslaggevingsstelsel rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 31 865, nr. 127.

Ministerie van Financiën (2019b). *Miljoenennota 2020*. Den Haag: eigen beheer.

Ministerie van Financiën (2020a). *Rapport van de 16e Studiegroep Begrotingsruimte: Koers bepalen, kiezen in tijden van budgettaire krapte*. Den Haag: eigen beheer.

Ministerie van Financiën (2020b). *Miljoenennota 2021*. Den Haag: eigen beheer.

Ministerie van Financiën (2021). Opzet en vraagstelling evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 31 865, nr. 189.

Tweede Kamer (2018). *Verslag van de rapporteurs verslaggevingsstelsel rijksoverheid*. Vergaderjaar 2017-2018, 31 865, nr. 125

Bijlage 4 Afkortingen

AVRo	Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid
AZ	Algemene Zaken
BHOS	Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking
BW2	Burgerlijk Wetboek 2
BZ	Buitenlandse Zaken
BZK	Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CIBG	Centraal Bureau Geneesmiddelen
CIO	Chief Information Officer
CW 2016	Comptabiliteitswet 2016
DEF	Defensie
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DPO	Defensie Projecten Overzicht, Defensie Pijpleidingen Organisatie
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
DVO	Dienst Vervoer en Ondersteuning
ESR	Europees Stelsel van Rekeningen
EZK	Economische Zaken en Klimaat
FIN	Financiën
FMH	FMHaaglanden
IBO	Interdepartementaal Beleidsonderzoek
ICT	Informatie en Communicatie Technologie
IenW	Infrastructuur en Waterstaat
IMF	International Monetary Fund
IPSAS	International Public Sector Accounting Standards
IT	Informatie Technologie
JenV	Justitie en Veiligheid
KNMI	Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut
LNV	Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid
NA	Nationaal Archief
NAFIN	Netherlands Armed Forces Integrated Network
NFI	Nederlands Forensisch Instituut
NVWA	Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
PPS	Publiek Private Samenwerking
RCE	Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
RHB	Rijkshoofdboekhouding

RIVM	RijksInstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RJ	Raad/richtlijnen voor de Jaarverslaggeving
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
RWS	Rijkswaterstaat
Rwt	Rechtspersoon met een Wettelijke Taak
SSO	SharedServiceOrganisatie
SSC-ICT	SharedServiceCenter – Informatie en Communicatie Technologie
SZW	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
UBR	Uitvoeringsbedrijf Rijk
VWS	Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Zbo	Zelfstandig Bestuursorgaan

Bijlage 5 Eindnoten

1. *Regeling beheer onroerende zaken Rijk 2017*, Staatscourant 2017, 72753.
2. *Regeling materieelbeheer roerende zaken van het Rijk*, Staatscourant 2017, 69119.
3. *Besluit CIO-stelsel Rijksdienst 2021*, Staatscourant 2020, 62488.
4. *Regeling beheer rijkscollectie en subsidiëring museale instellingen*, Staatscourant 2016, 1220.
5. *Besluit FEZ van het Rijk*, Staatsblad 2019, 54.
6. In de balansen per agentschap worden alle bezittingen - inclusief IT-hardware - getoond die voldoen aan de criteria voor opnemings die in de Regeling agentschappen staan.
7. Ook de saldibalansen van het Rijk in het Financieel Jaarverslag van het Rijk bevatten alleen financiële bezittingen.
8. Kabinetsreactie op het rapport *Baten en lasten geherwaardeerd* van de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, 31 865 nr. 107.
9. Reactie Algemene Rekenkamer op het rapport van de Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid, brief aan Tweede Kamer dd. 8 mei 2017. Tweede Kamer, vergaderjaar 2017-2018, 31 865 nr. 109.
10. De staatsbalans is in 1947 ingevoerd door minister Lieftinck en met ingang van 2013 afgeschaft door minister Dijsselbloem.
11. Verslag van de rapporteurs verslaggevingsstelsel rijksoverheid over de wenselijkheid van invoering van een baten-lastenstelsel voor de Rijksbegroting, 20 december 2018, Tweede Kamer, verslaggevingsjaar 2017-2018, 31 865, nr. 125.
12. Reactie van het kabinet op het verslag van de rapporteurs verslaggevingsstelsel rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2018-2019, 31 865, nr. 127.
13. Verslag van de rapporteurs verslaggevingsstelsel rijksoverheid over de wenselijkheid van invoering van een baten-lastenstelsel voor de Rijksbegroting, 20 december 2018, Tweede Kamer, verslaggevingsjaar 2017-2018, 31 865, nr. 125.
14. Rapport 16^e Studiegroep Begrotingsruimte, *Koers bepalen – Kiezen in tijden van budgettaire krapte*, oktober 2020, p. 81-82.
15. Dr. Tjerk Budding, Wetenschappelijke [factsheet staatsbalans](#), 6 februari 2020; Prof. dr. Frans van Schaik RA, Wetenschappelijke [factsheet staatsbalans](#), 6 februari 2020.
16. *EDP Dialogue Visit to the Netherlands*, 2018, *Final Findings*. p. 10.
17. Opzet en vraagstelling evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 31 865, nr. 189.
18. Opzet en vraagstelling evaluatie verslaggevingsstelsel rijksoverheid. Tweede Kamer, vergaderjaar 2020-2021, 31 865, nr. 189.

19. Met rijksbreed doelen we op alle ministeries, begrotingsfondsen, agentschappen, diensten en sharedserviceorganisaties die onder de ministeries vallen. Wij hebben de Hoge Colleges van Staat niet in dit onderzoek meegenomen.
20. Naar de stand van zaken medio 2021, het moment waarop we de geïnventariseerde bezittingen met de ministeries hebben afgestemd.
21. Indicatief: bedoeld als op hoofdlijnen en niet per se volledig.
22. Het Rijk, met uitzondering van de Hoge Colleges van Staat
23. De Algemene Rekenkamer heeft in haar verantwoordingsonderzoeken de gegevens wel gecontroleerd die zijn overgenomen uit de saldibalansen en de balansen van agentschappen.
24. Dit is de staatsbalans die het CBS in 2019 bij wijze van pilot heeft opgesteld.
25. Sinds maart 2021 heeft EZK ook een deelneming in het Groeifonds Flevoland.
26. Op 7 oktober 2021 is de ROM InWest opgericht.
27. De voorschotten en terugvorderingen toeslagen waren aanvankelijk in de staat van bezittingen van het Ministerie van Financiën opgenomen. Deze zijn nu in de staat van bezittingen opgenomen van het verantwoordelijke beleidsdepartement, waar ze thuishoren.
28. In de bestuurlijke afstemmingsfase heeft het Ministerie van AZ aangegeven dat er geen gebruik wordt gemaakt van zelfontwikkelde software.
29. Aanvankelijk stond hier dat IRIS, iDiplomatie en EIDOS zelfstandige applicaties zijn. Het betreft echter ICT-projecten waarbinnen verschillende applicaties zijn of worden ontwikkeld.
30. De voorschotten en terugvorderingen huurtoeslag waren aanvankelijk bij het Ministerie van Financiën in de staat van bezittingen opgenomen. Zie ook eindnoot 27.
31. In art. 27 lid 8 van de Regeling agentschappen is bepaald is dat de panden binnen het Rijkshuisvestingsstelsel bij het Rijksvastgoedbedrijf worden geactiveerd.
32. Met uitzondering van objecten uit de rijkscollectie, deze heeft het RVB in bruikleen van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) van het Ministerie van OCW.
33. Zie eindnoot 30.
34. Een vastgoedobject van Defensie is bijvoorbeeld een kazerne, een cluster van kazernes, een vliegveld of een havencomplex.
35. Zie eindnoot 25.
36. Zie eindnoot 26.
37. De ontvangsten emissierechten bedroegen € 441.407.880.
38. De datacenters zijn geen eigendom van DICTU, maar in beheer bij DICTU.
39. De oorspronkelijke zin met aantallen devices is verwijderd.
40. Zie eindnoot 25.
41. Zie eindnoot 26.

42. Alle ROM's zijn ook revolverend. We hebben er echter voor gekozen om deze onder de deelnemingen op te nemen.
43. Er worden zowel renteloze leningen, als leningen met een rentecomponent verstrekt.
44. Onder de revolverende fondsen was aanvankelijk ook ROM Oost NL opgenomen. Deze stond echter al onder de deelnemingen.
45. Hier stond dat EZK € 230 miljoen aan de DVI-fondsen had bijgedragen. Dit moet echter zijn: toegezegd.
46. Seed Capital verstrekt niet rechtstreeks, maar via investeringsfondsen risicokapitaal aan startups.
47. Schatkistbankieren is bedoeld voor instellingen met een wettelijke of publieke taak die hiervoor gelden van het Rijk ontvangen. Dit houdt in dat zij de publieke gelden aanhouden op een rekening-courant bij het ministerie van Financiën. Publiek geld verlaat de schatkist niet eerder dan noodzakelijk is voor de uitvoering van die publieke taak.
48. Zie eindnoot 27.
49. Zie eindnoot 27.
50. SCC-I wordt Justitiële ICT Organisatie, de ICT-dienstverlener voor het gehele ministerie van Justitie en Veiligheid.
51. Deze zin is in overleg met LNV na de bestuurlijke afstemming toegevoegd.
52. De voorschotten en terugvorderingen kinderopvangtoeslag en kindgebonden budget waren aanvankelijk bij het Ministerie van Financiën in de staat van bezittingen opgenomen. Zie ook eindnoot 27.
53. Zie eindnoot 52.
54. De voorschotten en terugvorderingen zorgtoeslag waren aanvankelijk bij het Ministerie van Financiën in de staat van bezittingen opgenomen. Zie ook eindnoot 27.
55. Zie eindnoot 54.
56. In een baten-lastenstelsel is het bijhouden, presenteren en waarderen van bezittingen een structureel onderdeel van het stelsel. Bij een kas-verplichtingenstelsel kan informatie over bezittingen extracomptabel worden bijgehouden. Zo werkt bijvoorbeeld ook de Duitse federale overheid aan het verbeteren van de data en de verslaggeving over haar bezittingen en schulden (*Working Group EPSAS 28-29 April 2021 Virtual – Minutes*).
57. Hierbij moet het Integraal Afwegingskader voor Beleid en Regelgeving (IAK) worden toegepast.
58. Eindrapport IBO Vastgoed Defensie d.d. 16 april 2021, p. 9.
59. Kamerbrief Staatssecretaris van Defensie d.d. 16 april 2021.
60. De Algemene Rekenkamer merkte in haar verantwoordingsonderzoek Defensie over 2020 het gebrek aan voortgang, het ontbreken van inzicht en overzicht in

- de totale vastgoedportefeuille, in combinatie met de tekortkomingen in de processen van vastgoedmanagement en de budgettaire problemen die zich daarbij voordoen, aan als een ‘ernstige onvolkomenheid’ (*Rapport bij het Jaarverslag 2020 Ministerie van Defensie*, p. 26).
61. Soortgelijke aanbevelingen deed de Algemene Rekenkamer rond het hoofdwegennet (rapport *Instandhouding Hoofdwegennet*, 2014).
 62. Rapport 16e Studiegroep Begrotingsruimte, *Koers bepalen – Kiezen in tijden van budgettaire krapte*, oktober 2020, pagina 82.
 63. [Handreiking controle begroting en verantwoording](#); “Voor rapporteurs – door rapporteurs”
 64. [Vierde voortgangsrapportage](#) operatie inzicht in kwaliteit
 65. Voorstellen, voornemens en toezeggingen moeten een toelichting bevatten waarin onder andere wordt ingegaan op de doelmatigheid die wordt nagestreefd.
 66. EU-Verordeningen over de toepassing van de procedure bij buitensporige tekorten en over het Europees systeem van nationale en regionale rekeningen.
 67. Zie Miljoenennota 2021 (Bijlagen, p. 110) voor de overheidsbalansen 2016-2019.
 68. [Overheidsbalans](#)
 69. Model 4.70 – Overzicht (im)materiële activa: standen en mutaties.
 70. Hier stond aanvankelijk dat de reden hiervoor is dat de ministeries in de praktijk de overzichten vaak niet, onvolledig, of niet op een voor het CBS eenvoudig bruikbare wijze invulden.
 71. [Ministeries en begrotingsfondsen](#)
 72. *EDP Dialogue Visit to the Netherlands*, 2018, *Final Findings*. p. 10.
 73. European Commission (2013), *Towards implementing harmonised public sector accounting standards in Member States - The suitability of IPSAS for the Member States*.
 74. Zie voor beschouwingen van de Algemene Rekenkamer over de staatsbalans en de rol van bezittingen daarin de rapporten *Staatsbalans: Zicht op rijksvermogen en Vastgoed van het Rijk: volume en waarde* (Algemene Rekenkamer, 2011a en 2011b).
 75. Financieel Jaarverslag Rijk 2012, p. 57
 76. Zie bijlagen bij de Miljoenennota 2020, § 8.3.
 77. Zie voor een uitgebreide kabinetsbeschouwing over inhoud, functie en grondslagen van de staats- en overheidsbalans de Bijlagen bij de Miljoenennota 2020, § 8.2 tot en met § 8.4. Daarin zijn ook de bedragen per eind 2018 opgenomen.
 78. Zie voor beschouwingen over de waarde van de diverse soorten balansen de wetenschappelijke [factsheets staatsbalans](#) van prof. dr. Frans van Schaik RA en de [factsheet staatsbalans](#) van Dr. Tjerk Budding d.d. 6 februari 2020
 79. Zie model 4.70 in bijlage 2.
 80. Eindrapport Adviescommissie Verslaggevingsstelsel rijksoverheid, pagina's 26 en 27.

Algemene Rekenkamer

Afdeling Communicatie

Postbus 20015

2500 EA Den Haag

070 342 44 00

voorlichting@rekenkamer.nl

www.rekenkamer.nl

De tekst in dit document is

vastgesteld op 23 november 2021.

Dit document is op 1 december 2021

aangeboden aan de Tweede Kamer.

Foto omslag: Robin van

Lonkhuijsen, ANP

Den Haag, november 2021